

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SAKEN SEYFULLİN'İN “KIZIL AT” POEMASININ YANSITMACI YAKLAŞIMLA
İNCELENMESİ
(İNCELEME-AKTARIM)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ö. Faruk KIRAL

OCAK-2014
ARDAHAN

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SAKEN SEYFULLİN'İN "KIZIL AT" POEMASININ YANSITMACI YAKLAŞIMLA
İNCELENMESİ
(İNCELEME-AKTARIM)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

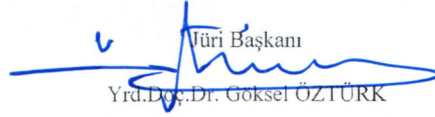
Ö. Faruk KIRAL

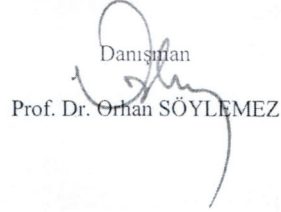
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Orhan SÖYLEMEZ

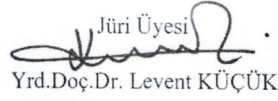
OCAK- 2014
ARDAHAN

ONAY

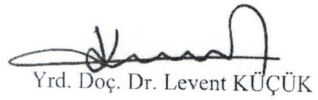
Ömer Faruk KIRAL, tarafından hazırlanan Saken Seyfullin'in "Kızıl At" Poemasının Yansıtmacı Yaklaşımla İncelenmesi adlı bu çalışma 16.01.2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Yrd.Doç.Dr. Göksele ÖZTÜRK

Danışman
Prof. Dr. Orhan SÖYLEMEZ

Jüri Üyesi
Yrd.Doç.Dr. Levent KÜÇÜK

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. 14.02.2014

Yrd. Doç. Dr. Levent KÜÇÜK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Ö. Faruk KIRAL

14 Şubat 2014

Özet
Yüksek Lisans Tezi
Saken Seyfullin'in "Kızıl At" Poemasının Yansıtmacı Yaklaşımla İncelemesi
(Aktarım-İnceleme)

Ö. Faruk KIRAL

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

2014; Sayfa: XVI+148

Kazak şair Saken Seyfullin, baskıcı Çarlık Rusya'sının devrilip yerine Sosyalizmin Türkistan'da var olduğu bir dönemde eğitimini tamamlayarak Kazak sözlü geleneğinden de beslenerek fikirlerini oluşturmuş bir şairdir. Sosyalist devrim için gerek meydanlarda gerekse poetik olarak mücadele veren şair, eserlerinde Kazak topraklarındaki sosyalist devrimin nasıl gerçekleştiğini işlemiştir. Edebi kişiliğini ve eserlerini bu yöne kanalize etmiştir. Poetik olarak Sosyalist gerçekliği benimserken inandığı değer olan devrimin eleştirisini yapmaktan da geri durmamıştır.

Kızıl At poemasında, Sosyalist devrimi Çarlık Rusya'sının baskısından kurtuluş olarak görmüş, sosyalizmin Kazak bozkırında yaptığı kolektifleştirmenin yanlışlıklarını devrimin ana prensiplerine bağlılıktan ayrılmadan eleştirmiş, kolektifleştirme sırasında meydana gelen ölümlerin ve açlığın sebebini yanlış politikalar uygulayan yöneticilere yüklemiştir. Devrim sırasında ekonomik kalkınma için öznenin nesneleştirilmesine karşı çıkmış, insan onurunu savunmuştur. Sosyalist gerçekçiliğin kuşatıcı ve ihlal edici baskısına karşın imgeler kullanarak vermek istediği iletileri muhataplarına ulaştırmıştır. Devrim sırasında oluşan aksamaları eleştirme yetkisini yine devrim için çalışan proletaryada görmüştür.

Anahtar Sözcükler: Saken Seyfullin, Kazak halkı, Devrim, Sosyalizm, Kızıl At, Yansıtmacı kuram

Abstract
Master Thesis
Analysis of Saken Seyfullin's Red Horse Poema with Mimesis Theory
(Transference-Analysis)

Ö. Faruk KIRAL
Republic of Turkey
Ardahan University
Institute of Social Sciences
Department of Turkish Language and Literature
2014; Pages: XVII+148

Kazakh poet Saken Seyfullin completed his education in Turkestan during the collapse of the Tsardom of Russia and Socialism came into existence. He was familiar with Kazak verbal tradition and utilized it in order to develop his thoughts. The poet, who strove for socialist revolution not only in squares but also in his poems, studied how the socialist reform was accomplished in the Kazakh soils in his works. He canalized his literal character and his works in this way. While embracing socialist reality poetically he never abstained from criticizing the revolution.

In Red Horse, he accepted the socialist revolution as a freedom from the pressure of Tsardom Russia, criticized the socialist collectivization within the Kazakh deserts, without leaving the loyalty to revolution's principles. He blamed administrators for deaths and hunger during the collectivization. He stood against the objectifying the subjects for economical recovery during the revolution, defended the honour of human. He transferred his messages by applying symbols against the surrounding and derogatory pressure of socialist reality. He accepted the proletariat, which worked hard for the revolution, as the authority to criticize hitches occurred during the revolution.

Key Words: Saken Seyfullin, Kazakh people, revolution, Socialism, Red Horse, Mimesis Theory

Tablolar

Tablo 1: Yaşanan Ümit	34
Tablo 2: İktidar Durumları	43
Tablo 3: I. Aşamada Roller	68
Tablo 4: II. Aşamada Roller	69
Tablo 5: Türk Dünyası ve Dünya Edebiyatı Romanları ile Kızıl At'ın Benzerlikleri	85

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	XII
TRANSKRİPSYON ALFABESİ.....	XV
KISALTMALAR.....	XVII
I. BÖLÜM	
1. KAZAK ADI KAZAKİSTAN VE KAZAK EDEBİYATI	1
1. 1. Kazak Adı	1
1. 2. Kazakistan.....	6
1. 3. Kazak Edebiyatı.....	9
II. BÖLÜM	
2. SAKEN SEYFULLİN'İN HAYATI, ESERLERİ VE ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	17
2. 1. Saken Seyfullin'in Hayatı.....	17
2. 2. Saken Seyfullin'in Eserleri ve Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	23
2. 2. 1. Şiir ve Poemaları/Manzumeler	23
2. 2. 2. Nesir Türündeki Eserleri	26
2. 2. 3. Tiyatro Eserleri	27
2. 2. 4. Diğer Eserleri.....	28
2. 2. 5. Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar	28
III. BÖLÜM	
İNCELEME.....	31
3. 1. Bir Ümit Işığı: Devrim.....	31
3. 2. Kolektifleştirme Çabaları ve Sonuçları: Kızıl Kırğın	42
3. 3. Öznenin Nesneleştirilmesi	50

3. 4. Edebiyatın İdeoloji için Kullanımı	57
3. 5. Üç İmge: Maktul Katil Kurtarıcı	65
3. 6. Yeşeren Ümitler: Yaz...!.....	80
3. 7. Bir İmaj/İmge: (Kızıl) At.....	83
3. 8. Eleştiriye Hakkı Olan Kitle: İşçi Sınıfı/Proletarya	101
3. 9. Kızıl Atın Gözünde Şair, Şairin Gözünde Kızıl At	104
SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA	112
EKLER	119
ÖZGEÇMİŞ.....	190

ÖNSÖZ

Sanatçı, zamansal akış içerisinde sürü hâlinde koşan kitlelerin sesi olmayı başaran, yok edilmeye çalışılan toplumsal kültürün varoluşunu sağlayan ve kayıt altına alan canlı bir bellektir. İçerisinde bu refleksi taşıyan sanatçı, toplumsal kültürün varoluş kaydını tutabilme adına kendini Promete gibi feda eder.

Ardışık dizgeler hâlinde giden, döndürülemeyen zaman, sanatçının çabalarıyla beraber durdurulmasa bile içerisinde bulunulan anın değiştirilmesi açısından da önem taşır. İnsanî ihtirasların ve iktidar mücadelelerinin tehdidi altında kalan birey ve toplum için sanatçı, tüm kurallara karşı çıkan ve yeni kurallar koyandır. Kendisinden çok içinde bulunduğu topluluk hatta insanlık adına kaygı duyan sanatçı, bu kaygıya karşı elinde bulunan kalemini kullanmaktan da geri durmaz.

Talihsiz ve trajik kırılmalar insanlık tarihinde çoğu zaman onulmaz yaralar açmış ve edebî eserlerde yer bulmuştur. Toplumda yaşanan trajik tarihî kırılmaları eserlerine yansıtan Saken Seyfullin de bu hadiselerden kendine düşen payı almış, lider olarak gördüğü, ideolojik ve poetik olarak benimsediği kişi ve düşünceler tarafından yok edilmiştir. Yirminci yüzyılın başlarında Kazak coğrafyasında sosyalist idare tarafından kasıtlı olarak uygulanan açlık politikası ve sonucunda oluşan soykırım, Saken Seyfullin'i inandığı değerleri gözden geçirmeye yöneltmiştir.

Kazak Türkleri tarafından “Kızıl Kırgın” olarak adlandırılan bu soykırım faaliyetleri, sosyalist yazarı içinden geldiği toplumun tını gereği muhalif sosyalistliğe itmiş, ancak savunduğu değerlerden de koparmamıştır. İçinde her zamana halkı için sosyalizmde ümit besleyen Seyfullin, tıpkı halkına uygulanan “Kızıl Kırgın” gibi kendi kişisel yaşam serüveninde de bireysel bir kırığa kurban gitmiştir.

Saken Seyfullin, Kızıl At imgesi üzerinden Kazak halkının mücadelesini, sosyalist edebiyatın boğucu gerçekçiliğine rağmen ifadeye çalışmıştır. Gerçeklik içinde salt gerçekliğe takılmadan, eserini imgelere boğmadan halkının ve sosyalizm içindeki proletaryanın sesini duyurmayı başarmış ancak sonunda totaliter rejimin gazabına uğramıştır.

Çalışmanın birinci bölümünü oluşturan kısımda Kazak kelimesi, Kazakistan ve Kazak edebiyatı en genel bilgiler hâlinde ele alınmıştır. İkinci bölümde Saken Seyfullin'in hayatı

daha önce Türkiye Türkçesinde yapılan iki çalışma göz önünde tutularak kısa bir şekilde verilmiş, Kazakistan ve Türkiye’de Saken Seyfullin üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde poema yansıtmacı kuram çerçevesinde ele alınmış, şairin devrime bakışı, devrim sırasında uygulanan kolektifleştirme çabalarının sonucunda oluşan soykırım, ekonomik kalkınma ve devrimin başarısı için yapılan öznenin nesneleştirilmesi, edebiyatın ideoloji için kullanımı ve imge olarak Kızıl Atın seçimi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın son kısmında ise çıkarım ve kaynakça yer almaktadır.

Ekler kısmında ise çalışmanın konusu olan Kızıl At poeması Kazak Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılmış, aktarma sırasında redif ve kafiye korunmaya çalışılırken anlam kayıplarının oluşmamasına da dikkat edilmiştir. Aktarım ve orijinal Kazak harfli metinler sıralı olarak yan yana verilmiştir. Ayrıca Saken Seyfüllün ile ilgili görsellere de yer verilmiştir.

Genel olarak çalışmaya kaynak oluşturan poema, 1932-33 yıllarındaki şekliyle ve daha sonraki basımlar dikkate alınarak aktarılmış ve tahlil edilmiştir. Çalışmada atıf yapılan Kazak Türkçesindeki kaynaklar, baskıcı rejim döneminde yazıldıkları dikkate alarak başka kaynaklar ile teyit edilerek verilmiştir.

Türkçenin iki lehçesi arasındaki alfabe farkından dolayı çalışma sırasında kullanılan Türkiye Türkçesiyle ve Kazak Türkçesiyle yazılmış eserlerden yapılan alıntılarda -özellikle kişi, kurum/kuruluş, eser ve yer adları- kaynak olan esere bağlı kalınmıştır.

Başta düşleriyle akademik serüvenimde beni ötelere taşıyan anneme; bir eğitim kahramanı olan babama; kaynakların temini konusunda yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Bahadır Gücüyeter’e ve Çağrı Çoban’a; tezin yazımı sırasında beni yönlendiren, ilk eleştirmenim, hayat serüvenimin ankası Elif Kırıl’a; yüksek lisans serüvenim boyunca fikirlerine sıklıkla danıştığım, eğitim neferi Erkan Beder’e; bilgisi ve duruşu ile bizlere yön veren Prof. Dr. Ramazan Korkmaz’a şükranlarımı sunarım.

Tez çalışmam sırasında tüm yoğunluğuna rağmen bana küçük zamanlarda büyük fikirler veren danışmanın Prof. Dr. Orhan Söylemez’e teşekkürü bir borç bilirim.

Ö. Faruk KIRAL

Ardahan 2014

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

А а	A a
Ә ә	Ä ä
Б б	B b
В в	V v
Г г	G g
Ғ ғ	Ğ ğ
Д д	D d
Е е	E e
Ж ж	J j
З з	Z z
И и	-iy/-iy/-i
Й й	Y y
К к	K k
Қ қ	Q q
Л л	L l
М м	M m
Н н	N n
Ң ң	Ñ ñ
О о	O o
Ө ө	Ö ö
П п	P p
С с	S s
Т т	T t
У у	-uv/-üv/-v
Ү ү	U u
Ү ү	Ü ü
Ф ф	F f
Х х	H h
Ш ш	Ş ş
Ы ы	I ı
І і	İ i

KISALTMALAR

C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
d.	: Doğum
DS	: Derleme Sözlüğü
Edit.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
İst.	: İstanbul
KSSC	: Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
NKVD	: İçişleri Bakanlığı Halk Komiserliği/Askeri İşlerle İlgilenen Halk Komitesi
RKSRFR	: Rusya Komünist Federasyon Sosyalist Cumhuriyeti
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Ünv.	: Üniversitesi
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınları

I. BÖLÜM

1. KAZAK ADI KAZAKİSTAN VE KAZAK EDEBİYATI

1. 1 Kazak Adı

Bugün Kazak Türklerinin yaşadığı bölgenin adı olan Kazakistan; Orta Asya'nın merkezinde 46-87 doğu ve 40-56 kuzeybatı enlemi üzerinde bulunur ve ülke, kuzeyden güneye 2.000 km, batıdan doğuya 3.000 km'dir.

Kazak adı, şarkiyat ve Türkoloji çalışmalarının başlamasıyla yaklaşık olarak 200 yıldır araştırmacıların incelediği, anlamını ve kökenini bulmaya çalıştığı bir konudur. “Sözcüğün kökeniyle ilgili olarak ortaya konan ilk çalışmalar Kazakistan bölgesinden hatırı sayılır ölçüde uzak mesafelerde bulundu”¹. Bu araştırmalardaki en büyük yanlış, sistemin etnik bağlarını gösteren bağlarını çalışmaların tarihsel, kültürel ve coğrafi özelliklerden bağımsız olarak değerlendirilmesidir.

“Bu araştırmacılardan N. M. Karamzin ve A. Vambery çalışmalarında temel olarak Bizans imparatoru Konstantin Porfiregenetos'un “Kazakya/Kazak yurdu (Kazakhia) ifadelerinden esinlenerek çıkarımda bulunurlar. Bu ifade Arap tarihçi ve coğrafya bilgini Mes'udî'nin Kitabül-Tenbih vel-İşraf adlı eserinde Kafkasya halklarının ve boylarının isimleri arasında Kuban Nehri bölgesinde etnik topluluklar içinde “Kaşak” ve “al-Kasakia” kelimeleri görülmektedir. Alman doğubilimci Larkvart bu her iki teriminde aynı etnik kaynaktan “kasogis” kelimesinden geldiğini göstermiştir(...) Perslerin anonim coğrafi eserleri Hadûd'ül-Âlamda (X. yy.) Alanlar'ın bölgesiyle ilgili olarak Karadeniz'in sahilinde kurulu olan “Kasag” kentine ilişkin bir bahis bulunmaktadır.”²

Kazak etnik adı ile “Kasog/Kasakia” isimlerinin aralarında tarihten ve coğrafyadan kaynaklı herhangi bir uygunluk bulunmamaktadır. Bu benzerlik sadece ses uyumunda kaynaklı bir benzerliktir. Kasog/Kasakia, Kafkaslarda yaşayan, dilleri ve kültürleri Kazaklarla benzerlik göstermeyen yerli bir boyun adıdır.

¹ B. Komekov., “Kazak Terimi Hakkında”, Kazakistan Tarihi, TTK Yay., Ankara, 2007, s. 45.

² B. Komekov, a. g. e., s. 46.

Fin araştırmacı G. J. Ramstedt, Kazak sözcüğünü Moğol birleşik sözcüğü “khasag-tergen” ile ilişkilendirir. Bu sözcük ise “at arabası/taşıma” anlamına gelmektedir. Bu kelime ve tez de geçerli değildir. Gerek tarihî gerek kültürel gerekse de coğrafi özellikler açısından kavram “Kazak” adıyla ilintilenemez. “Kazakistan’da yerleşik olan Türkçe konuşan boyların “povozka (at arabası/taşıma)” kelimesinin karşılığında kullandıkları “khasag-tergen” şeklinde bir kelime bulunmaması”³ da kelimenin “Kazak” adıyla ilgili olmadığını kanıtlar.

“VIII. yüzyıla ait Yenisey Türk kitabelerinde V. V. Radlof Kazgakym oğlym (evlatlıklarım)” ibaresini okumuştur. Ancak elimizdeki yazılı kaynaklarda bunun “Kazak” adıyla ilişkili olduğuna dair başka bir veri yoktur. Bu görüş uzmanlar arasında Türk dillerinin tarihsel fonetiği mantığına uygun olmadığı için destek bul(a)ma(dı)A. Levshin, “Kazak” adının Firdevsi’nin Şehname’sinde geçtiğini iddia eder. Ancak Kazak araştırmacı B. Komekov; A. Levshin’in Kazak tarihi ve Kazakların çevresi ile ilgili çok geniş kapsamlı bilgiye sahip olmakla birlikte Arapça ve Farsça bilmemesinden”⁴

kaynaklı bir hata yaptığını belirtir.

Kazak adıyla ilgili ortaya konan başka bir görüşte Arap coğrafyacısı İbni Fâkih’in rivayet ettiği bir hikâyeden kaynaklanmaktadır.

Oğuz hanzadesi Yabgu oğlu Belkik, “Atalarımın biri olan Said Belkik o tarihte bir hakan olan babasına kızmış ve onu terk etmiş. Yanına danışmanlarını, muhafızlarını, onula birlikte yağmalama yapmaktan hoşlanan kişileri almış. Yoldaşları ile birlikte yola koyulmuş, ülkenin doğusuna doğru gitmeye başlamış, yolda önüne çıkan herkese saldırmış ve onları yağmalamış.”Hikâyeyi nakleden İbni Fâkih, “Kazak” terimine eş anlamlı olarak Arapça “sa’luk” kelimesini kullanmıştır. Bu eylemin isminin “salaka, işi gücü olmadan serbest dolaşma”⁵

³ Komekov, a. g. e., s. 48.

⁴ Komekov, a. g. e., s. 48-49.

⁵ Komekov, a. g. e., s. 51.

anlamına geldiğini belirtir. Göçebe toplulukların özelliği olan yağma ve özgürlüğe düşkünlük açısından sözcük “Kazak” adının anlamını karşılamasa da Oğuz halkı ile Kazak halkının ilişkisini yansıtması açısından önemlidir.

*“El yazması bir eser olan “Danişkede-i Makul Mankulı” adlı eserin, eskiden kitabın sonuna konan bölüm ve başlığına çok açık bir şekilde “Bu el yazması eser Bilial (Bilal) ibn Cebrail bin Muhammed Ali et- Türkmeni el’ Kazakî tarafından hicri 660 (yani 1262 senesinde) yılında iktisap edilmiştir.” yazılı idi”.*⁶

Müellifin isminden anlaşılacağı üzere özel isim etnik aidiyetle tanımlanmıştır. Bu durumda bizlere Kazak/Kazakî terimini Türkmen etnisitesini göz önüne alarak açıklamak gerekliliğini gösterir.

Zeki Velidi Togan, bu özel ismin Horasan Türkmenlerinin arasındaki bir Kıpçak olduğunu söyler. B. Komekov, “Kıpçak topluluğunun Doğu Deşt-i Kıpçakları arasında “Kazak” ismi altında IX. yüzyıl ile X. yüzyıl diliminde sosyal ve XI. yüzyıl ile XII. yüzyıllar arasında ise sosyo-etnik grupların mevcut olduğuna karar vermemizi sağlar.”⁷ ifadelerini kullanır.

“Kazak şair, düşünür, devlet adamı Abay, “Araplar göçebe halklara ‘Huzağı’ demişlerdir” ve eski zamanların bir hanı, göç etmekte olan bir kavmin (Kazakların) sırayla gitmekte olan develerini görerek “İşte bunlar gerçekten Kaz-ak’mış” demiş bu sözleriyle han, gitmekte olan Kazak göçünü dönen kazların sırayla uçmasına benzeterek ‘Kaz-ak gerçekten kazmış’⁸demektedir.

Kazak tarihçi, düşünür, siyasetçi ve edebiyatçı Saken Seyfullin, “Kazak adının “ak-kaz” ile ilgili olacağı düşüncesinin tamamen yanlış”⁹ olduğunu belirtir. Saken, Kazak adını: “Bazıları Kazak’ı peygamber zamanına karıştırmaktadır. Oysa Kazak onların dediği gibi

⁶ Komekov,. a. g. e., s. 51.

⁷ Komekov,.a. g. e., s. 52.

⁸ Hasan, Oraltay, Büyük Türkeli, İst., 1986, s. 114.

⁹ Saken Seyfullin, Kazak Tarihi, Almatı, 1964, C. 6, s. 16.

sahabelere karışmış değildir. ‘Kazak’ sözününün menşei olsa olsa tam manasıyla ‘Gazi’ demek olan ‘Gazi-ak’, ‘Kasak’, ‘Gazi ki tam gazi’ sözünden gelmiştir.”¹⁰ şeklinde açıklar.

Prof. N. I. Veselovski’nin taş basması “Doğu Tarihi Takrirlerin”de ‘Kazak’ kelimesi hakkında ancak: “*Kaza benzeyen insan, yani kuş gibi serbest*” izahı vardır. *Fakat Türk lehçelerinde –ak ekiyle “benzer” manasında isim teşkili malum değildir.*”¹¹ Kazak adını “kaz” ile açıklamaya çalışan etimoloji denemeleri halk etimolojisi karakteri taşımaktadır.

*“Etnik bir ad olan “Kazak” adı Sibiryaya ve Türkistan’ın Rus işgaline uğramasıyla Ruslarca incelenmiş ve Kazaklar Kırgızlarla bir tutulmuştur. Ahmet Caferoğlu, Kazak adının kökeniyle ilgili olarak “Kumuk şivesinde ‘silahşor, kızan, asker mükellefi’ gibi manalarda kullanılmıştır” der. Babür-Şah’ta ise, ‘Fetret Devri, bekârlık, serseri dolaşma’ gibi manalarda kullanılmıştır. Rusçanın Kozak kelimesiyle hiç ilgisi yoktur.”*¹²

ifadelerini kullanır.

Barthold, “*Kazakların Özbek kavminden çıktığını söylemektedir.*”¹³ Ancak Saken Seyfullin, “‘Kazak’ ismini alan boyun Nogay Han hükümdarlığının altında olduğunu ve çoğu zaman ‘Nogay’ ismiyle adlandırıldığını Barthold bilmiyordu.”¹⁴ diyerek Barthold’u yalanlar.

Mehmet Saray, Kazak adını

“bazı Türklerin 1456 yılı içinde Moğolların devamlı olarak Türk boylarına baskın yapması ve bunu Ebu’l Hayr Han’ın bir türlü önleyememesini görmeleri üzerine halkını koruyamayan hükümdarı hükümdar kabul etmedikleri ve devletten ayrılarak kuzeye doğru çekildiklerine şahit oluyoruz. Törelerine ve istiklallerine bağlı olarak hareket eden bu Türklere ‘Kazak’ adı verilmiştir.

¹⁰ Oraltay, a. g. e. , s. 62.

¹¹ Gülnar Kokıbasova (2003), *Saken Seyfullin Ötken Kunder İnceleme Metin Dizin*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2003. s. IX.

¹² Ahmet Caferoğlu, *Türk Kavimleri*, Enderun Yay., İst., 1988. s. 34.

¹³ Kokıbasova, a. g. e., s. XII.

¹⁴ Seyfullin, a. g. e., s. 18.

Türkçede kendi başına buyruk hareket eden insanlara da ‘Kazak’ adam adı verilir.”¹⁵şeklinde açıklar.

Zeki Velidi Togan Kazak adıyla ilgili

“Kazak, önce sultanlar için kullanıldı. Kazak adı bir isyan neticesinde ailesiz (boydak) hâlde bazen de aile ile birlikte cemiyetten uzaklaşarak dağ ve sahalara çekilen ve fırsattan istifade ederek hükümet işlerini ele alana kadar el ve kabilenin himayesinden dışarıda dolaşan sergüzeştçilere, Türk kavimlerinde ergenlik çağına eriştiğinde erkek çocukları hayata alıştırmak için sahraya çıkarmak gibi âdetlere göre ve yahut alelâde eşkıyalık maksadıyla elinden ayrılanlara itlâk olunmuştur.”¹⁶

açıklamasını yapar.

Kemal Ocak, “özgür, bağımsız, yiğit, cesur”¹⁷anlamıyla açıklarken, “Reşit Rahmeti Arat'a göre de “kazak” sözü, “hür, serbest, evsiz barksız, bekâr, mert, yiğit, cesur anlamındadır.” Kelime, aynı anlamı ile Slavcaya da geçmiştir.”¹⁸

“Houstma tarafından yayımlanan, Kıpçak lehçesine benzeyen 1245'te Mısır'da yazılmış el yazma lügatte “kazak” kelimesi, “ailesiz, yalnız başına olan” anlamlarına gelmektedir”¹⁹ Abuşka sözlüğünde de “kazak” kelimesi, “evsiz, başıboş dolanan”²⁰ anlamındadır. Samoyloviç, Barthold, Radloff, Vambery, Zenker, Gombocz gibi pek çok âlim “kazak”sözünün “başıboş gezen, evsiz barksız”²¹ anlamlarına geldiği görüşündedirler. Kırgız ve Kazak lehçelerinde Kazak, “hür adam; gözü pek binici”, Tatar Türkçesinde ise “bekâr”²², Karaçay – Malkar Türkçesi Sözlüğünde sözcük “başıboş, avare, serseri, eski Karaçay – Malkar toplumsal yapısında en altta yer alan satın alınmış köleler tabakası”²³ anlamlarına gelmektedir. Derleme Sözlüğünde ise Kazak adı “sakal bırakmamış orta yaşlı adam, genç,

¹⁵ Mehmet Saray, Kazak Türklerinin Tarihi, Nesil Matb., İst., 1993. s. 17.

¹⁶ Zeki Velidi Togan, Bugünkü Türk İli Türkistan ve Yakın Tarihi, C. 1., İst. 1981. s. 37.

¹⁷ Kemal Ocak, Dünyada Türk Cumhuriyetleri Türk Halkları, İmaj Yay., Ankara, 1997. s. 24.

¹⁸ Ahmet Buran- Ercan ALKAYA, Çağdaş Türk Lehçeleri, Akçağ Yay., Ankara, 2009. s. 273.

¹⁹ Aleksandr Samoyloviç, “Kazak Kelimesi Hakkında” (Çev. Saadet Çağtay), TDAY Belleten, 1957, s. 95.

²⁰ Buran- Alkaya, a. g. e., s. 274.

²¹ Buran-Alkaya, a. g. e. s. 274.

²² Nevzat Özkan, Türk Dünyası Nüfus Sosyal Yapı Dil Edebiyat, Geçit Yay., Kayseri, 1997, s. 67.

²³ Kokıbasova, a. g. e., s. XIV.

taze, sünnetsiz, çocuğu olmayan adam, evli erkek, dilsiz, aşığın girintili çıkıntılı yanı, inatçı, çam kozalağı, erkek keklük”²⁴ gibi değişik anlamlara gelirken, Kazak Dili Sözlüğünde “Kazak eri, yakışıklı”²⁵ anlamına gelir.

Bu araştırmalar ışığında Kazak adı “kaz” isimden çok “özgürlüğüne düşkün başıboş, yakışıklı, sert mizaçlı, evsiz barksız” anlamını karşılamaktadır.

1. 2. Kazakistan

Asya'nın merkezinde yer alan Kazakistan'ın doğusunda Çin Halk Cumhuriyeti; güneyinde Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan; batısında ise Rusya Federasyonu yer alır. Geniş sınırlara sahip olan Kazakistan'ın yüzölçümü 2.724.900 km²'dir.⁴⁶⁻⁸⁷ doğu meridyenleri, 40-56 kuzeybatı paralelleri arasında yer alan ülke toprakları kuzeyden güneye 2.000 km, doğudan batıya 3.000 km'dir. Kazakistan sınırları içerisindeki en yüksek yer olan, ülkenin güneyindeki Han Tenri Dağının rakımı 6.995 metredir.

Engabeli ve dağlık bir araziye sahip olan Kazakistan topraklarının hemen hemen yarısına yakını tepelik alanlar, platolar oluşturur. Kazakistan topraklarının %20'lik kısmı ise dağlık bölgelerle kaplıdır. “Kazakistan'da irili ufaklı 7.000'den fazla dere ve nehir vardır.”²⁶ Ülke genelinde gece gündüz ve mevsimsel sıcaklık farklılıkları hayli yüksektir. Sıcaklıklar kışın ortalama -35, -40 derecede seyrederken yazın +30, +35 dereceye kadar çıkabilir.

Kazakistan'ın nüfusu 2012 nüfus sayımına göre “16.760.000'e”²⁷ ulaşmıştır. Nüfusun etnik gruplara göre dağılımı ise 2009 yılı verileriyle:“Kazak%63,7; Rus %23,7; Ukraynalı %2,08; Özbek %2,85; Alman %1,11; Uygur %1,4; Tatar % 1.28; diğer uluslar ise %4.51”²⁸ şeklindedir.

²⁴ TDK (Türk Dil Kurum), Derleme Sözlüğü, Ankara, 1975., s. 2710.

²⁵ Ahmet Baytursunov Atındağı Til Bilim Enstitüsü, Qazaq Tilinin Sözdüğü, Almatı, 1999., s. 355.

²⁶ Lazzat Auyessova (2010), Kazakistan'da Sovyet Siyaseti, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., s. 1.

²⁷ URL, <http://www.akorda.kz/en/category/kazakhstan> (16. 09. 2013).

²⁸ URL, <http://www.akorda.kz/en/category/kazakhstan> (16. 09. 2013).

*“Kazakistan’da başlıca dinler İslam (%64) ve Hıristiyanlıktır(%32). Kazakistan’da %85’i kayıtlı, 3.500’den fazla dini kuruluş faaliyet göstermektedir. Ülkede 1.587 cami, 228 Ortodoks kilisesi, 69 Katolik kilisesi, 40 Protestan kilisesi, 10 Sinagog ve 7 tane de diğer dinî mekânlar vardır.”*²⁹

1886 yılında Çarlık Rusya’sının Türkistan’ı ve Kazak coğrafyasını işgal etmesiyle başlayan Kazak adı, Kazakların kökeni ve Kazak tarihi ile ilgili çalışmalar, 1991’deki bağımsızlık sonrası ile yeniden ivme kazanmıştır. Kazak Hanlığı ilk olarak XV. yüzyılın ortalarında Ak Orda’nın son hanı Barak’ın oğulları Janibek ve Kerey Hanların yanlarına kendilerine bağlı boyları da alıp 1456’da Özbek Han’ı Ebu’l Hayr’a (1412–1468) isyan ederek Deşt-i Kıpçak’ın doğusundan Moğolistan’a göç etmesi ile tarih sahnesine çıkmıştır. *“Törelere ve istiklâllerine bağlı olarak hareket eden bu Türklere "Kazak" adı verilmiştir.”*³⁰ İdil’den Ataylara kadar coğrafyaya hâkim olan Kazaklar, 1480’de Janibek Han’ın ölümünden sonra sırayla tahta çıkan Murunduk Han (1480-1511), Kasım Han (1511-1523) ve Kasım Han’ın torunu Tekvel Han zamanına kadar bağımsız olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kasım Han’dan sonra gelen Mamaş (1523), Tahir (1523-1533) ve Buydaş (1533-1538) hanlar, ülkenin dirliğini ve gücünü korumada başarılı olamamışlardır. Kazak Hanlığını oluşturan boylar; Ulu Cüz, Orta Cüz ve Kişi/Küçük Cüz olmak üzere üçe ayrılmışlardır. Haknaz Han devrinde hanlık eski gücüne kavuşsa da XVII. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan Jongar, saldırıları hanlığı çökme seviyesine getirmiştir. Bunun yanı sıra Kalmuk ve Rus saldırıları ile mücadelede zorlanan Küçük Cüz hanı Ebu’l Hayr, Çarlık Rusya’sına sığınmıştır. *“Çariçe Anna İvanova, 19 Şubat 1731’de imzaladığı fermanla, Küçük Cüz’ü himayesi altına aldığı bildiriyordu.”*³¹ Küçük Cüz’ün Çarlık Rusya’sına sığınmasının ardından kendi aralarındaki ve dışarıdan gelen saldırılara karşı mücadeleye dayanamayan Orta Cüz (1740) ve Ulu Cüz de (1742) Çarlık Rusya’sına sığınmıştır. *“Kendi aralarındaki anlaşmazlıklar ve iç savaşlar Kazak kavminin birliğini tehdit ettiği gibi, Rus ordusunun Orta Asya’yı işgalini de kolaylaştırmış ve Kazak topluluklarının tek tek Rus hâkimiyetine girmelerine neden olmuştur.”*³² Çarlık Rusya’sı Kazak Hanlığını ve Cüzleri himayesi altına aldıktan sonra tahta çıkan hanları da onamaya başlamışlardır. Bu onama, Kazak Hanlarının

²⁹Auyessova, a. g. e., s. 2.

³⁰ Samoyloviç, a. g. m., s. 98.

³¹ Auyessova, a. g. e., s. 4-5.

³² N. U. Şayahmetov, Kazakistan Tarihi, Almatı Yay., Almatı, 2002. s. 29.

gücünü zayıflatmış, zaman zaman isyanlara neden olsa da her seferinde Ruslar Türkistan içlerinde iyice ilerlemiş, 1820-1850 arasında yeni işgaller yapmışlardır. 1853'te Güney Kazakistan'da yer alan, bugünkü adı Kızılorda olan Akmesic'i, ertesi yıl bugünkü adı Almatı olan Verni'yi işgal etmişlerdir.

“1867’de yapılan bir idari düzenleme ile bugünkü Kazakistan toprakları Orenburg Genel Valiliği ile Türkistan Genel Valiliği arasında ikiye bölünmüş; fakat birçok problemin yaşanması nedeniyle, nerdeyse her yıl yeni bir idari düzenleme yapmalarına rağmen sorunlar bitmemiş ve nihayet 1886’da tüm Kazakistan toprakları, Türkistan bölgesinin idari statüsüne dâhil edilmiştir.”³³

1917 yılında Petersburg’daki Çar II. Nikola’nın Sosyalistlerce devrilmesinden sonra Kazak aydınlarından Alihan Bökeyhanov, Ahmet Baytursunov, Mir Jakıp Duvlat gibi milliyetçi isimler, Kazak millî partisi Alaş ve Alaş Orda Millî Kazak Devletini kurdular. Ancak, Rusya’da Ekim devrimi ile yönetimi ele geçiren Bolşevikler karşısında tutunamayan Alaş Devleti önce 20 Ağustos 1920’de Kırgız Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ne, sonra 1924 Nisan ayında Çarlık Rusya’sı devrinden beri Kazaklar için kullanılan Kırgız kelimesinin yanlış olduğunun kabul edilmesiyle de Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine dâhil oldu.

Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetini L. Brejnev, İ. D. Yakovlev N. İ. Belyaev ve İ. Yusupov gibi isimler, yönetimde oldukça etkili oldular. Sosyalist dönemde uzun süre Komünist Partisi I. Sekreteri olarak görev yapan Dinmuhammed Ahmedoviç Konayev’in 16 Aralık 1986’da emekli olmasından sonra yerine Kazakistan Komünist Partisi I. Sekreteri olarak atanan Gennadi Kolbin, Kazakların tepkilerine neden oldu. Tarihe, Jeltoksan Olayları olarak geçen bu süreçten sonra Cumhuriyet’in Yüksek Sovyet’i tarafından 1990 yılında başkanlığa getirilen Nursultan Abişulı Nazarbayev, Kazakistan tarihinde ilk defa yapılan 1 Aralık 1991 demokratik başkanlık seçimine katıldı ve oyların %98,8’ini alarak yeniden başkan seçildi. 16 Aralık 1991’de de Kazakistan SSCB’den ayrılarak bağımsızlığını ilan etti.

1. 3. Kazak Edebiyatı

³³ Auyessova, a. g. e., s. 5.

Kazak edebiyatının ilk eserlerini bütün Türk halklarına miras olan Orhun Kitabeleri, Dîvanü Lûgat-it Türk, Dede Korkut gibi esere dayandırmak gerekir. Müstakil olarak 1456 yılında Kerey ve Jambek'in kendilerine bağlı boylarla Yedisu'ya (Jetisuv) Kazak Hanlığı'nın kurulmasına bağlı olarak halkın kendine has edebiyatı gelişti ve şekillendi. Bu dönemde ozanların çalıp söylediği "jır" yaygınlaşarak gelişti. "Jırşı"lar, tarihten aldıkları edebi mirası geliştirerek müstakil bir edebiyat oluşturmaya başladılar.

20. yüzyılın başlarına kadar göçebe hayatı devam ettiren Kazakların, zengin bir halk edebiyatı vardır. Bu edebiyatın bütün türleri gelişmiş ve türlerin çoğu canlılığını hâlâ devam ettirmektedir.

"İlk söyleyenleri belirsiz (anonim) aңыз-ertegiler (rivayet, efsane, masal), makal-meteller (atasözleri), şeşendik sözler (kıssalar), turmus-salt (gelenek-görenek) jırları, tarihî jırlar, arnav (kaside-methiye), tolgav (koçaklama), öleñ (türkü), aytıs (atışma) vb. türler Kazak halkının zengin kültür birikiminin göstergesidir. Halk şarkılarına "jır" bunları söyleyenlere de "jırav" veya "jırşı" adı verilir. Akınlar (halk ozanları) da jıravlar gibi dombıra çalarak, hikâye, destan anlatırlar, aytıslara katılırlar."³⁴ Kazak edebiyatının ilk temsilcileri, Kazakların varlık bulduğu Deşt-i Kıpçak bölgesinden Asan Kaygı, Kodan Tayşı ve Kaztugan (süyünişül) jıravlardır. Bunların ortak düşünceleri hayat, dostluk, insanlık, yiğitlik, ar, namus ve adaletle ilgili konularla birlikte vatan, millet, birlik, beraberlik, hürriyet için mücadele etmek ve bu mukaddes değerlere sahip çıkılması gerektiğini anlatmak olmuştur."³⁵

Kazak Edebiyatının bu ilk eserlerinden günümüze ulaşmış olanları daha çok Ebu'l Hayr dönemindeki ayrılıklardan ve Kazakların yeniden bağımsız oluşundan bahseder.

Kazak edebiyatının XVI. yüzyıldaki temsilcileri arasında Asan Kaygı, Dosmambet, Şalkiyiz, Tensufi ile kadın akınlardan Şal Kiyiz Bibi ile Kerulen Bibi gösterilebilir.

XVII. yüzyılda ise Kazak edebiyatının en büyük temsilcisi Kazdabastı Kazıbek (1661-1758)'tir.

³⁴ Orhan Söylemez, "Bağımsızlığının 10. Yılında Kazakistan", Türkler, C. 19., s. 339-363., Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002. s. 349.

³⁵ Söylemez, a. g. e., s. 350.

XVIII. yüzyıl Kazak halkının Jongarlar, Ruslar ve Kumanlarla mücadele içerisinde olduğu, hanlıkların ve cüzlerin ortaya çıktığı, siyasi bölünmelerin olduğu bir yüzyıldır. Aktaberdi (1675-1768), Ümbetey (1706-1778), Törükara gibi akınlar o dönem Kazakların maruz kaldığı Jongar saldırılarını ele alırken, Buhar (1668-1781) Rus tehlikesine dikkat çekerek halkı uyaran eserler ortaya koymuştur. XVIII. yüzyılın başka bir önemli temsilcileri ise Kötüş ve Şal akınlarıdır. Ömrü boyunca yokluk çeken Kötüş (1745-1818) eserlerinde zenginlik-fakirlik ve kaderin adaletsizliğine dair şiirler yazmıştır. “*Şal akının (1748-1819) eserleri daha zengindir. Şal akın din, ahlak meselelerinin yanı sıra zenginlik, fakirlik, bu dünya ile ahiret üzerine felsefi didaktik eserler vermiştir.*”³⁶ Yüzyılın sonlarında ise Kazak halkının yaşadığı Türkistan coğrafyasının önemli bir bölümü Rus işgaline uğramıştır. Hayatın bir yansıması olan edebiyatta bu duruma kayıtsız kalmamış ve devir eserleri daha çok halkı milli mücadeleye çağırma içerikli olmuştur.

XIX. yüzyılın temsilcisi olarak göze çarpan isimse Muhammet Ötemisülü (1804-1846)’dır. “*1845 yıllarında Çarlık rejimine karşı isyan eder ve öldürülür. Şiirlerinde bu isyanın safhalarını anlatır.*”³⁷ XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başında kaleme alınan eserler daha çok halkı uyandırmak, cehaletten kurtarmak ve eğitimin önemi ile ilgilidir.

XX. yüzyılın başında Kazaklarda iki türlü eğitim vardı. Birisi medreselerdeki İslamî tarzda eğitim, ikincisi de Rusça, dolayısıyla dünyevî eğitim. Medreselerde eğitim verenler Buhara, Semerkand, Taşkent, Kazan, Ufa, Orınbor, Troitsk gibi yerlerde okuyan Tatar ve Başkurt mollaları idi. “*Asrın başında medrese eğitimi de “kadimci” ve “ceditçi” olmak üzere ikiye ayrılmıştı.*”³⁸Kadimciler; eskiden beri devam eden Arap harfleri esaslı dini eğitimi savunurken, ceditçiler; alfabe değişikliğini de kapsayan, dini derslerin yanında pozitif bilimlerin okutulmasından yanaydılar. Ceditçilerin öne çıkan ismi ise Ahmet Baytursunov’dur.

XIX. yüzyılda yenilikçi şair Abay Kunanbayev; pedagog eğitimci ve Kiril harflerini esas alan Kazak alfabesini hazırlayan yazar İbray Altınсарın (1841-1889); etnograf ve halk bilimcisi Şokan Velihanov (1835-1865); Jambıl ve Muhambet gibi klâsik medrese eğitiminden almış Arapça, Farsça, Osmanlı Türkçesini bilmenin yanı sıra Rus kültürüne de

³⁶ Söylemez, a. g. e., s. 351.

³⁷ Söylemez, a. g. e., s. 350.

³⁸ Söylemez, a. g. e., s. 351.

vakıf aydınlar yetişmiştir. Yine bu yüzyılda Kazak edebiyatında önemli yeri olan gazete ve dergi yayınları da başlamıştır. Taşkent'te 1870'te Türkistan Valayatının Gazeti, Ombı'da 1888-1902 yılları arasında Dala Valayetinin Gazeti yayın yaptı. Kazak dilinde St. Petersburg'da sadece bir sayı çıkartan gazete ise Serke adlı gazete oldu. 1907 yılında Troitsk'te bir sayı çıkarıp 1911'de iki dilli, altı sayı ve 1913 yılında 14 sayı çıkarabilen başka bir gazete de Kazakistan Gazeti'dir. Yeşim Dalası, 1913 yılında Petropavl'da Kazak ve Tatar dillerinde yayın yapan diğer gazetelerdir.

1911 yılında yayın hayatına başlayan, redaktörlüğünü Muhammetcan Seralin'in yaptığı 89 sayı çıkan *Aykap* gazetesi ise Kazak halkını ilgilendiren konulara değindi. Eğitim, Kazak kızlarının durumu, başlık parası gibi birçok konuyu tartışmaya açtı. Orınbor/Orenburg şehrinde 1913 yılında yayın hayatına başlayan, redaktörlüğünü Ahmet Baytursunov ve Mirjakıp Duvlatov'un yaptığı *Kazak* gazetesi ise Kazak topraklarının işgali, millî bilinç gibi konulara dikkat çekti, gazete Kazak milliyetçilerinin toplandığı bir odak oldu.

XIX. yüzyılda başlayan Çağdaş Kazak edebiyatı, kendi arasında Hazırlık Dönemi (XIX. yüzyıl), Hürriyet Dönemi (1905-1920), Sovyet Dönemi (1920-1991) ve Bağımsızlık dönemleri olarak incelenebilir.

Hazırlık Dönemi, Rusya'nın Türkistan'ı işgaliyle başlayan dönemi kapsar. İşgale uğrayan Türkistan topraklarındaki Kazak aydınları, bu işgale karşı mücadele etmekle birlikte aynı zamanda da Rus eserleri ve aydınları vasıtasıyla Rus ve Batı edebiyatını tanıma fırsatı da buldular. Bu etkileşimle beraber dünya edebiyatlarında örnekleri olan roman, hikâye, tiyatro gibi yeni türlerle tanışarak benzer eserleri Kazak edebiyatına da kazandırdılar.

Hazırlık dönemi olarak adlandırdığımız bu dönemin en önemli isimleri Abay Kunanbayev (1841-1899), Şokan Velihanov (1835-1865), Ibray Altınсарın (1841-1889)'dir.

Hazırlık Dönemi Kazak edebiyatının ve yazılı edebiyatın en büyük temsilcisi Abay Kunanbayev'dir. 1845 yılında Kazakistan'ın Semey bölgesinde doğan Abay'ın asıl adı İbrahim'dir. Şiirleri, halkı eğitime amaçlı yazdığı için dili sade, anlaşılır ve konuları çeşitlidir. "Kalın Elim Kazagım Kayran Jurtım" (Güçlü Milletim Sevgili Yurdum), "Sabırsız Arsız Erinşek" (Sabırsız Arsız Üşengeç), "Ayttım Salem Kalamkas" (Selâm Yolladım Kalamkas), gibi şiirlerinin yanında "Masğud", "Eskendir", "Ajem engimesi" adlı destan türünde eserler de kaleme almıştır. En tanınmış eseri Kara Sözler'dir. 1904 yılında yaşamını yitiren şairin

şairleri ilk defa 1909 yılında basılmıştır. Kendisinden sonra gelenlere çığır açan şair, birçok çağdaş Kazak şaire de ilham kaynağı olmuştur.

“*Cengiz Han’ın soyundan*”³⁹olan Şokan Velihanov’un en önemli çalışması diye nitelendirebileceğimiz eseri Manas Destanı’nı yazıya geçirmesidir. Bunun dışında Jungarya Oçerkleri, Albay, Kırgızlar, Çin imparatorluğunun Batısı, Kulca Şehri, Kazaklarda Şamanizm, Kazak Şecereleri, Kazak Silahları adlı eserleri de vardır.

Kazak pedagog ve eğitimci Ibray Altınсарın, realist Kazak edebiyatının kurucusu, folklorcusudur. İlk kez Kazak Türkçesini resmi yazışmalarında kullanmış ve Kazak alfabesinin temellerini atmıştır. “*Kazak Türkçesinde ders kitapları yazmış, Rusların Kazak Türkleri arasında Hristiyanlığı yayma çalışmalarına karşı çıkmış, bu faaliyetleri engellemek için Şeraitü'l-İslam Müslümanlıktın Tutkası adıyla birilmihal yazmıştır.*”⁴⁰ Lokpan Hekim (Lokman Hekim), Temiz Pınar, Cehalet gibi hikâyeler kaleme aldı.

Hürriyet Dönemi, 1905 yılında Çarlık Rusya’sındaki ihtilalden faydalanan Kazak aydınlarının teşkilatlanıp halkı çeşitli basın yayın organlarıyla bilinçlendirmeye çalıştıkları dönemdir. “*Kazak Türkçesiyle çıkan Sirke gazetesi, İslamcı Aykap mecmuası, Kazakistan gazetesi, Kazak gazetesi, İşim Dalası (Yeşim Dalası) ve Alaş gibi gazeteler millî şuurun canlanmasında önemli rol oynamışlardır.*”⁴¹ Bircan Kocagulov (1834-1897), Aset Naymanbayev (1867-1924), Sara Tastanbekova, Akan Seri (1843-1913), Jayav Musa Bayjanov (1835-1929) ve Jambıl Jabayev (1846-1945) halkın isteklerini dile getiren, baskıya ve adaletsizliğe karşı şiirler yazan şairlerdir. Bunlarla birlikte bu dönemin önemli isimleri arasında Köpeyulı Yusuf Bek, İsfendiyar Köpeyulı, Sultan Mahmut Toraygirulı, Ahmet Baytursunov, Ömer Karaşi, Şahingiray Bükeyhan, Mağcan Jumabeyov, İsa Bayjanov gibi isimler de sayılabilir.

Sovyet Dönemi olarak adlandırılan bu dönem, 1920’den başlayarak devam eden dönemdir.

³⁹ Auyessova, a. g. e., s. XXXX

⁴⁰ Metin Akar- Sabahat Deniz- Fahrünnisa Bilecik, Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatları, Yesevi Yay., İst., 1994. s. 74-75.

⁴¹ Buran-Alkaya, a. g. e., s. 278.

“20 Ağustos 1919'da Ruslar, millî hükûmeti yıkarak yerine Kazakistan Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni kurarlar. Böylece Kazakistan'da Sosyalizm ve Komünizmin baskısı altında bir edebiyat ortaya çıkar. Bu yıllarda yeni rejime ayak uyduramayan milliyetçi sanatçılar 1937, 1938 ve 1939 katliamlarıyla öldürülürler.”⁴²“İsa Bayzakov (1900-1946), Kalmakan Abdukadirov (1903-1964), Abdilda Tacibayev (d. 1909) gibi şairler, yeni imajlar, yeni üsluplar ve çağdaş konularla Sovyet Kazak edebiyatını güçlendirmeye çalıştılar. Gabiden Mustafin (d. 1902) ve Gabit Müsirepov (d. 1902) gibi romancılar da yazarların ideolojik eğitiminde ve burjuva ile mücadelesinde önemli rol oynadılar.”⁴³

Halkı yönlendiren bu yazar ve eserlerden başak edebî çalışmalar gelişerek devam etti.

“1926'da Emekçi Kazak Yazarları Birliği kuruldu. Jil Kisü (İlk belirtiler) adlı antoloji 1927'de çıktı. Jana Adebiet (Yeni edebiyat) adlı gazete de 1928'de yayınlanmaya başladı. 1934'te Kazakistan Yazarlar Birliği kuruldu. Bu tarihlerde yazar ve şairler de Yazarlar Birliği'nin prensipleri doğrultusunda bütün edebî türlerde eserler vermeye başladılar. Saken Seyfullin, Lenin'i anlatan ve halkın bağımsızlık mücadelesini yansıtan şiir ve romanlar yazdı. Beyimbet Maylin de milliyetçiliğine karşı ve Kazak köylerinin kollektifleştirilmesi için yapılan mücadeleyi anlatan Azamat Azamatiç (1934) adlı eserini yayınladı.”⁴⁴

Saken Seyfullin (1894-1938), Beyimbet Maylin (1894-1938), Muhtar Avezov (1897-1961), Ciyengali Tilepbergenov (1895-1933), İlyas Bekenov (1892-1938), Gabit Müsiperov (d. 1909), Sabit Mukanov (1900-1973), Smagul Saduvakasov (ö. 1938), J. Aymavitov (ö. 1938) ve İlyas Cansugirov (1894-1938) gibi genç yazarlar 1920'li yıllarda Kazak Sovyet edebiyatına önemli katkılarda bulundular. “‘Sosyalist gerçekçi’ Sovyet Kazak edebiyatının kurucuları sayılan bu yazar ve şairlerin çoğu Sovyet hükümetinin çizgisinde yazmadıkları için 1930'lu yıllarda hayatını kaybetti.”⁴⁵

Muhtar Avezov, Kazak Destanları ve Türkistan Türk Edebiyatı üzerinde yayınlar yapmış ve konusunu tarihten alan oyunlar yazmıştır. Kazak edebiyatının babası sayılan şair ve

⁴² Buran-Alkaya, a. g. e., s. 278.

⁴³ Söylemez, a. g. e., s. 352.

⁴⁴ Söylemez, a. g. e., s. 352.

⁴⁵ Söylemez, a. g. e., s. 352.

yazar Abay'ın hayatını belgelere dayalı olarak kaleme aldığı Abay adlı romanı, Abay Yolu adıyla 1952 ve 1956'da iki cilt daha yayınlanmıştır. Bu romanıyla, ihtilal öncesini idealize edip Komünist Parti çizgisinin tamamen dışına çıkarak Kazak aydınının uyanışını sağlayan Abay Mektebine dikkatleri çekmiştir. “*Olcas Süleyman da son devir edebiyatının en büyük şairidir. Şairin Argamaklar, Yeryüzü, İnsana Eğil, Parisli Bir Kızdır Gece, Seherin Güzel Vakti gibi şiir kitapları vardır. Şairin Fizikçinin Duası, Az i Ya, Yazının Ucu adlı kitapları da Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.*”⁴⁶

1953'te Stalin'in ölümüyle birlikte aydınların üzerindeki baskı da bir nebze olsun kalkmıştır. Bu dönemde daha çok tarihi şahsiyetlerin hayatını konu alan eserler kaleme alınmaya başlamıştır.

⁴⁶ Buran-Alkaya, a. g. e., s. 278.

II. BÖLÜM

2. SAKEN SEYFULLİN'İN HAYATI VE ESERLERİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

2. 1. Saken Seyfullin'in Hayatı

Saken Seyfullin, 1894'te eski adı Akmola olan Karagandı'nın Jana-arca vilayetinin Nildi kasabasına bağlı Birinci Köy'de dünyaya geldi. Saken'in ifadesiyle “babam yırtıcı kuş avcısı, avcı, dombıracı, nur yüzlü adam” babası Seyfulla, “masalcı, hikâyeci” dediği annesinin adı Jamal'dır. Babası Seyfulla, Orta Cüz'e mensup Kuvandığın Kartkoja boyundan, Janibek'in çocuklarının en küçüğü olan Ospan'ın oğludur. Annesi, Altay'ın Alsa boyuna bağlı Tımsbay'ın kızıdır.

“Saken'in kulağına ezan okunarak seslenilen adı Sadvakas'dır. Berrak siyah gözlü, sivri burunlu, dalgalı saçlı çocuk çok zekidir. Anne babası onu Sadvakas yerine, tıpkı asıl adı Muhamed Kanapya Şokan'ın adını Şokay'a; asıl adı İbrahim olan Abay'ın adını Abay'a çevirmişlerse Sadvakas adını da onlara benzeterek Saken olarak değiştirmişlerdir.”⁴⁷

“Saken daha çok karakter ve huy bakımından annesine benzemekle beraber, dombıra çalan, belagat sahibi, geleneklerine bağlı ve dürüst biri olan babası Seyfulla'nın da Saken'in yetişmesinde yeri büyüktür.”⁴⁸

İlköğrenimini köy mollasından alan Saken, Arapça okuma ve yazma öğrenmiş, İslamî kıssa ve hikâyeleri bizzat okuyarak kendini yetiştirmiştir. *“Babası Seyfulla, 1904 yılında yönetici olan Levratin'in yanında kalması ve Levrati'nin eşi Marta'dan Rusça öğrenmesi ve okula devam edebilmesi için Nidil'e göndermiştir.”⁴⁹* Saken, 1905-1908 yılları arasında Akmolla'daki ilkokulda, 1913-1916 yılları arasında Sibiryâ Üniversitesi diye bilinen Ombı Öğretmen Okulu'nda okur.

Ombı'daki eğitim yılları Saken'in dünya görüşünün oluşmaya başladığı, vatanseverlik duygusunun geliştiği, kararlı ve geniş düşünme kabiliyetinin olduğu dönemi kapsar. Abayla

⁴⁷ Tursunbek Kekişev, *Öngeli Ömür (Örnek Ömür)*, Almatı, 1976. s. 15.

⁴⁸ Tursunbek Kekişev, *Mağjan-Saken*, Almatı, 1999. s. 11.

⁴⁹ H. Adibayev- M. Bazarbayev, *Kazak Sovyet Edebiyatı*, Mektep Baspası, Almatı, 1986. s. 56.

başlayan Kazak halkının eğitilmesi, bu dönemde Kazak bozkırlarında karşılık bulmaya başlamıştır.

*“Ombı şehrine Türkistan’ın birçok bölgesinden gelen gençler kendilerini siyasi, sosyal ve sanatsal yönden geliştirme imkânı bulmuştur. Hatta Kazak gençlerinin örgütlenmesi fikri ilk olarak Naymerde Alyanov tarafında ortaya atılmıştır. Bu fikir Nıgmet Nurmahanov, Mağjan Jumabayev ve Saken Seyfullin tarafından hararetle desteklenmiştir.”*⁵⁰

Bu düşünce ve destek sonucunda Kazak gençleri Birlik Derneği etrafında bir araya gelmiştir.

*“Derneğin amacı genel olarak: halkı medeni ve edebi yönden ilerilere taşımak, gençler arsında milliyetçilik fikrini uyandırmak, folklor derlemeleri yapmak, edebi eserlerin antolojilerini yayınlamak, tiyatro denemeleri yapmak, gazete ve dergi faaliyetlerinde bulunmak, ders kitapları hazırlamak, yoksul öğrencilere burslar vermek ve Kazak tiyatrosunu kurmaktır.”*⁵¹

Saken Seyfullin’in hayatındaki önemli dönemlerden biri de 1917 yılıdır. *“1916 ve 1917 yılında yaşanan vakıalar, onun münevver ve şair kişiliğinde önemli bir yer etti.”*⁵² Çarlık rejiminin devrilmesinden hemen sonra Akmolla şehrine giderek devrim için verilen mücadelelere katıldı. 1917 ilkbaharında Kazak Sovyet Komitesi başkanı olarak seçildi. Akmolla devrici gençlerinin de desteğini alarak Jas Kazak adlı bir teşkilat kurdu. Bu teşkilata bağlı olarak Tırşılık adlı bir de gazete çıkardı. *“1917 yılının Aralık ayında, Akmola Sovdep’i (Sovyet departmanı) kurulduğunda, Saken, Sovdep’in başkanlık heyeti üyesi ve halkı aydınlatma komiseri olarak görevlendirildi.”*⁵³

1918 yılında Beyaz Kazaklar ve Çekoslovakyalıların karşı devrimci ayaklanmasıyla Akmolla Sovyet idaresi yıkıldı. Saken ve devrimci gençlerden bazıları

“‘memleket ve devlet güvenliği için tehlikeli kişiler’ olarak Petroval hapishanesine gönderildiler. Ataman Annenkoğlu’nun ‘Azap vagonu’ nda ve

⁵⁰ Kokıbasova, a. g. e., s. 3.

⁵¹ Tursunbek Kekeşev, *Kızıl Sunkarlar*, Kazakistan Baspası, 1968. s. 43.

⁵² Cemile Kınacı (2007), *Kazak Şair Saken Seyfullin’in Kökeşetaw Poeması-Aktarma Dil ve Üslûp Bakımından İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 1.

⁵³ Kokıbasova, a. g. e., s. 3.

Kolçak'ın Ombı toplama kampında dokuz ay büyük acılar çekti. 1919 yılının Mart'ında, Ombı toplama kampından kaçtı ve 1920 ilkbaharında Akmola'ya geri dönerek Kolçak diktasının sona erdiği şehirde Sovyet çalışmalarını canlandırma hareketine katıldı."⁵⁴

Akmolla da Bölge Yürütme Komitesi başkan yardımcısı olarak görev yaptı. Aynı yıl İhtilal Komitesine üye olarak atandı. 'EnbekşiKazak' gazetesinin de redaktörlüğünü yaptı. "Sosyal ve siyasî faaliyetlerinin yanı sıra, edebî eserleri üzerinde de çalışarak 1920'li yılların en önemli Sovyet şairleri arasında yer aldı."⁵⁵ Kazak Sovyet edebiyatının kurucularında sayılan Saken, aynı zamanda eserleriyle de rejimi destekledi.

Kazakistan Merkezi Yürütme Komitesi üyesi olan şair 1921 yılında Akmolla ve Semey şehirlerinin Kazakistan Sovyet Yönetimine alınması için de mücadelede bulundu. "1922 yılında Kazak Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Halk Komiseri Meclisi, Saken'i Eğitim Halk Komiser yardımcısı olarak göreve getirdi. 1923 yılının Ocak ayında Bütün Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği çapında düzenlenen X. Sovyet toplantısında SSCB'nin yürütme komitesi üyesi oldu."⁵⁶

1925 yılından ölümüne kadar olan süreçte Kazakistan'ın çeşitli eğitim kurumlarında, Yazarlar Birliğinde, Komünist Parti Tarihi Enstitüsü'nde Edebiyat Maydanı,(Şimdiki Juldız, "Yıldız") dergisinin yönetim kurulu üyeliği gibi çeşitli görevlerde bulundu.

Saken, Taşkent Kazak Pedagoji Enstitüsünde rektör olarak görev aldı. Orta Asya Devlet Üniversitesi ve Orta Asya Komünist Üniversitesinde Kazak Edebiyatı dersleri verdi. Saken Kazak Edebiyatı ve tarihi üzerindeki araştırmalarının sonucunda Kazak Edebiyatının Beyler Devri adlı kitap ve antolojisini 1931'de tamamlayıp, 1932' de çıkardı.

"Batırlar Jırının I.cildini 1931'de, II. cildini 1933'te, Akan Seri, İbray Altınсарin, Akmolla'nın şiirlerini bir araya getirip, Şekerim'in "Leyli Mecnun'u" ile 1932-35 senelerinde baskıya hazırladı.1933'te Edebiyat Tanuv-

⁵⁴ Kokıbasova, a. g. e., s. 4.

⁵⁵ Kayıran Kasenov - Emirhan Törehanoğlu, "Kızıl Kırgının Kurbanları"(Çev. Hatice Şirin), Türk Dünyası Tarih Dergisi, Temmuz 1996, S. 115, s. 31.

⁵⁶ Kokıbasova, a. g. e., s. 4.

Okuma Kılavuzu A. Mametova, B. Maylin'le;1934'te 5. sınıfa uygulanan Edebiyat Okuma Kitabını Ö. Turmanjanov'la birlikte yayımladı.”⁵⁷

1936 yılında Moskova’da düzenlenen “‘Kazakistan Sanatının On Günlüğü’ kutlamaları çerçevesinde Saken Seyfullin’e Sovyet edebiyatına katkısından dolayı ‘Kızıl Tuğ’”⁵⁸ ödülü verildi.

Saken Seyfullin’e, sanatının 20. yılında “Kazak halkının düşüncelerini yansıtan ve ülke savunması için verdiği mücadelelerden”⁵⁹ dolayı ödüller verilirken, bir taraftan da Moskova’da Kazak yazarların eserleriyle ilgili “suçlayıcı unsurlar” bulunmasıyla ilgili bir çalışma başlatılmıştır. 1937 yılına gelindiğinde ülkedeki siyasi atmosfer değişmiş, Moskova’da başlayan kanlı kasırga Kazakistan’a kadar ulaşmıştır. İlk olarak “Kazakistan Yazarlar Birliği”nin soruşturulmasıyla başlayan çalışmalar, Kazak aydınların ve vekillerin tutuklanması, hapse atılmasına kadar gitmiştir.

“Bu infazın en değerli kurbanları edebiyat ve medeniyetin temsilcileri, şair ve yazarlar idi. Bunların içinde Saken Seyfullin, Beyimbet Maylin, İlyas Jansügirov gibi aydınların olması durumun ne kadar kaygı verici olduğunu gösterir. Açlıktan ölen 2 milyon 300 binden fazla insanın üzerine 105 bin kişinin tutuklanması, 22 bin kişinin kurşuna dizilmesi”⁶⁰

Kazak halkında ve insanlık tarihinde onulmaz yaralar açmıştır.

“1937 yılının 24 Eylül’ünde Karl Marks sokağındaki 97 numaralı evinde”⁶¹ tutuklanan Saken Seyfullin, üç gün sonra yani 27 Eylül’de Almatı Parti Komitesinin “halk düşmanı” suçlamasıyla partiden de atıldı.

“Saken’in duruşması 1938 yılının 25 Şubat’ında saat 4.40’ ta başladı. Bu değerli şairin hayatının son anları idi. Hapisteyken NKVD (Askeri İşlerle İlgilenen Halk Komitesi) adamlarından 5 ay süreyle eziyet görmüştü. Uydurma belgesindeki suçlamaları Saken “Görmedim, bilmiyorum, böyle zulme

⁵⁷ Kekişev, Kızıl Sunkarlar, s. 388.

⁵⁸ Muhtar Awezov – S. Mukanov, Bazarbayev vd., *Qazaq Sovyet Edebiyeti Tarihinin Oçerki*, Qazaq SSC Ğılım Akademiyası, Almatı, 1958. s. 197.

⁵⁹ Awezov vd., a. g. e., s. 197.

⁶⁰ Kekişev, Mağjan-Saken, s. 417.

⁶¹ Tursunbek Kekişev, *Saken Seyfullin*, Rauvan Baspası, Almatı, 1997. s. 332.

katılmadım” diyerek suçlamaları kabul etmez. Ama NKVD’nin adamlar Saken’e yapılan suçlamayı kabul ettirmek için, acımadan onu ayağından tavana asıp tırnağını koparırlar.”⁶²

Nurğaliye’in yumuşak ifadesiyle “*mert bol*”⁶³an (kazaya kurban giden), Kekişev’in ifadesiyle “atıldı”⁶⁴ (öldürülen), Kenan Koç’un ifadesiyle “kurşuna dizilen”⁶⁵ şaire yapılan suçlamalar: milliyetçi yazar olarak tanınan Mağjan Jumabayev’e yardım etmek ve “Tar Jol Tayğak Keşuv” romanı ile Kazak halkının köy yaşamını idealize ederek devrime muhalif olmak olmuştur. Şair, öldürülmesinden 19 yıl sonra 1957’de suçsuz bulunarak aklanmış, 1958 yılından itibaren de eserleri edebiyat eleştirmenlerince yeniden incelenmeye başlanmıştır.

2. 2. SAKEN SEYFULLİN’İN ESERLERİ VE ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

2. 2. 1. Şiir ve Poemaları/Manzumeleri

Saken Seyfullin’in ilk eseri 1914 yılında Kazan’da basılan “Ötken Kunder” (Geçen Günler) adını taşır. Eser yayınladığı dönemde Saken, Ombı Öğretmen Okulu öğrencisidir. Eserde Kazakların hayatındaki önemi olayları edebi bir dille işler. Çarlık dönemi baskısı, Kazak halkının cehaleti ve eğitimsizliği, fakirlik, eserinin konusudur. Halkı eğitime çağıran şair, halkına duyduğu özlemi, doğduğu köye olan sevgisini kitaptaki birçok şiirde dile getirir.

1917’de “Kel Jigitter” şiiri, Kazak Sovyet edebiyatında yazılan ilk eser olarak bilinmektedir.

“Asav Tulpar” (Binilmeye Alışmamış Küheylan) adlı eseri 1922 yılında Orınbir’da basıldı. “Asav Tulpar”şiir kitabında da bulunan; “Jazgı Tünde” (Yaz Gecesinde), “Könil” (Gönül), “Savlem” (Güzelim), “Ötken Kün” (Geçmiş Gün), “Dalada” (Bozkırda) gibi şiirlerinde şair genel olarak vatan sevgisini ve tabiatın güzelliklerini işlenmiştir. Şiirlerinde üzülmeye, kaygılanma, zorluklardan kaçma motifleri yoktur; vatan sevgisi, güzel kız, cesur yiğit, hürriyeti alkışlama motifleri vardır. Bu eserler, insanî duygular yönünden ve ideolojik

⁶² Tursunbek Kekişev, *Merey (İtibar)*, C. I., Almatı, 2002. s. 359.

⁶³ Rumgali Nurğaliyev, *Arkauv*, Jazuvşı Baspası., Almatı, 1991. s. 469.

⁶⁴ Kekişev, *Saken Seyfullin*, s. 379.

⁶⁵ Kenan Koç- Almagül İşina - Bolat Korganbekov, *Kazak Edebiyatı I*, IQ Yay., İst., 2007, s. 500.

hedefi gerçekleştirme isteği bakımından Kazak edebiyatı için yeni bir ufuk açmıştır. Bu konuları işleyen başlıca şiirleri şunlardır:

“Tulparım”(Küheylanım), “Sagındım”(Özledim), “Kamavdan”(Hapisten), “Adaskandarğa” (Kaybolanlara), “Şahit Bolgan Dostarıma”(Şehit olan Arkadaşlarıma), “Türmeden Kaşıp Şıkkanda” (Hapisten Kaçtığımda), “Bizdin Jakta” (1919) (Bizim Tarafıta), “Babalarım” (1919) (Dedelerime), “Tav İşinde” (1919) (Dağ İçinde), “Şölde” (1919) (Çölde), “Kaşkınnın Avılı” (1919) (Kaçağın Köyü).⁶⁶

“1924 yılında basılan “Dombıra” adlı şiir kitabı bir antoloji”⁶⁷ niteliğindedir. Kitapta birçok konu işlenmesine rağmen genel olarak şair doğduğu yeri tasvir eder. Kitapta şairin genel olarak 1923 yılı içerisinde kaleme aldığı “Altay” (Altay), “Jazğı Dalada” (Yaz Gecesi), “Lezde Artta Kaladı” (Çabucak Arkada Kalıyor), “Bizdin Savle” (Bizim Ay Işığı), “Jas Kazak” (Genç Kazak), “Sarsen” (Özel İsim), “Bizdin Ulan” (Bizim Nesil), “Jetkinşegim Tartınba” (Küçücüğüm, Çekinme), “Bulşık Et” (Kas) adlı şiirleri bulunur.

“Ekspres” adlı şiir kitabı 1926 yılında Kızılorda şehrinde basılmıştır. Sosyalizm yolunda ilerleyen Kazak halkının durumu eksprese benzetilerek ele alınmıştır. Ekspres içerisinde yolculuk eden şair, doğduğu yerlerin tabiatını lirik biçimde ele alır. Kitaptaki ilk şiir Jambıl Jabayev’a ithaf edilmiştir. Kitap içindeki diğer şiirler ise: Ananın Hattı (Annenin Mektubu), Anağa Javap (Anneye Cevap), “Kara Jer” (Kara Yer), “Küzgi Küngi Dala” (Sonbahardaki Dışarı), “Mine Köl” (İşte Göl), “Orman” (Orman)’dır.

1928 yılında basılan “Turmıs Tolkınında” (Yaşam Dalgasında) adlı şiir kitabında: “Avıl Baygus Minekey” (İşte Zavallı Köy), “Karlı Ayazda” (Karlı Ayazda), “Izgırık Ayazda Kedey Avılı” (Soğuk Ayazda Fakir Köyü), “Izgırık Ayazda Jumat Üyinde” (Soğuk Ayazda Jumat’ın Evi), “Kelinşek Oyi” (Gelinciğin Düşüncesi), adlı şiirlerinde köylülerin, işçilerin hayatlarını ve psikolojilerini ele alır.

“Saken “Kökşetav” Poeması’na 1925 yılında başlamış ve 1928 yılında eseri tamamlamıştır. Şair, Kökşetav’ın göğe erişen çam ağaçlarını, üstleri karla kaplı kayın ağaçlarını, gök mavisini buzların biran olsun eksik olmadığı

⁶⁶ Kokıbasova, a. g. e., s. 14.

⁶⁷ Kınacı, a. g. e., s. 4.

zirvesini, zirvesine konan kuşlarını, misk gibi kokan havasını terennüm etmiştir. Halk arasında yaygın olan menkıbelere dayanarak “Ok jetpes”, “Burabay”, “Jumbaktas”, “Kenesarı Üngiri” gibi yerleri tanıtmış ve bu yerlerin tabii güzelliklerini dile getirmiştir.”⁶⁸

Kökşetav’ın doğal güzellikleri üzerinden hümanist mesajlar vermişti.

“Albatros” (Büyük) adlı eser 1932 yılında yazılmış 1933 yılında basılmıştır. Eser Lenin’e ithaf edilmiştir. Ekim ihtilali, yurttaşlık gibi konular ele alınmıştır. “*Küheylanım, Lenin Bayrağının Altında, Düşmana Karşı, İki Güç, Bizim Yerde, Düşman, Düşmanı Kovmak, Ben, Savaştan Savaşa, Lenin Planı, Lenin Gitti*”⁶⁹ gibi bölümlerden oluşur.

“Sovetstan” (Sovyetistan) bir felsefe eseridir. 1925 yılında yazılmıştır. Şairin yeniliğe ve yeni rejime olan inancını anlatır. Sahip olduğu ve toplumda yaygın olan eski düşünceleri eleştirir, Sovyet yönetimini ise över.

“Kızıl At” poeması 1932-1933 yıllarında kaleme alınıp 1932 yılında “Edebiyat Meydanı” dergisinde ve “Leninci Genç” gazetesinde yayımlandıktan sonra 1933 yılında ilavelerle kitap halinde basılmıştır. Saken Seyfullin’in en son yazdığı poema olarak bilinen eser, Kazakistan’da uygulanan hayvan ve tarım politikalarını ele almıştır. Şairin ve atın birbirleriyle diyalogu olarak yazılan eser, Saken Seyfullin’in gözünde 1920’li yıllardan başlayarak 1930’lu yılların başında çığırından çıkan Sovyet hükümetinin uyguladığı hayvan ve tarım politikalarındaki, kolektifleştirme ve kolhozlaştırma uygulamalarındaki yanlışlıkları ve aksaklıkları, bunların sebeplerini ve çarelerini işlediği poemadır.

2. 2. 2. Nesir Türündeki Eserleri

Şairin nesir türünde verdiği en önemli eserlerden biri “Tar Jol, Taygak Keşüv” (Dar Yol Zor/Kaygan Geçit)’dür. 1927 yılında basılan eserin ön sözünde şair:

“Kızıl Kazakistan” (Kızıl Kazakistan) dergisinde yayımlanmıştı. Bu sayılarda yazdıklarımı toplayıp, düzelterek ve yeni bilgiler ekleyerek bu kitabı çıkardım. Amacım 1916, 1917, 1918, 1919 yıllarındaki tarihi ihtilali, Kazakistan’da

⁶⁸ Kınacı, a. g. e. s. 4.

⁶⁹ Kokıbasova, a. g. e. s. 32.

gördüğüm ve bildiğim olayları kâğıt üzerine aktarmak, iz bırakmaktı. Bu kitapta birçok kişinin isimleri var. Maksadım birisini övüp, birisini kötülemek değil, onların bu dönemlerde yaptıklarını, tarihe mal etmektir.⁷⁰ der.

1928 yılında yazılan “Jer Kazğandar” (Yer Kazanlar) adlı hikâye, Kökşetav şehrindeki demir yolu işçilerinin hayatını anlatır. Hikâyede sadece demir yolu ailesine mensup altı karakter vardır. Hikâyenin önemi ise şairin emekçi kitleyi devrime, Sosyalizme özendirmesidir.

“Ayşa” (Ayşe), “Jubatuv” (Avutmak): “Ayşa” hikâyesi 1922 yılında yazılmış, 1935 yılında yeni bir düzenlemeyle basılmıştır. Ayşe ve Jubatuv hikâyelerinin konusu müşterektir. Hikâyede kadın erkek eşitliği ele alınır.

1935 yılında yazılan “Jemister” (Yemişler) adlı hikâye on beş yıllık birolayı kapsar. 1919 yılından başlayan olay, günlük yaşamın hayattaki yansımaları üzerine kurulmuştur.

“Bizdin Turmıs” (Bizim Yaşamımız), “Sol Jıldarda” (O Yıllarda) tamamlanamamış iki hikâyedir. İkisi de Kazak geleneklerini, yaşamış tarzını, millî oyunları, atışmaları, yarışları, giyinme tarzını anlatan hikâyelerdir.

2. 2. 3. Tiyatro Eserleri

“1917 yılında yazılan “Bakit Jolina” adlı tiyatro Ekim İhtilâli’nden söz eden ilk piyestir.”⁷¹ denilebilir. Dönem yöneticilerinin ve mollaların halka ve kadınlara kurdukları baskı ve zulüm eleştirilir. Ekim devriminin bu sorunları halledeceğinden bahsedilir. Eser aynı zamanda bestelenmiştir.

“Kızıl Sunkarlar” adlı tiyatro şairin devrim mücadelesini ele alan bir eserdir. Ekim ihtilâli için gösterilen çabayı ve galibiyeti ele alan tiyatro, SSCB döneminde Ekim İhtilâli yıl dönümlerinde Kazak tiyatrolarında oynanmıştır.

⁷⁰ Saken Seyfullin, *Tar Jol Tayğak Keşüv*, Jazuvşu Baspası, Almatı, 1977. s. 5.

⁷¹ Kınacı, a. g. e., s. 7.

2. 2. 4. Diğer Eserleri

V.V.Barthold'un 1926–1927 öğretim yılında Kazak Pedagoji Enstitüsünde “Türk-Moğol Halkının Tarihi” hakkında sunduğu bildirinin özetini yayımlama işini Saken Seyfullin üstlenir. Zor bir iş olmasına rağmen bu çalışma ona ufuk açar. “*Boş zamanında Taşkent kütüphanesi ve arşivlerinde, Kazak halkının tarihi ve zengin halk edebiyatı üzerinde birçok bilgi toplayıp, araştırmalar yapar.*”⁷²

Saken Seyfullin, Kazak halkının birçok edebî örneklerini derleyip, araştırıp, yayınlar.

*Saken Seyfullin'in “Kazaktın Eski Edebi Nuskaları” (1931) “Kazak Edebiyatının Beyler Devri” adlı kitap ve antolojisi 1931’de tamamlanıp, 1932’de basılır. “Batırlar Jırı”nın I.cildi 1931’de, II. cildi 1933’te yayımlanır. “Akan Seri Aktoktı”, “Leyli Mejnün” adlı araştırmaları 1932’de çıkar. Saken Seyfullin, Kazak Türklerinin önemli şahıslarından; Akan Seri, Ibray Altınсарin ve Akmolla’nın şiirlerini derleyip, Şekerim Kudayberdioğlu’nun “Leyli Mecnunu” ile beraber 1932–1935 yıllarında baskıya hazırlar. Saken Seyfullin, E. Mametova, B. Maylin’le beraber 1933’te “Edebiyattanuv” kitabını, Ö. Turmanjanov’la 1934’te 5. sınıfa uygulanan “Edebiyattanuv” ders kitabını yayınlar.*⁷³

2. 2. 5. Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Kazak Sovyet Edebiyatının kurucularından, devlet adamı, şair, tiyatro yazarı, hikâyeci Saken Seyfullin, 1937 yılında totaliter rejimce katledildikten sonra eserleri de yasaklandı. 1957 yılında suçsuz bulunmasının ardında edebiyat araştırmacıları da Kazak edebiyatında önemli bir yeri olan Saken Seyfullin’in eserlerini incelemeye başladılar.

Çağdaş Kazak edebiyatının ünlü yazarı, edebiyatçı Muhtar Avezov, Saken hakkında: “Saken’de başkasında olmayan iki farklı özellik vardı. Birisi yalabalık yapmazlığı ve doğruluğu, ikincisi ise şairlik bilgeliğidir.” diyerek Saken Seyfullin’e hakettiği payeyi verir. 1923 yılında “Enbekşi Kazak” gazetesinde T. Arıstanbekov Saken hakkında bir makale

⁷² Kekişev, *Mağjan-Saken*, s. 351.

⁷³ Kekişev, a. g. e., s. 388.

yayınlanmıştır. 1967 yılında basılan Kazak Edebiyatının Tarihi adlı kitapta E. İsmailov, Saken Seyfullin bölümünü kaleme almıştır. Akademisyen ve eleştirmen M. Karataev “Kızıl At ve Sosyalist Realizm”, “Kızıl Sınkarlar Hakkında” adıyla 1974 yılında basılan 3 ciltlik “Ünlü Eserler” adlı kitabında şaire dair incelemelerine yer vermiştir. Sebit Mukanov “Saken Seyfullin” adlı bir drama kale almış, ayrıca 1936 yılında basılan “Kazak Edebiyatı” kitabında “Kazak Sovyet Edebiyatının Doğuşu” adlı bölümü, Saken Seyfullin üzerinden yazmıştır. Yine Mukanov 1960 yılında Saken’le ilgili olarak “O Yollarımız” adlı bir kitap yazmıştır.

Kazak eleştirmen Serik Kirabaev, altı ciltten oluşan, 2007 yılında basılan, Kazak edebiyatı incelemeleri serisinin 421 sayfalık altıncı cildini Saken Seyfullin’e ayırmıştır. Ayrıca Kirabaev 1962 yılında Saken hakkında yazılan ilk monografi olan “Saken Seyfullin” adlı çalışmasını yayınlamıştır. G. Müsirepov’un “Mücadele ile Sanat Kaymağı”, T. Jangeldin’in “Saken Seyfullin” gibi eserleri vardır. *“İsmi efsaneye dönüşen şairin geçirdiği sıkıntılı ve çileli hayatı pek çok yazarın eserlerine konu olmuştur. A. Tokmaganbetov’un “Şair Kaderi”; S. Seythan’ın “Bizim Saken” poemaları; S. Taljanov’un “Seyfulla’nın Saken’i”; G. Müsirepov’un “Bulamadığım Bir Yüz” adlı eserleri Saken’e armağan olarak yazılan eserlerdir.”*⁷⁴

*“Saken’in doğumunun 70. yıl yıldönümünde (1964) Asilbek Nuğmanov “Saken’in Hayatı” hakkında bir film yapmıştır. Ressam E. Sidorkin “Saken’i Okuduğumda” adlı birkaç resim yapmıştır. Besteci A. Bıçkov “Saken Hakkında Efsane” adlı poemayı kaleme almıştır. Ünlü bestecimiz Sıdık Muhamedjanov ise Saken’ in “Kökşetav” destanına opera yazmıştır.”*⁷⁵

1984 yılında doğumunun 90. yılı, 1994 yılında ise 100. yıl kutlaması yapıldı. 1978-79 yıllarından itibaren Al Farabi Devlet Üniversitesinde “Saken Tanuv” (Saken’i Tanımak) adlı dersler, Prof. Dr. Sızdıkov ile Prof. Dr. Tursunbek Kekişev tarafından verilmeye başlandı.

Kazak edebiyatında Saken üzerine incelemeler yapan en önemli araştırmacı ise Prof. Dr. Tursunbek Kekişev’dir. Saken’le ilgili yayın yasağının kalkmasıyla birlikte Kekişev, incelemelerini yayınlamaya başlamıştır. Kekişev, 1962 yılında 286 sayfadan oluşan “Kızıl Sınkarlar”, 1972 yılında Moskova’da basılan 223 sayfadan oluşan “Saken Seyfullin”, 1976 yılında Almatı’da basılan “Saken Seyfullin Öngeli Ömir” (Saken Seyfullin Örnek Hayat),

⁷⁴ Kokıbasova, a. g. e., s. 8

⁷⁵ Kekişev, Kızıl Sınkarlar, s. 6

1986 yılında Almatı'da basılan "Saken Seyfullin Mektep Okuvtuşuları İşin", 1997 yılında Almatı'da basılan "Saken Süygen Suluvlar" (Saken'in Sevdığı Güzeller), 1997 yılında Almatı'da basılan 450 sayfadan oluşan "Saken Seyfullin: Gumurnama" (Saken Seyfullin: Hayatı), 1999 yılında Almatı'da basılan 449 sayfadan oluşan "Mağjan-Saken", 1994 yılında Almatı'da basılan "Eskirmeydi Estelik" (Eskimeyen Bellek), 1994 yılında Almatı'da yayınlanan "Saken men Gulbahram" (Saken ve Gülbahram), yine 1994 yılında Almatı'da basılan "Sakenin Soti" (Saken'in Hesabı) adlı çalışmaları yapmıştır.

Türkiye'de Saken Seyfullin'le ilgili ilk çalışma 2003 yılında Ege Üniversitesinde Gülnar Kokıbasova tarafından, Saken'in "Ötken Kunder" adlı eseri üzerine yapılmıştır. Danışmanlığını Prof. Dr. Zeki Kaymaz'ın yaptığı yüksek lisans tezinde "Ötken Kunder" Türkiye Türkçesine aktarılmış, gramer yönünden incelenmiştir. Türkiye'de Saken üzerine yapılan ikinci çalışma ise Cemile Kınacı tarafından 2007 yılında Prof. Dr. Fatih Kirişçioğlu danışmanlığında, "Kazak Şairi Saken Seyfullin'in Kökşetaw Poeması -Aktarma, Dil ve Üslûp Bakımından İnceleme-" adıyla yapılan yüksek lisans tezi olmuştur.

III. BÖLÜM

3. İNCELEME

3. 1. Bir ümit ışığı: Devrim

Tarih sahnesine Kazak Hanlığı ilk olarak XV. yüzyılda çıkmıştır. Ebu'l Hayr Han yönetimindeki Kazakların, 1456'da Deşt-i Kıpçak doğusundan Moğolistan'a göç etmesi Kazak hanlığının kurulmasının ilk adımı olmuştur. Kazak Türkleri kendilerinin Alaş adlı bir atadan türediklerine inanmaktadırlar. Kazak Türkleri Ebu'l Hayr Han'dan sonra yönetime geçen Kasım Han zamanında Ulu Cüz, Orta Cüz ve Kişi Cüz adlı boylara bölünmüşlerdir. Kazak Hanlığı XVII. yüzyılda Jongar saldırıları nedeniyle güç kaybetmeye başlamıştır. *“Jongar saldırılarından kurtulmak isteyen Kişi Cüz hanı Ebu'l Hayr, Çarlık Rusyasına sığınmıştır. Bunu 1740'ta Orta Cüz'ün, 1742'de Ulu Cüz'ün Rusyanın himayesine girmeyi kabul etmesi takip et.”*⁷⁶miştir. Böylece Türkistan topraklarının Ruslar tarafından işgaline istemeden de olsa zemin hazırlanmıştır.

Kazak Hanlarının zaman zaman Ruslara karşı yaptıkları isyanlar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ruslar, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Kazak topraklarını işgale başlamışlardır. 1853'te Akmescit'i (Kızılorda), 1854'te de Verni (Almatı)'yi ele geçirmişlerdir. Kazak bozkırlarında aralıklarla 1991 yılına kadar süren Rus işgali başlamıştır.

1917 Şubat ihtilali ile Petersburg'daki Çarlık Rusya'sı devrildi. *“Kazak halkı, Rusya'da geçici hükümetin iktidara gelmesini sevinçle karşıladı.”*⁷⁷Kazak Türkleri de kendi millî devletlerini kurabilecekleri ümidine kapılmışlardır. Bu amaçla Alihan Bökeyhanov başkanlığında Ahmet Baytursunov ve Mirjakıp Duvlat gibi aydınlar Alaş Partisi ve başkenti Semey olan Alaş Orda hükümetini kurdular (1917-1920). Ancak Rusya'da yönetimi ele geçiren Bolşevikler karşısında tutunamamışlardır.

Aynı dönemde Kazakistan Sovyet Hükümetinin *“kurulmasına A. T. Jangeldin, S. Seyfullin, K. Şugayev, V. Uşanov, S. M. Tsvilling, A. İmanov, T. Rıskulov, P. M. Vinogradov, T. Bokin, L. P. Emelev, T. Öteпов, A. Rozabakiyev”*⁷⁸ ve diğer aydınlar aktif olarak katılmışlardır. Aynı zamanda bu aydınlar Alaş kurucusu Bökeyhanov'un Kazak gazetesine karşı, sosyalizmi destekleyen Saken Seyfullin önderliğinde Jas Kazak (Genç Kazak)

⁷⁶ Auyessova, a. g. e., s. 5.

⁷⁷ Auyessova, a. g. e., s. 31.

⁷⁸ Auyessova, a. g. e., s. 41.

gazetesini de çıkarmışlardır. 20 Temmuz 1920’de RKSRFR (Özerk Kazak-Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti)de kurulmuştur.

RKSRFR bildirisinde şu ifadeler yer verilmiştir: “*Her bir millet, tüm devlet kurumları ve ilkokullarda anadilini kullanabilir ve bu milletlerden her biri de milli gelişmesini devam ettirebilir. Bununla beraber bu milletlere tüm imkânlar sağlanacak ve hukuk önünde eşit olacaklardır.*”⁷⁹ Saken Seyfullin de bu sevdaya kapılmış ve Çardan kurtaran Bolşevik devrimine canla başla sarılmıştır. O da tıpkı diğer aydınlar gibi milletin selameti adına, milletin müreffeh bir seviyeye çıkaracağına inandığı en kestirme yol olarak gördüğü sosyalizme gönül vermiştir. Poemada Kızıl At sembolü üzerinden içindeki mutluluğu, umudu yine Kızıl At’a müjdelemiştir:

*Söyletme ah bu güzel ezgiyi boşuna yazdım
Yavan olmuş nasihatın deyip
Bazıları ukalaca ‘gam yesin’ diye.*

Saken, sosyalist düzene olan umudunu ‘gökteki ışık’, ‘ayın parlak şavkı’, ‘gökteki ışık şulesi’ gibi uzakta olan ve insana geleceğe dair güzel şeyler açımlayan ifadelerle ‘Kızıl At gibi dost’a müjdeler. “*Yıldız (gök/ay) sembolik olarak realitenin/karanlığın bütün ezici kaplayıcı baskılarına rağmen insanın hayatına anlam kazandıran incelikleri, değerleri ve onun - erişilmez de olsa- umutlarını temsil eder.*”⁸⁰ Daha poemanın başında bu umut ifadeleri şu şekilde verilir:

*Gül, bülbül, ak kuğu, ayın parlak şavkı
Ama hepsi de yakındır Kızıl At.
(...)
Keyfimiz akşam ezgisiyle birleşerek,
Gökteki ışık şulesiyle parlayarak.
(...)
Gökteki altın ışık bilinmez değil.
(....)*

⁷⁹ E. Sıddıkov, *Şakirim ve Alaşorda*, Rapitet Yay., Almatı, 2008. s. 70.

⁸⁰ Ramazan Korkmaz, *İkarosun Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*, Akçağ Yay., Ankara, 2002. s. 73.

'Gül'ün, bülbül'ün varlığı artık bahar mevsiminin gelmiş olduğunun da göstergesidir. Saken'e göre Sosyalist devrim Kazak Türkleri için bir bahardır. Bahar ise cemrenin düşmesi ile düştüğü her şeyi düşten gereceğe taşıyan, olumlayan, yaşatan, canlandıran şeydir. Saken'de oluşan bu olumlu ve umutlu havaya rağmen şairin dostum dediği Kızıl At, ona bu kadar umutlanmaması, temkini elden bırakmamasını telkin eder:

*Gökteki ışıkları saydın sen
Her birini farklı şeye benzettin sen
Ceylan, bülbül, cevher, yıldızsın diye
İçlerinden istediğini seçtin sen.*

diyerek bu kadarda umutlu olmamasını belirtir. Partinin ezber söylemlerini bir kenara bırakmasını 'şair dost'una telkin eder Kızıl At:

*Hayali bir ezgiyle artık dünyayı gez!
Bu ezgiyi de Kızıl At'a bağışla
'Çiftliğe önem verin! İyi ekin' diyen
Partinin sloganını halka söyle.*

Saken'de olan umut ve inanç, Kızıl At da yani Kazak Türklerinde -her ne kadar devrimi kısmen destekleseler de- tam manası ile yoktur. Bu olanlar ve vaat edilenler Bolşevik devrimi sonrasında kurulan geçici hükümetin vaatlerine ve eylemlerine benzemektedir. Kazak halkını temsil eden Kızıl At da bunları bir 'ezgi'ye bir 'parti sloganı'na benzetmektedir.

"Sovyet döneminde, Kazak Edebiyatının temelini oluşturan Saken Seyfullin,"⁸¹ Kızıl At'ı yani Kazak halkını Sovyet rejiminde yana ikna etme çalışmalarına poemanın devamında da sürdürür. Saken, imge dünyasında yararlanarak baharın gelmesini ekin ekmek için 'göğsünü açan toprak'la, yine toprağı sürmeyi 'kabuğunu çizgi çizgi etmek'le, yazın nefesini 'ipek'le, toprak üzerindeki karı beyaz giyim'le imler. Böylece Kızıl At'ı Sovyet yararına kolhozda çalışmaya ikna etmek ister:

Yeşerip göğsünü açan toprağın

⁸¹ Abdulvahap Kara, "Stalin Döneminde Kazakistan'daki Kolektifleştirme ve Açlık", Emine Gürsoy Naskali - Liaisan Şahin(Ed.), Stalin ve Türk Dünyası (183-193), Kaknüs Yay. İstanbul, 2007. s. 189.

*Kabuğunu çizgi çizgi edelim mi?
İşte esen ipek gibi yazın nefesi,
Beyaz giymiş toprağın merhemi,*

*Vaktinde emek verip çalışırsan,
On iki ay şamanın emek emeği!
Kalın bir kar örtüsü kaplamış her yanı,
Sıcak söz yaz yeli gibi eritir her yeri,*

*Buharlanarak kucak açar ulu toprak anan,
Üzerindeki ak yorganı parçalayarak.*

“İnsanın, her şeyi olduğu gibi tabiatı ve/ya onun kendisiyle ilişkilendirilen kısmı, mekânı idrak ve izah ediş tarzı tamamen şahsî mizaç, kültür ve bakış açısıyla ilgilidir.”⁸² Sonbaharda ölen/çürüyen tabiat, ilkbaharda yeniden canlanır/yaşam bulur. Bu canlanma insanı tabiata uymaya adeta davet eder. Bahar mevsimi ve tabiat insana neşe, yeniden olma ve coşkunluk verir. Baharla birlikte ‘beyaz örtü’nün kalkması, bütün varlıkların ‘yazı karşılması’, kuş sesleri ile ‘göğün çınlaması’, insanı bir özgürleşmeye, bir yeniden doğuşa ve çalışmaya davet eder:

*Ilık yazın hafif rüzgarı-büyülü havası
Bin türlü neşeli ezgiyle dirilir.
Bütün varlık güzel yazı karşılar.
Tabiat bin türlü sesle şarkılar söyler*

*Uçan kuş yerdeki taşkın güçle
‘Emeğe istekle sarıl’ diye söyler.
Türlü türlü ezgiler yerde gökte çınlar,
İnler ak kuğular, öter kazlar*

*Dırdır edip havada oynaşır şarkı söyler,
Mavi boyunlu nazlı ördek parıldar.*

⁸² Korkmaz, a. g. e., s. 139.

Çiftlikte yarışa girersin Kızıl At'ım

(...)

Yarışmayla geçecek Ekim ayı

Aletleri hazırlayarak süriüp yağını

Emekçi yurt-sabırsızlıkla beklemekte

(...)

“Dün olduğu gibi bugün de toplumun asıl gövdesi tarım toplumlarında köy ve köylüdür. Bolşevik devrimi sonrası da asıl sosyoekonomik sorunlar kırsalda yoğunlaşmıştır. Sovyet yazını da asıl malzemesini uzun süre orada bulmuştur.”⁸³ Sovyet Sosyalist Kazak edebiyatının kurucularından olan Saken Seyfullin de bu sebeple birçok eserinde olduğu gibi Kızıl At poemasında da merkeze kolhozu yani köyü, çiftliği, kırsalı almıştır.

Toplumsal gerçekçi şair ve yazarların en önemli amaçlarında biri toplumları eğitmek ve onlara şuur kazandırmaktır. Sanat da toplumsal şuur için gereklidir. Poemada geçen ‘emekçi, yurt, alet, Ekim ayı, çiftlik ve yarış’ sözcükleriyle Saken, bu bilinci topluma vererek hem kişisel hem detoplumsal refaha doğru toplumu yöneltmek ister. “*Cemiyetin en yüksek ve mukaddes menfaati, bütün azalarının müsavî olarak pay alacakları öz refahıdır. Bu refaha götüren yol şuurdur ve sanat da ilim kadar bu şuurun gelişmesine yardım edebilir.*”⁸⁴ Sosyalizme göre de sanat, kitlelere yön veren bir araçtır.

Poemada ‘şair dost’un yani Saken’in ardından Kızıl At, şairin söylediklerine cevap verir. Bu diyalog tarzı atışmalar akla, Kırgız yazar Cengiz Aytmatov’un *Elveda Gülsarı* romanını getirir. Aytmatov’un eserindeki *Gülsarı* ile Kızıl At; Saken Seyfullin ile Tanabay metaforik bir koşutluk sergilerler. Devrimin samimi bir inananı ve savunucusu olan Saken, yani poemadaki ‘şair dost’ ile Tanabay, devrime gönül vermeleri yönüyle birbirlerine benzerler. Tanabay ile *Gülsarı* arasında oluşan iyelik/aitlik bilinci şair dost ile Kızıl At arasında da mevcuttur. Şair, Kızıl At’tan bahsederken ‘güzelim, cilvelim’ gibi ifadeler kullanırken Kızıl At’ta şair için ‘şair dost, dostum’ gibi ifadeler kullanır:

Güzelim:

⁸³ Ahmet Okay, *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*, İthaki Yay., İst., 2008. s. 53.

⁸⁴George V. Plehanov, *Sanat ve Sosyalizm*(Çev. S. Mımoğlu), Sosyal Yay., İstanbul 1962, s. 16.

*Güzelim, neden benden soğudun?
Nazlı, ince sesin çıkmaz oldu.
Cilvelim! Nerede senin konuştuğunda,
Kuğu gibi nazlanan altın sesin?*

Kızıl At, poemadaki ‘Kızıl Atın Sözü’ başlığı altında şaire şöyle seslenir:

*Kızıl At’ın Sözü
İyi misin dostum?*

*İyi misin, rahat mısın şair dostum?
(...)
Dostum, en büyük söz ustası.*

Kızıl At ile şairin dostlukları eskiye –poemada geçen ‘o zamanlar ben beş yaşındaydım- dayanmaktadır. Ancak şair ‘Kızıl At gibi dostu’ bir süre ihmal etmiş, onun dertleriyle ilgilenmemiştir. Kızıl Atla şair arasında bu ihmalin kırgınlığı vardır. Tanabay da *Gülsarı*’yı küçük bir tay iken tanımış, onu büyütmüş, ilk deneyimlerini onunla yaşamıştır. Bu insan ile hayvan arasında ya da metaforik olarak kişi ile ait olduğu toplum arasındaki bağı kuvvetlendirmiştir. Aytmatov’un *Elveda Gülsarı* romanında yeni kolhoz başkanı el koyarcasına Tanabay’dan *Gülsarı*’yı almış ve hoyratça kullanmıştır. Kızıl At da şairin yokluğunda benzer sıkıntılar çelmiştir:

*İşte bizim kolhozda halsiz kalan
Hainler bıraktı mı hiç nallı tayı?
Bak işte benim de sırtım yara,
Kamçılanmaktan yara oldu iki yanım
Hainler yağı gibi yığıldı
Boynumda yele, mecalim kalmadı.*

Bu acımasızlık, kıymet bilmezlik; iyelik, iye olup benimsediği şeyleri koruma/kollama gibi değer ve sorumlulukları yok eden kolektifleşme anlayışı ve bunu benimsetmeye çalışan parti ve parti yöneticileri Kızıl At’a ve *Gülsarı*’ya hoyrat davranan bilinci karşımıza çıkarır. Tüm bu hoyratlıklar, Kızıl Atı sistemin bir parçası olmaya bedensel acılar vererek yapılırken şair de gerçek hayatta zihinsel ve bedensel anlamda dönüştürülmeye ve dönüştürürken de başkalarını dönüştürmesine yöneliktir. Gerek Kızıl At’ın gerekse de *Gülsarı*’nın sistem için

ölesiye çalışması çok da bir anlam ifade etmez. Çünkü yeni sistemin yakıtı insanlar ve emektir. Kızıl At poemasında devrimi ve yeni sistemi savunan şaire karşı Kızıl At'ın söyledikleri verilen uğraşların, emeklerin, sistem için yakıt olmanın ne kadar da değersiz olduğu ortadadır:

*İkimiz dostken nasıldık?
Bizi görüp duyanlar şaşırırdı.
Gökteki yıldızları kucaklayan,
Canı bir, yüreği bir canlardır.*

*Birçok zor işte beni sınımaştın
Canını verecek dostun olarak görmüştün.
Yanına alırdın bazı geceler kanadım deyip,
Kucaklayarak birçok defa okşamaştın.*

*Canım kadar değerli dostum derdin,
Sonsuza değin ayrılmayacağım can dostum derdin.
Senin için uğraş verdiğim zamanlar,
Unutur muyum bunları derdin.*

Kızıl At ile şair arasında olan bu metaforik dostluk Kızıl At tarafında devrim sonrası tutulmayan sözlerin, kolhozlarda olan haksızlıkların ve yanlış uygulamaların dillendirilmesidir. Kendine şairi dost olarak gören Kızıl At'ın hayal kırıklıklarıdır. Poemanın devamında 'unuttun' başlıklı kısımla Kızıl At, dost olarak gördüğü şaire devrim sırasında canla başla devrimin olması ve başarıya ulaşması için nasıl mücadele ettiğini adeta haykırır. Bu diyaloglar aslında Saken Seyfulli'in iç monologudur. Saken Seyfullin'inde tüm inanmışlığına ve mücadelesine rağmen devrimde yanlış uygulamalar ve art niyetli yöneticiler sebebiyle aradığını bulamamış, tüm çabaları adeta havada kalmıştır:

*Kâkülümü defalarca düğümlemiştin
Göğsünle oka siper olmuşsun,
Demir mızraktaki ak elması parlatarak,
Düşmanı inletip saldırırdın.*

Eşkıyayı kovduğun günü hatırlıyor musun?

O zamanlar ben beş yaşındaydım.

Gökteki şimşek gibi değiyordu,

And içtik yağya aman vermedik.

O zaman ben yüzümü oktan çevirdim mi?

Ateşin, suyun karşısında hiç çekindim mi?

Savundum Ekim'i birçok savaşta,

Kendime hiç kamçı vurdurdum mu?

Hiçbir şeyi düşünmeden yağya saldırdım

Savaşta canıma dokundurmadım, kolladım.

Başımızı koyduğumuz kan meydanında

Ben seni yağının eline bırakmadım.

Kızıl At, devrim için ölesiye mücadele verirken ne yazık ki devrim sonrasında şair dostu tüm çabalarını unutarak ona sırtını dönmüş, unutmuştur. Devrim kendi savunucularını ve kahramanlarını yoksamıştır. Bu yoksama *Elveda Gülsarı*'daki Tanabay'ın yoksanmasına da benzer. Tanabay da devrim için kendi kardeşini "birkaç koyunu, bir inek, iki koşum atı, bir de taylı biyesi" var diye ağabeyi Kulıbay'ı kulaklar listesine aldırmıştır. Sonrasında ise Tanabay da yakıtı insan olan devrim tarafından kenara itilmiştir. Kızıl At da kendini unutan, yüz üstü koyan şaire sitem eder:

Bunu hiç düşünmemiştim ben

'En yakın dost unutulur mu?' hiç diye

Sen eğlenirken başkalarıyla beraber

Boynumu büktüm 'yazık dostluğumuza' diye

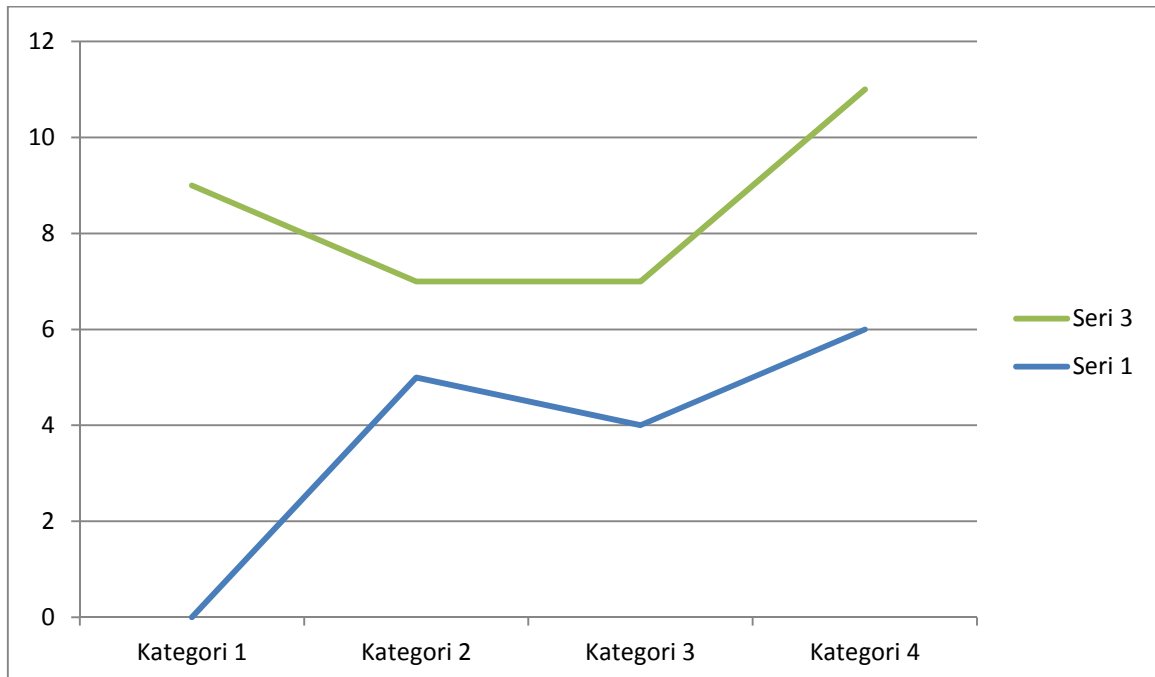
Ah dostum ah sen sözünde durmadın

Unutup bu dostunu bırakıp gittin

Dostum diye şimdi gelip şaktıyorsun

Namusunu beş paraya satıyorsun!

Rejim ve yeni kurulan sistem için ölesiye/yitesiye çalışma aslında uysal ve kullanılabilir bedenler/bireyler yetiştirme çabasının sonucu ortaya çıkan disiplindir. “*Birey olma sürecini düzenlemek için disiplin denen modern bir teknik uysal bedenlerin oluşumunda yaygın olarak uygulandı.*”⁸⁵ Kızıl At ve *Elveda Gülsarı*’da da disiplin görünümü uyum amaçlı model kahramanların sistem için var güçleriyle çalışmalarına neden olmuştur. Sonuçta ise poemada Kızıl At, romanda *Gülsarı* unutulmuş/ihmal edilmiştir. Umut ışığı olarak görülen devrim, kâbusa dönmüştür. Kızıl At ve şairin yaşadığı ümit, bir grafikte gösterilirse, Kızıl At alttaki Seri 1 çizgisiyle, şair üstteki Seri 3 çizgisiyle, ümit seviyeleri de poemanın başından sonuna 4 kategoride değerlendirildiğinde aşağıdaki şekil oluşur:

Tablo 1: Yaşanan Ümit

⁸⁵ Orhan Tekelioğlu, *Michel Foucault ve Sosyolojisi* (Çev. İbrahim Sirkeci), Bağlam Yay., Ankara, 1999, s. 146.

3. 2. Kolektifleştirme Çabaları ve Sonuçları: Kızıl Kırgın

İbni Haldun'un deyişiyle 'coğrafya kaderdir'. Kazak topraklarının geniş otlaklara ve tarım arazilerine sahip olmaları, onların tarım ve hayvancılıkla uğraşmalarının temel nedeni olmuştur. Bu uğraş öylesine etkilidir ki Kazak bozkırında yaşanan tüm Kazaklar bu toprak ve uğraşlarında koparıldığında ölüme mahkûm edilmiştir. Ekim devrimiyle gelen yeni sosyalist rejim de Kazak coğrafyasında ilk hedef olarak tarım ve hayvancılıkla uğraşan Kazak toplumunun bu zenginliğini görmüştür. 1917 Bolşevik devrimiyle beraber başlayan iç savaş, Alaş Orda partisince yürütülen bağımsızlık mücadeleleri de buna eklenince, bu olayların yarattığı maddi ve manevi sıkıntılar Kazak halkını derinden sarsmıştır. Bunlarla beraber Alaş Ordu partisinin mücadeleleri nedeniyle ülkeyi yeniden işgal eden Kızılordu birliklerinin halkın elinde olan son yiyecek maddelerini de alması Kazak halkını açlıkla baş başa bırakmıştır. "1920 kışının uzaması ise, durumu tam bir felaket haline getirmiştir."⁸⁶ Tüm bu açlık felaketlerine rağmen Sovyet yönetimi hiçbir tedbir almamış, halkı açlığa mahkûm etmiştir.

*"Kazakistan'da ekonomik ve kültürel faaliyetlerin baskın türü olan konargöçer hayvancılık bir nevi geçim ekonomisiydi."*⁸⁷ Ancak bu durum gerekli araçlar, hayvanlar, otlaklar ve gerekli yemler sağlandığı sürece mümkündü. Bu şekilde üretim ise ya zenginlerin kurduğu çiftliklerde ya da kooperatifçilikle mümkündü. İlk seçenek olan zengin çiftlikleri yeni kurulan sosyalist rejimce uygun görülüyordu.

*"Sınıf mücadelesine prensibine dayanan rejim en başından beri zenginleşmeye sınırlamalar getirdi. Daha sonra ise zenginleri imha hareketine girişti. Zenginleri ekonomik sistemdeki ayrı otlarına benzetti. Genelde modern devlet aygıtının temel özelliği, "bahçıvanlık" fonksiyonunu ifa etmesiyle belirlenir. Oysa bu fonksiyon, totaliter sistemlerde en uç noktalarına ulaşmıştır."*⁸⁸

Bunu sonucu olarak da ekonomik zincirin işleyen halkasının kopmasına neden oldu.

⁸⁶ Auyessova, a. g. e., s. 62.

⁸⁷ Abdulvahap Kara, *Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar*, Selenge Yay., İst., 2007. s. 416.

⁸⁸ Khairmukhanmedov, Nurbek (2007), "Stalin Dönemindeki Siyasi Muhalifleri Tasfiye Uygulamaları ve Çalıştırma Kampları", *Bilig, Bahar*, 41, 155-174. s. 156.

Kazaklar Sovyet rejimince kendilerine uygulanan politikalara karşı koydular. Özellikle 1925-1928 yıllarında “Kazak Avılını Sovyetleştirme” kampanyası başarısızlıkla sonuçlandı. Bu dönemde gerek yerel yöneticilerin gerekse Moskava’nın politikaları reddedildi. Ancak rejim “Kazak toplumunun geleneksel otorite yapısı var oldukça (...) halk kitlesi yaratamayacağını biliyordu.”⁸⁹ Bu sebeple ‘kulak’ denilen yönetici ve zenginler, mallarına el konularak sürgün edilmeli, halk da kolhozlara yerleştirilmeliydi. “400’den fazla iri baş hayvanı olanlar zengin sayılacaktı.”⁹⁰ Bu esnada “146.000 hayvan devletleştirildi.”⁹¹ Bu devletleştirme politikasından yoksul ve köylüler ne maddi ne de manevi yönden bir kazanç sağlamadı. Aksine bu durum, makro düzeyde köylülerin ve yoksulların daha da yoksullaşmasına, hayvan sayısının daha da azalmasına neden oldu. Haklın Sovyet rejimine olan inancı daha da sarsıldı:

*Görmüyor musun bizim halimizi
Ben nasıl atlatırım ekim ayını
İşte bizim kolhozda halsiz kalan
Hainler bıraktı mı hiç nallı tayı?*

*Bak işte benim de sırtımda yara
Kamçılanmaktan yara oldu iki stığırım
Casuslar yağı gibi yığıldı
Boynumda yele, mecalim kalmadı.*

(...)

*Onları zengin ağalar kovarak,
Bunaltır, mahveder, itler talan eder yurdu
Kolhoza saldırırlar hain yağı gibi
Gördüler bizleri birer araç gibi.*

⁸⁹ Auyessova, a. g. e., s. 61.

⁹⁰ Kara, “Stalin Döneminde Kazakistan’daki Kolektifleştirme ve Açlık”, s. 187.

⁹¹ Kazak Tarihi Oçerki (1994), Almatı. s. 301.

“Moskova, Kazakistan’daki kolektifleştirme faaliyetleri için bütçeden 1.400.000 ruble ödenek ayırdı. Kazakistan Halk Komiserleri Meclisi 8 Mart 1930’da yerleşik hayata geçen Kazakların oluşturduğu kolhozlara ev ve hayvanlara barınak yapmak üzere 8 yıl vadeli faizsiz kredi verilmesini kararlaştırdı.”⁹² Sovyetler birliğinin diğer bölgelerine göre daha hızlı ve sert bir şekilde uygulamaya konan kolektifleştirme daha ilk uygulamalarıyla birlikte büyük kayıplara neden oldu. Öyle ki bu hızlı kolektifleştirme verilere şöyle yansdı: “1928 yılında bütün ailelerin içinde kolektifleştirilenlerin oranı % 2 iken, bu sayı 1 Nisan 1930’da %50,5 ve Ekim 1931’de % 65’i buldu.”⁹³ Daha 1930 yılının baharında Kazakistan’daki besi hayvanlarının %50’sinin telef olduğu görüldü. “Bunda kolektifleştirmenin yanı sıra, 1928-1929 yılında merkeze et ve tahıl ürünlerini haddinden fazla sevk edilmesi ve devletleştirmenin uygulamasının da rolü vardı.”⁹⁴ Kızıl At da bu duruma ‘Yoksa Hükümet Öyle mi Dedi’ adlı kısımda isyan eder:

Yoksa hükümet bizi kör mü zannetti?

Sana ‘sadece hedefe ulaşmak için uğraş’ mı dedi?

Yalancılara kanarak:

‘Hayvanları yok et, öldür’ mü dedi?

Onlara Sovyet bizi mahvet mi dedi?

Ağzına Kızıl At’ı alma mı dedi?

Sosyalizmin asıl amacı ülke menfaatlerince hareket ederek köylü ve yoksulu kalkındırmakken uygulanan yanlış, plansız ve hızlı politikalar köylüyü ve yoksulu iyice yoksullaştırmış, menfaati düşünülen halk, büyük acılar çekmiştir. İnanmış/adanmış bir sosyalist olan Saken Seyfullin de bu yanlış gidişin farkındadır, her fırsatta bunu dile getirmektedir. Sanat sadece eser ortaya koymak demek değildir. “Çernişevskiye göre sanat: salt estetik bir tat vermekle sınırlandırılmaz. Sözün geniş ve soylu anlamı ile sanat yararlı olmalı, kişiöğlunu bilinçlendirmelidir. ‘Kamunun yararı: işte sanatın özü, temeli budur.’

⁹² Talas Omarbekov, *20-30 Jıldarındağı Kazakistan Kasireti*, Almatı, 1997. s. 226.

⁹³ Kara, *Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar*, s. 424.

⁹⁴ Omarbekov, a. g. e., s. 250-251.

Sanat yaşamın kaldıracıdır."⁹⁵ Sanatı bir kamusal yarar olarak gören Saken Seyfullin de her fırsatta yanlışların farkına vardığını beyan eder, ideolojinin karanlık saplantısına düşmez:

*Ben de kolhozu görüp geldim
Baş eğip selam verip geldim
Alçakların yaptıklarını anlayınca
Hepsini ipe dizip geldim.*

*Güzelim senin ezgin böyle olmuş.
Kaygı hasret gönlüme dolmuş.
Yalancı sahtekârlar seni hep hor görmüş.
Gül gibi yüziün ezilip solmuş.*

*Hepsi doğru tüm dediklerini kabul ediyorum
Yok benim de sana karşı bir itirazım
Şiirlerimde senin durumunu ele alamadım
Hep başka dertleri kaleme aldım.*

Sanatçının görevi olan toplumsal bilinç ve bilinç geliştirme Saken Seyfullin'de oldukça fazla görülür. O memleketi için hem siyasi alanda hem de edebi alanda mücadele yürütmüş, devrimin bir çıkış olacağına inanmıştır. Devrimin ilk dönemlerinde siyasette etkin olarak yer almış, bir yönüyle halkında uzak kalmıştır. Kızıl At her fırsatta buna değinmektedir. 'Unuttun, ihmal ettin, yalancıların eline koydun, halimi sormadın' dizeleri bunun belirtisidir. Saken de bunun farkında olarak Kızıl At'a seslenirken 'şiirlerimde senin durumunu ele almadım, hep başka dertleri kaleme aldım' diyerek günah çıkarmaktadır. Poemanın bu kısmında Saken, yönetici/devrimci tabakayı temsile soyunmuş, halkın ihmal edildiğini dillendirmiştir. Kızıl At ise eza/cefa çeken halkın sesi olmuş, unutulmuşluğa/ihmale karşı koymanın sembolü olmuştur.

⁹⁵ George V Plehanov, *Sosyalist Açından Toplum Sanat Eleştirisi* (Çev. Asım Bezirci), Evrensel Yay., İstanbul 1999.s. 24.

Yeni Ekonomik Siyaset (NEP), sadece kolhozlaştırma, kolektifleştirme, zengin sınıfa karşı mücadele ile sınırlı değildir. Kooperatiflere, endüstrileşme ile aynı gözle bakılmıştır. Halkın maddi durumunun ve kültürünün yükseltilmesi de amaçlanmıştır. Bu durum sosyalizmin baş ölçütü olan temel bir sayılı olarak değerlendirilmiştir. 1920'den başlanarak başlıca hedefin endüstrileşmeyi hızlıca uygulamak olduğu ilan edilmiş, bu işler için kullanılacak kaynak ise köylüye uygulanan müsadere ve alınan doğrudan/dolaylı vergiler olmuştur. Bu yolla makineli tarıma ve köy endüstrisine hızlı bir geçiş amaç edinilmiştir. Köylüden zorla alına vergiler ve yapılan müsaderele Kazak halkı gibi görevi “*kurala karşı çıkan ve yeni bir kural koyan*”⁹⁶ şairin de tepkisini çekmiştir. Ancak bu hızlı kolektifleştirme için eleştirileri araç/makine/traktör ve teknolojiye karşı çıkış olarak algılanmıştır:

*Tabi ki makinelere karşı değilim,
Yerli yersiz şikâyet eden biri değilim,
'Makine bize düşman' demek yanlış,
Zararlı öğütler veren jırcı değilim*

*Araba, cansız hızlı taşıt
Biz ona dost olamaz mıyız?
Çoğalsa her tarafta arabalar,
Biz de biraz rahatlamaz mıyız?
(...)*

*Akıllı olan insan karşı olur mu makineye?
Yaralı olmaz olur mu hiç bizim işlerimize?
Yemekte bolluk, gönülde huzur
Olmaz mıydı biçerdöver, traktör çalışsa?*

Saken Seyfullin'in makineye karşı bir duruş sergilemesi gibi görünen durum aslında şairin toplumsal bir değer olan, Kazak halkı için kutsal hayvanlar arasında yer alan, toplumsal

⁹⁶ Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası* (Çev. Aykut Derman), Kesit Yay., İstanbul 1996, s. 22.

bellek oluşturan atın geri plana atılması ve horlanmasıdır. Merkezden Kazak bozkırlarını yönetmek için atanan Goloşçekin gibi yöneticiler, Kazak halkının toplumsal bellek yaratma ve var olan belleği koruma adına geleneklere sahip çıkmalarını gerici ve barbarlık olarak nitelendirse de bu durum sosyalist yönetimce eskiye dair olan her şeyin “yeni” adı altında yoksanmasına karşı bir duruştur.

Saken Seyfullin’in aslında hızlı makineleşme, plansız kolhozlaşma ve endüstrileşmeye karşı eleştiride bulunurken kimi çevrelerce yanlış anlaşılıp makine ve endüstri düşmanı, kominizim düşmanı olarak yaftalanmaya çalışılmıştır. O bunları söylerken aslında Kızıl Kırgın’a bir dur demek istemiştir. Kazak Komünist Parti birinci sekreteri Filip Isayeviç Goloşçekin’e göre “*göçebe bir halkın sosyalizm yoluyla kalkınması kurbansız olamazdı.*”⁹⁷ Kazakların bu çaba için verdiği kurban haddinden fazlaydı. 1930 yılından başlayıp 1933 yılına kadar süren kolektifleştirme sebebiyle, Kazakların geleneksel göçebe hayatı alt üst oldu. “*Sovyet yönetimi kendi ekonomik düzenini kurmak için, yerel özellikleri dikkate almadan uygulamaya koymaya çalıştığı değişiklikler, geleneksel hayvancılık sistemini çökertti.*”⁹⁸ Ülkede bulunan toplan hayvan sayısı 40 milyon iken kolektifleştirme sonucu bu hayvanlardan 36 milyonu telef oldu. Hayvanları ellerinden alınarak müsadere edilerek kolhozlara zorunlu şekilde ikamet ettirilen Kazak halkına yeterli barınak ve gıda temin edilemedi. Gerekli olan tarım alet ve gereçleri, hatta yeterli tarım arazisi de temin edilemedi. Kolhozlara yerleşmeye direnen Kazaklar ise evini barkını terk etmek zorunda kaldı. Bunlardan bir kısmı Kazak steplerine kaçarken bir kısmı da ülke dışına, Özbekistan, Rusya, Sibirya, Türkmenistan, Kırgızistan ve Çin gibi komşu ülkelere göçmek zorunda kaldı. Yoksullaşan, hayvancılık ve tarımla uğraşma olanaklarını kaybeden Kazaklar arasında açlık ve hastalık baş gösterdi. Özellikle çocuk ölümleri yaygınlaştı. Demir yolları ve büyük yerleşim birimleri etrafında yardım bekleyen Kazaklar hiçbir yardım göremeden açlıktan kırıldı. Kazakistan’ın bağımsızlığını kazanmasından sonra, arşivler açıldı ve bu konudaki belge ve bilgilere ulaşıldı. “*Bu konuda araştırmalar yapan Prof. Dr. Talaş Omarbekov, 1997’de arşiv belgelerine dayalı olarak yayımladığı çalışmasında, insan kaybı konusundaki tartışmalara son noktayı koydu. Çalışmasında Kazakistan Tarım ve Hayvancılık İstatistik Dairesinin her yılın Haziran ayında hazırladığı raporları kullanan Omarbekov, bu kaybı*

⁹⁷ Kara, “Stalin Döneminde Kazakistan’daki Kolektifleştirme ve Açlık”, s. 189.

⁹⁸ Abdullah Kayyum Kesici, *Dün Bugün ve Hedefteki Kazakistan*, IQ Yay., İstanbul, 2008. s. 208.

2.230.300 olarak tespit etti.”⁹⁹ Bu kayıp o dönem Kazak nüfusunun %49’una yani yarısına denk gelmekteydi. “*Sımagul Eluvbayev, bu kayıplar olmamış olsaydı, 1897’de Çarlık devrinde yapılan nüfus sayımında 4.084.000 olan Kazakların 1990’larda 32 milyon civarında olacağını iddia etmekte, oysa nüfusun 10 milyonda kaldığını söylemektedir.*”¹⁰⁰ Kızıl Kırgın’ın yaşandığı dönemde Almatı’da doktor olan babasının görevi gereği bulunan Rus Tatyana Nevadoskaya, 57 yıl aradan sonra 1990’da Almatı’ya geldiğinde şahit olduklarını, 1933’de Almatı’da tuttuğu günlüğü, yazdığı şiiri ve çektiği resimleri Kazakistan Devlet Arşivine teslim eder. Şunları kaydeder:

*“O kış bizim için, özellikle yerli halk için kelimelerle ifade edilemeyecek şiddette bir kış oldu. Ben çok genç ve çok hassastım. Bu yüzden çok acıklı ve tüyleri diken diken edici korkunç olayı, yani açlık ile yokluğu, o zamanlar zavallı ve cahil olan halkın durumunu düşünerek çok ıstırap çektim. Kazakların bugünkü nesilleri açlıktan ölen insanlar, çocuklar ve ihtiyarları, yeryüzünden tamamen silinen ve boş kalan köyleri, bozkırda donanları ve hastalananları unutmasınlar, diyorum.”*¹⁰¹

Geleneksel hayatlarından ve kültürlerinden koparılan, kültürlerinden kopararak kontrol altına alınmaya çalışılan Kazak halkı, hayvanlarıyla birlikte topluca kırgına terk edilmiştir. Yaşanan bu açlık felaketi Sovyet Rusya literatürüne istem dışı, “gıda yetiştiremem” olarak geçmiştir. “Açlık” ve sonucunda oluşan soykırım ifadeleri 1987 yılına kadar yasaklanmıştır. Belarus, Kazakistan ve Ukrayna’da özellikle 1932-1933 yıllarında uygulanan bu siyaset, Ukrayna’nın çabalarıyla aralarında Kanada, Avustralya, Brezilya, Arjantin, İtalya, İspanya, Doğu Avrupa ülkelerinin de bulunduğu birçok ülke tarafından soykırım olarak kabul edilmiştir. Ancak Kazakistan meclisinin bu konuyla ilgili hâlâ bir teşebbüsü yoktur.

3. 3. Öznenin Nesneleştirilmesi

İktidar, “*bir işi yapabilme gücü, erk, kudret*”¹⁰² anlamına gelmektedir. Daha çok devletin bireyler üzerindeki yönetme yetkisi anlamında kullanılsa da iktidar, bireyden bireye de uygulanan bir güçtür. Anne ve baba çocukları üzerinde, patron işçileri üzerinde, iki arkadaş birbirleri üzerinde iktidarı kullanabilir. Foucault’a göre “*merkezileşmiş ve merkezleştirici*

⁹⁹ Kara, “Stalin Döneminde Kazakistan’daki Kolektifleştirme ve Açlık”, s. 189-191.

¹⁰⁰ Sımagul Eluvbayev, “Nevbet”, Nevbet, Almatı, 1990. s. 10-11

¹⁰¹ Ahmet Buran, *Kurşunlanan Türkoloji*, Akçağ Yay., Ankara, 2010. s. 174.

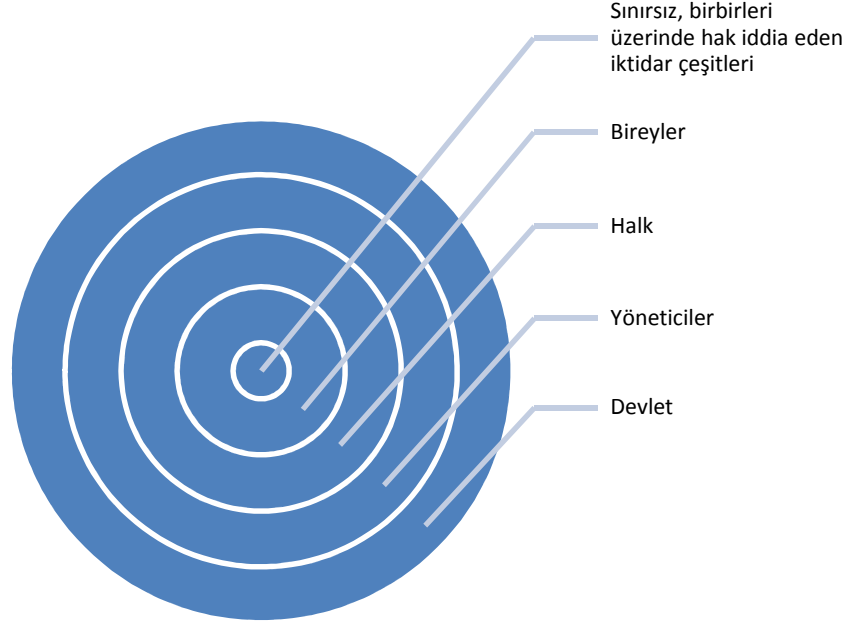
¹⁰² TDK (Türk Dil Kurumu), *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara 2011, s. 1169/a.

olan bir iktidarın siyasi biçimi devletse, bireyselleştirici iktidar da pastoralik iktidardır.”¹⁰³ Foucault’un kullandığı pastoral sözcüğü Fransızca “pastor” sözcüğünden gelmektedir. Bu ise çoban, papaz, yönetici, yol gösterici anlamındadır. Merkezî otorite yanındaki bireyin, bireye olan iktidarı için pastoral deyimini bu sebeple tercih edilmektedir.

Yol gösterici, doğru yola sevk edici olarak Tanrı tarafından gönderilen birçok peygamberin ilk mesleğinin çobanlık olması düşündürücüdür. Çoban bir toprak parçası üzerindeki topluluğu yönetmekten ziyade bir sürü üzerinde iktidar kurar. Sürüsünü bir araya toplayarak onlara önderlik eder. Siyasî önder ise bir toprak parçası üzerinde yaşayan topluluğa önderlik eder. Tüm bunlar merkezi otoritenin dışında bir de bireyler arasında çobanın misyonuna benzer mikro ölçekte farklı iktidarlar olduğunun göstergesidir.

Çoban sürüsünün başında tek başınadır. İşi, baktığı hayvanların yiyecek ve içecek teminini sağlamak, hastalandıklarında onları iyileştirmek, bir araya toplanmalarını sağlamak ve rehberlik etmektir. Merkezi otorite sahibi olan yönetici/kral/sultan/siyasî ise bu görevleri paylaşmıştır. İnsanların yiyeceklerini çiftçi, fırıncı ve bu gibi meslek erbapları sağlar, hastalıklara hekimler bakar, rehberliklerini öğretmenler yapar. Mikro anlamdaki iktidar böylece makro düzeye paylaştırılarak iner, iktidar yaygınlaşır. İşte bu noktada tiran hükümdarların tiran çobanları özneyi nesneleştirir ve ötekileştirir. Modern zamanların kudret tanrılarının yanı sıra birçok kudret tanrıları da toplumun hemen her katmanında türer. Her kademedede oluşan iktidar/cıkları bir şemayla gösterilecek olursa sonsuz sayıda iktidarlar halkasıyla karşılaşılır:

¹⁰³ Michel Foucault, *Özne ve İktidar* (Çev. Işık Ergüden-Osman Akınhay), Ayrıntı Yay., İst. 2011, s. 28.

Tablo 2: İktidar Durumları

Saken Seyfullin'in 1934 yılında kaleme aldığı Kızıl At poeması, 1920-1933 yılları arasında Sovyet'in tarım ve kolektifleştirme politikalarının kudret tanrıçıkları tarafından nasıl yozlaştırıldığı anlatılır. Sovyet sosyalist rejim, Sakence Kazak halkı için bir umut, bir çıkıştır. O, bu devrime tüm varlığıyla inanmış, adanmıştır.

Sovyet'in amacı işi verimli olsun

Bütün iş herkesçe eşit yapılsın

Kolhozu, sanayiye geliştirip,

Huzurlu kominal günler yaşansın

Bakımlı olan birçok kolhozun

Atları iri, sağlam ve güçlü.

Gül gibi işleri işin aslı,

Parlar hayvanların yağlı eti.

Çalışsa hilekârlar tembellik etmeden

Kalır mı sanayi böyle gelişmeden

Başkanlar işini iyi yaparsa

Ne ahmak, ne hain ne de kurnaz olmaz.

Ancak işler hiç de Saken Seyfullin'in planladığı gibi eksiksiz gitmemiş, süreç boyunca telafisi güç aksaklıklar yaşanmıştır. Tapınma güdüsüyle doğan kişioğlu kendisini yönetenlere ötekileştirilme ve yoksanma pahasına tapınmıştır. Bu tapınma merkezi otoriteyi sağlayanlarla beraber merkezin yerel temsilcilerine de yöneliktir. Merkezde planlanan siyaset, tiran tanrıçıklar tarafından yine merkezdeki tiran tanrıdan korkularak aksatılmış, ihmaller sonucu oluşan sıkıntıları yok etmek ve saklamak için merkezi otoriteye yanlış beyanlarda bulunulmuştur. Bu sırada ise kolhoz ve kolhoz çalışanları, aksaklıkların merkeze iletilerek çare bulunmaması sonucu heba olmuştur.

*Tükettiler kolhozun etiyle yağını
Koymadılar bir tek atı ile tayını
Atlara, aygırlara neler olmadı ki?
Yenilen bitirilen koyunlara ne demeli?*

“İdeolojinin, bağınaz bir din karakterinde kesin inançlı havariler yetiştirmesi ve bunlar aracılığıyla erk gücünü kullanarak her şeyi kontrol eden bir Medüza'ya dönüşmesi, yurttaşların kafalarındaki –uğruna cephelerde savaştıkları- devlet imgesini terörle eşdeğer hale getirmiştir. En ücra köşelere kadar giden en mahrem alanlara kadar giden ve en mahrem alanlara kadar sızan bu havariler, insan tanrı(cık)lar”¹⁰⁴ en iyi rejimlerde bile rejime karşı düşmanlık yaratmışlardır. Saken Seyfullin de poemada o tanrıçıkları ifadeye çalışır:

*Arada sırada yönetimden biri gelse
Göründü ulaşılmaz bir dağ gibi
Başkalarına yalandan yalakalanır
Hiçbir şey yokmuş gibi davranır.*

Tiranlaşan yerel idareci tanrıçıklar halkta ve kolhoz sakinlerinde güvensizlik, terör devleti ve korkusu yaratır:

¹⁰⁴ Ramazan Korkmaz, *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorun ve Dönüş İzlekleri*, Türksoy Yay., Ankara, 2004. s. 27.

*Onlardan fakir, yoksul çok korkar,
Hiçbir söz etmeden hayvan gibi giderler
(...)*

*Aldatıcı casuslar kızgın idi.
Onlara ne yapsan uygun idi
Eğer gönüllerini okşamazsan
Pis işleri yapmaya gönderirlerdi.
(...)*

Kolektivizm çalışmalarının başında bulunan Kazakistan Ülke Parti Komitesi yetkilileri aksama ve eksikleri hiçbir zaman kendilerinde görmediler. “*Goloşekin, Quramısov gibi Kazakistan yerel yöneticileri de Sosyalistik Uyum ve Tarım politikaları yöneticileri de hazırlık döneminde birçok hatayı görmezden geldiler.*”¹⁰⁵ Kazakistan’daki parti uyum yöneticileri hiçbir hatayı merkeze bildirmediler. Sorunu teşkil eden sebeplerin başında bu durum gelmektedir. Kazakistan Ülke Komitesinin birinci yazıcısı Goloşekin, Kazakistan’a yeni gelmesine rağmen durum tespitini tam olarak yapmadan İ. V. Stalin’e (Çelik Adam) bir mektup yazarak ekonomik kötüye gidişin tam tersi yönünde bir rapor sundu. Parti ve Sovyet organlarının doğru işlerini eleştirerek onların da aksamasına neden oldu. “*İ. V. Stalin’de işin farkına varmayarak Kazakistan’daki işlerin durumunu F. Goloşekin’in raporlarına göre değerlendirdi.*”¹⁰⁶ Goloşekin, Quramısov ve diğer yöneticiler kendilerinin 20’li yılların sonunda ve 30’lu yılların başında başlayan çalışmalarını Ekim devriminin Kazakistan’daki çalışmaları hızlandırdığını, ekonomik çalışmalarının fayda sağladığını ileri sürdüler. Parti ve feodal düzene karşı mücadele ettiklerini, kabileciliğe karşı durduklarını, Ekim devriminden sonra büyük çaplı değişiklikler yaptıklarını iddia ettiler. Bu durum 1932 yılına kadar bu şekilde devam etti.

*Sizleri alçaklar, hainler azdırmışlar
Birbirlerini düşman görüp gülmüşler
Sürekli yalan yanlış bilgiler verip*

¹⁰⁵ Serik Qirabaev, *Köp Tomdık Şığarmalar Jinağı*, C. 6., Qazığurt Baspası, Almatı, 2007. s. 362.

¹⁰⁶ Qirabaev, a. g. e., s. 362-363.

Sovyet'e de yalan yanlış bildirmişler.

Sovyet'ten yalanlarını gizlemişler.

Sahte rakamlar göstermişler.

Gelişmekte bizim kolhoz, yeşermekte

Onlar hükümete taş atmışlar.

Haramzadeler çok yalan söylemişler.

Her türlü hilesini bulmuşlar.

Her şeyi yiyip kovup hayvanı

Rahat vermeden yok etmişler.

Alçaklar çalıp satıp kesmişler,

Yem alan hırsızlar da doymuşlar.

Yem vermeden kovalayıp

Az zamanda kolhozu harap etmişler.

Sovyet sisteminin terör devletine dönüşmesi, bireyleri emeklerine de yabancılaştırmıştır. Sıklıkla yapılan parti toplantıları ve bu toplantılarda ortaya konan ütopyik hedef ve vaatler “*sahte istikrarı sergilemeye yönelik göstermelik halden memnun olma tavırları*”¹⁰⁷ halkın yaşadığı ekonomik ve sosyal sorunlara hiçbir zaman çözüm üretmemiş, tersine Dede Korkut Oğuznamelerindeki Tepegöz anlatısındaki gibi sorunlar “*Urduka/teptikçe büyü(müşür).*”¹⁰⁸ Sorunların hasıraltı edilmesi “*zamanla, varlıklarını ‘merkeze yaranma’ ilkesi üzerine kuran ‘yönetici ağalar sınıfı’nın doğmasına neden olur.*”¹⁰⁹ Baskıcı ve despot bir yıkım gücünün elinde olan kolektivizm ve sosyalizm, Ekim devrimi ile yaktığı, ağalık ve beylik düzenini kaldırmayı vaat ettiği toplumda bu seferde "parti" adı altında yeniden oluşturulmuştur. Acımasız bir şekilde kitleleri ve emeklerini yok etmiştir.

Salt olarak merkez/parti söylem ve hedefleri ile/için hareket eden bu yöneticiler, her türlü yapıcı ve yaratıcı öneriyi de düşmanca bir çıkış ve söylem olarak değerlendirerek

¹⁰⁷ Cengiz Aytmatov, *Elveda Gülsarı*, Ötüken Neşriyat, İst., 2004. s. 167.

¹⁰⁸ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I*, TDK Yay., Ankara, 1989. s. 208.

¹⁰⁹ Korkmaz, a. g. e., s. 114.

susturmak ister.“*Bu durum bireyin özünü zedeler, köreltir ve onu ürettikleriyle kendi gereksinimleri arasına açılan uçurumları anlamaya ve sorgulamaya zorlar.*”¹¹⁰ Kızıl At’ın metaforik olarak yaptığı da bu sorgulamadır.

Saken Seyfullin, bazı yöneticiler ve parti temsilcileri tarafından Kazakistan Ülke Parti Komitesinde Goloşekin’in yolunu tutmadığı yönünde eleştirilere maruz kalır. Bu sebeple Saken Seyfullin de Kazakistan Tarım Ekonomisi politikalarına karşı gelenler arasında ünlendi. Kızıl At poemasının basıldığı yıllarda (1933-1934) Kazakistan Ülke Parti Komitesi üyelerinden olan Ülke Komitesi büro üyesi İlyas Qabilov, Kızıl At poemasının ilk baskısındaki ön sözünde “*şair Ülke Parti Komitesinin bugünkü yönetimine karşı. O, muhalif komünist*”¹¹¹ şeklinde not düşer. Yine Qabilov’a göre Saken Seyfullin aslında haklıydı. Onun sayesinde Kazakistan’da yeniden sosyalist düzene geçiş için iyi bir sistem kurulabilirdi. Ancak salt olarak merkez/parti söylem ve hedefleri ile/için hareket eden bu yöneticiler, her türlü yapıcı ve yaratıcı öneriyi de düşmanca bir çıkış olarak gören Goloşekin gözündeki Saken Seyfullin, belirli bir yıpratıcı grubun başıydı. Onu Sovyet vatandaşlığı karşısında milliyetçilik yapan biri olarak suçladı. Goloşekin, Kazakistan’da 1920’li yıllarda yürütülen parti çalışmalarının tamamını boşa çıkardı. 1925-1926 yıllarında Goloşekin, “*Kazakistan hiçbir surette partiye uyum yok. Kazakistan’da parti uyumunu Kazaklar içinden Qojanov, Rıskilov, Sadıvakasov, Mendeşev, Seyfullin gibi kişiler bozmaktadır*”¹¹² şeklinde değerlendirmelerde bulundu. Saken’i koyduğu sınıftan olan Sadıvakasov, burjuvai milliyetçi; Rıskilov, yönü belli olmayan; Mendeşev, solcu olarak bazı kesimlerce adlandırılmaktaydı. Saken içinse bu kesimler ‘başına buyruk’ adlandırması yapıyorlardı. Goloşekin tarafından Saken Seyfullin, ‘hizipçi/ayrılıkçı’ olarak görülüyordu. Bunun asıl sebebi ise Saken Seyfullin tarafından sistemin aksayan yanlarının açıkça ifade edilmesiydi.

Dilbilimsel açıdan bir cümlede bildirilen işi yapan, yüklem bildirdiği durumu üzerine alan kimse veya şey olan özne, baskıcı ve totaliter sistemlerde sistematik olarak nesneleş(tiril)ir. Tam manasıyla öznenin sözlükteki ikinci manası olan “*bilinci, sezgisi düş gücü olan, bazı filozoflara göre de dış dünyaya karşı olan*”¹¹³ özne, “*belli bir ağırlığı ve*

¹¹⁰ Korkmaz, a. g. e., s. 114.

¹¹¹ İlyas Qabilov, *Betaşar Ornına*, Almatı, 1934. s. 5.

¹¹² Qirabayev, a. g. e., s. 365.

¹¹³ TDK, a. g. e., s. 1871/a.

hacmi olan, her türü cansız varlık, şey, obje"ye¹¹⁴ dönüşür. Gdülen, yönlendirilen, iradesiz bir mankurt olur.

¹¹⁴ TDK, a. g. e., s. 1766/a.

3. 4. Edebiyatın İdeoloji için Kullanımı

“Vladimir İlyiç Lenin daha 1905 yılında edebiyatın partinin amaçlarına nasıl hizmet edeceğini ‘Partici Kurumlar ve Partici Edebiyat’ makalesinde belirtmiştir.”¹¹⁵ Komünist Partisi Merkezî Komitesi 18 Haziran 1925 tarihinde “Partinin Edebî Eser Alanındaki Siyaseti”ni yayımlamıştır. “Merkezî Komite, çiftçi yazarların gelişimine yardımcı olunmasını, onlara yol arkadaşlığı yapılmasını, bu şair ve yazarların doğru yolda gitmelerinin hatırlatılmasını, komünizm fikrinin mümkün olduğu kadar çabuk bir şekilde yayılmasına imkân oluşturulmasını ve onların devrime karşı düşüncelerden temizlenmesinin amaçladığını beyan etmiştir.”¹¹⁶

“Sosyalist edebiyatın kurucularından Plehanov’a göre sanat, toplumun işlevidir: Belirli bir toplumsal kümenin ve zamanın çizgilerini yansıtır, deyimlendirir.”¹¹⁷ Çeşitli ideolojik üstyapılar üretim ilişkilerine ve ekonomik koşullara bağlanırlar. Edebiyat, hukuk, felsefe, bilim gibi alanlardaki gelişmelerin tamamı ekonomideki gelişmeye bağlıdır. Ekonomi bu gelişmeleri etkilediği gibi, bu gelişmeler ekonomiyi de etkiler. Bu gelişmeler aynı zamanda karşılıklı olarak birbirlerini de tetikler, etkiler. İdeolojik üstyapılar içerisinde ekonomik ögenin dolaylı etkisinde kalan estetik üstyapılardan biri de edebiyattır.

Estetik üstyapıyı ekonomi temel olmakla beraber sınıf kavgasının siyasi biçimleri ve kavga sonucu oluşan yönetim biçimleri, kavgayı kazanmış olan sınıfın kurduğu kurumlar, hukuk kuralları, kavganın zihinde bıraktığı izler, hukuk ve felsefe kurumları, dinsel inançlar ve doğmalar, ahlaki ve kültürel ortam, coğrafya ve daha birçok şey sanatın/edebiyatın biçimini/içeriğini belirler. Sanatçı tüm bu etkiler altında kendi ruhunun ve toplumsal olguların damgasını üzerinde taşıyan eserler ortaya koyar. “Büyük şair, toplumun evrimi içinde büyük bir adımı gösterdiği için büyüktür.”¹¹⁸ Belirli tarihsel olay ve koşullar sanatçıya daha geniş bir vizyon, diğerlerinden daha geniş bir bakış açısına sahip olma imkânı tanır. Saken Seyfullin de çağdaşları arasından bu farka sahip olan sanatçılardan biridir.

¹¹⁵ Bahadır Gücüyeter ve diğerleri, “Kazakistan Sovyet Cumhuriyeti Örneğinde Edebiyat Eğitimi ve İdeoloji”, Turkish Studies, s. 1825-1834, Volume 7/4, Fall, 2012. s. 1829.

¹¹⁶ Gücüyeter ve diğerleri, a. g. e., s. 1829.

¹¹⁷ Plehanov, a. g. e., s. 33

¹¹⁸ Plehanov, a. g. e., s. 40.

İdeolojik olarak devrimin ülke ve toplum yararına, getirisine inanmış olan şair Saken Seyfullin, bunu halka anlatmayı, devrim yönetiminde kendine rol biçmeyi amaç edinmiştir. Ancak Çalık Rusya'sında ezilmiş, horlanmış, ihmal edilmiş olan halklardan olan Kazak halkına bu yeni yönetimi, yeni ideolojiyi benimsetmek çok da kalay değildir. Sembolik olarak poemada Kazak halkının sesi, temsilcisi, sağduyusu olan Kızıl At da, şairin devrime yönelik vaatlerine bir çırpıda inanmamış, sıklıkla bu vaatleri ve ümitleri sorgulamıştır.

*Hayali ezginle artık dünyayı gez!
Bu ezgini de Kızıl At gibi dosta atfet!
Çiftliğe önem verin iyi ekin diyen,
Partinin sloganını halka söyle!*

Kızıl At'a göre devrim ve getirdiği ideoloji ve vaatler tamamen hayal ürünüdür. Şiirdeki ifadesiyle bu bir ezgi, tabiri caizse bir hikâyedir. Üstüne şairin kendine dost bildiği, can yoldaşına bunu anlatması ve bu vaatlere inanmasını beklemesi büsbütün bir ihanettir. 'Çiftliğe önem vermek, iyi ekin ekmek' sadece birer slogandan ibarettir. 1920'li yılların başından beri merkezden gelen idareciler ülke ekonomisini ve yerel halkı rahatlatmaktan çok daha da geriye götürmüş, halkı açlık ve yoksulluğa terk etmiştir. Şair birçok yerde devrimin silahlı mücadelesini verirken sembolik anlamda Kızıl At'ı gerçek anlamda ise halkı unutmuş, ihmal etmiştir. Kızıl At'a göre şair halen bir rüya görmektedir. Ona göre Saken, bu mücadeleden vazgeçmeli, kendine yani halkına dönmelidir.

*Boşu boşuna bağıırıp durma rüzgâr gibi coşarak
Atını zorlama, terletme zorlayarak
Acele etmeden çiftliğe sür, cahil olma
Kendine gel yeme tatlılık koşup.*

Üretim kuvvetleri üzerine kurulmuş olan ekonomi ve bu ekonomik temel üzerindeki siyasi rejim sanatın ve sanatçının etkilendiği kaynaklardandır. Kazakistan'da Sovyet rejimi tarafından uygulanan tarım ekonomisi ve peşinden başlatılacak olan endüstriyel ekonomi kalkınmanın temel şartı olarak görülmektedir. Saken Seyfullin de sosyalist ideoloji benimsemiş, devletin resmi sanat politikası olan, ekonomik siyasetinin temeli sosyalizmi kendi inandığı değer olarak savunmuştur. Ancak Saken Seyfullin'in inandığı endüstriyel ekonomi, "en yüksek ekonomik üretimi elde etmek değil, en yüksek insani üretkenliği olanaklı

kılmaktır."¹¹⁹ Kendisine 'boşuna uğraşma, atını zorlama, çiftliğine dön, parti sloganlarını bırak' diyen Kızıl At'a sosyalizm için, kalkınma için neler yapması gerektiğini anlatma telaşındadır:

*Ekin ekmeye ne dersin Kızıl At'ım?
Hava çok güzel vücudunu ısıtan.
Yeşerip göğsünü açan toprağın
Kabuğunu çizgi çizgi edelim mi?
(...)*

*Yarışmayla geçecek ekim ayı,
Aletleri hazırlayarak sürüp yağını,
Emekçi yurt sabırsızlıkla beklemekte
Bütün herkesi işe/çalışmaya çağırırım.*

Poemanın başından beri sosyalizmin getireceği ekonomik refaha ve kalkınmaya inanmayan Kızıl At, şairin bu sözlerine rağmen inanmamaya devam eder. Kendisini köle gibi çalıştırmış olan bu düzene bir anda inanması da zordur:

*Güzel ezgi sosyalist sanayi,
Güzel şey ortak emek çiftlikte!
Çiftlikte kolhozlaşmış yurt güzel,
Çiftlikte emek veren er güzel.*

"Zorba bir rejim altında yaşayan sanatçı "sanat için sanat" akımında kendine bir koranak arar; düşünce adamı, bir ilkenin arkasına sığınır, böylece özgürlüksüz bir ülkede özgürlüğünü ilan etmiş olur."¹²⁰ Ancak Saken Seyfullin, Çar yönetiminden yeni kurtulmuş, Sosyalist ideolojice yönetilen ülkesinde kendi özgürlüğünü ilan için,"sanat için sanat" prensibini benimsemeyen toplum için sanat prensibine sahip çıkmıştır. Kendine bir koranak aramak yerine devrimi bir ilke edinmiş, yılmadan, korkmadan onu savunmuştur. Zaten toplumsal bir amaca bağlanan sanat genel olarak devrimci niteliktedir.

¹¹⁹ Erich Fromm, *İtaatsizlik Üzerine*(Çev. Ayşe Sayın), Kariyer Yay., İst., 2001. s. 93.

¹²⁰ Plehanov, a. g. e., s. 61.

Sanatın ham maddesi olan “gerçeklik” her zaman sanatçıya bir seçme hakkı tanır. Onun kendine göre bir duruşu, görüş biçimi vardır. O, gerçeği yeniden yaratandır. Devrimin tüm aksayan yanlarına rağmen Saken, devrimi bir gerçeklik olarak görmüş ve o gerçeğe göre yaratmalarda bulunmuştur. Onun gözünde yeni hep büyük acılar doğurur ancak yeni henüz biçimlenmemiştir. Bu sebeple çekilen sancılar bir yönüyle olağandır. Gorki, sosyalist gerçekçilik ilkesinin edebiyattaki yapıcı rolünü “sosyalist görüşlere karşı çıkan veya bunların gerçekleştirilmesini engelleyen her şeyi eleştirmek”¹²¹ olarak ifade eder. Saken Seyfullin de sanatta/edebiyatta sosyalist gerçekçiliğin temel prensiplerinden olan sosyalist görüşe karşı çıkan ve bunu engelleyen yöneticileri, gerek Kızıl At poemasındaki şairin ağzıyla gerekse de Kızıl Atın ağzıyla eleştirir:

*Sahte çalışanlara yağı demeyiz.
Hiçbir atın sırtı sağ demeyiz.
Düşman olmasalardı bunu yapmazlardı
Bu nedenle onlara insan da demeyiz.*

*Onlar zenginlerin eniği, tüyü yanmış
Kıvranıp, zenginlere boyun eğmiş
Yağı gibi deme lütfen yağı itine
Yağının ayağını yalayanlara.
(...)*

*Değil midir alçak yağının bir?
Nasıl olur yağının gerçek yüzü
Don değiştirmiş, koyun yemişler
Ağzı kirli, yüzü kirli hainler.*

Kendisine sosyalist yönetimce idare yetkisi verilen ancak bu yetkiyi kötüye kullanan, sosyalizmin gelişimine ket vuran yöneticiler, İlyas Qabilov’un deyimiyle ‘muhalif komünist’, sosyalist, devrimci Saken Seyfullin tarafından eleştirilir. Öyle ki devrime ket vuran

¹²¹ Maksim Gorki, *Sanatta Sosyalist Gerçekçilik* (Çev. Feyyaz Şahin), Parşömen Yay., İst., 2011. s. 45.

yöneticilere ‘yağı gibi’ benzetmesi yapan Kızıl At’a çıkışarak onlara ‘yağı gibi’ dememesini, ‘gibi’ kullanımının onlar için faza olduğunu, onların yağının ta kendisi olduğunu söyler. Bu sahte komünist yöneticiler, ‘zengin çocukları, yaltakçı, tüyü yanmış, yağdan kötü, yağya yaltaklanan, alçak, don değiştirmiş, maskeli, ağzı yüzü kirli, sahtekârlar’ olarak nitelendirilir.

Sosyalist gerçekçilik ilkesinin edebiyattaki yapıcı rolünü sosyalist görüşlere karşı çıkan veya bunların gerçekleştirilmesini engelleyen her şeyi eleştirmek olsa da aynı zamanda sosyalist gerçekçiliği destekleyen, sosyalizm için çalışanları övmek ve onları desteklemekte sanatçının aslî vazifelerindedir. Bu sebeple zaten sosyalizme inanmış olan Saken Seyfullin de yeni gelen yöneticilere inanmış, Kızıl At nezdinde Kazak halkına karşı onları savunmuştur:

*Mirzoyan¹²², işi eline alıyor
Kendisi de sözü de halk için.
Muhtaç bölgelerde ekin ekerek
Ekin için güçlü yönergeler veriyor.*

*Mirzoyan gece gündüz iş başında
Salladı emekçi halkı onun ünü
Güzelim darılma kalk diye
Baş eğip geldim ben de yanına.*

“Maksim Gorki, yazarlara sürekli olarak yaşamı incelemelerini öğütlerdi. Bununla birlikte Gorki, körü körüne köle olan, gerçeğin karmaşaları ve çelişkileri arasında ezilen, yaşamın neredeyse belgesel anlatımını sanatın tek amacı olarak gören yazarlara da acımasızca karşıdır. Balzac’ın ‘gerçek kadar saçma’ sözünü Gorki, dilinden düşürmezdi.”¹²³ Gorki ve diğer sosyalist gerçekçilere göre sanat yapıtları, gerçek dünya ve sanatçının iç dünyasının yansımasıdır. Sanatçı dış dünyadan topladığı verileri kendi yaratıcı laboratuvarında işleyerek yeni bir dünya kurar. Ancak burada önemli olan sanatın belgeselden ayrılmasıdır. “Sosyalist gerçekçilik, kanıtlayıcı, ileri sürücü, eleştirici ve çözümleyici ilkeleri birbirine kaynaştırarak, bu ilkelere herhangi birini ötekenden öne çıkarmanın yöntemi sakatlayacağını”¹²⁴ bilir. Saken Seyfullin de sosyalist gerçekçiliğin bu ilkesine uyararak salt

¹²² Levon Isayeviç Mirzoyan (1896-1939) Sovyet Sosyalist Partisi yöneticisi.

¹²³ Gorki, a. g. e., s. 51.

¹²⁴ Gorki, a. g. e., s. 52-53.

gerçekçi, belgesel tadında eserler vermekten kaçınır. Saken Seyfullin, gördüğü eksiklikler ve çirkinlikler karşısında susmaz, bunları hasıraltı etmez. Bu eksikleri bir ilerleme sürecinde aşılacak evreler olarak görür. Eleştirilerinin yanında çözüm önerilerini de sıralar. Bunları ifade etmeyle kalmaz, aktif olarak da sürece dâhil olur. Aksaklıkların giderilmesi için yapılanları Kızıl Atla paylaşır:

*Böyle muzırlığı görmeyen
Bölge valileri işten atıldı.
Zalimlik ve hainlik eden
Halk önünde cezalandırıldı.*

*Sahte çalışanlar artık anladı
İt gibi yakalanıp hapse atıldı
Devlet Politik İdaresinin önderi
Zalimlerin çoğunu yakaladı.*

(...)

*Birçok kolhoz yağtayı önlemiştir,
Hayvanlara fiske vurdurtmamıştır.
Bazen düşmanları kolhozçunun
Sözlerini partinin onlara iletmemiştir.*

(...)

*Gitti uzak köylere bir şey demeden,
Dolaştı kolhozları dağınık demeden.
Gidince evlerine bile gidiyordu,
İyi olsun kötü olsun kulübe demeden.*

*Tatil yok onda, asla üşenmez.
Mağrurlanıp, kibirlenip, böbürlenmez.
Eski, yaşlı raykom gibi değildir o,*

Girmeye kulübeye hiç iğrenmez.

*Böylece o kolhozlarla tanışmakta,
Birçok yardımı kolhozcular almakta.
Konuşarak kendisiyle yüz yüze,
Derdini anlatan halk memnun kalmakta.*

*Yaşlı raykomu işten atarak,
Göndersinler yenisini 'düzeltsin' diye.
İşte bu partinin doğru yolunu,
Bozmadan götürüyor rehber olarak.*

Bu ve benzeri savunmalar, açıklamalar, şairin ideolojinin kölesi, maşası, esiri olduğu anlamına gelmez. Zira şair, bu söylediği ve savunduğu düşüncelere tam manasıyla bağlıdır. Zaten “sanat için sanat” yaptıklarını iddia edenlerde hiçbir zaman bir etki altında kalmadan, sadece sanat maksatlı bir edebiyat yapmamışlardır. “Lunaçarski’ye göre de edebiyat, her türlü siyasal, dinsel ya da kültürel amaçlardan özenle uzak durduğu zamanlarda bile, gerçekte bu amaçlara hizmet etmiştir. Çünkü salt ya da saf edebiyat denilen şey, aynı zamanda bu görüşü ortaya atan sınıfın belirli bir koşulunun belirli bir yansıması durumundadır.”¹²⁵ Çarlık Rusya’sının her yanında kapitalizmi yok eden, siyasî iktidarı işçi ve köylünün eline aktaran parti ve onun yanı sıra özgür, sınıfsız bir toplum kurma gayesinde olan Sovyet Sosyalistler Birliği, edebiyatı da bir propaganda aracı olarak görmüştür. “Sosyalist parti, sanatçılardan yaşamın somut gerçeklerini, olumlu yanlarını dile getirmelerini isterken, aynı zamanda onlara toplumun ilerlemesini engelleyen kusurları ortaya çıkartmalarını da öğretir.”¹²⁶ Bu sebeple tüm dünya edebiyatlarında da benzer örnekleri görüldüğü gibi Sovyet edebiyatı da bilerek ya da isteyerek, zorla ya da eğitimle ideolojik yapıtların verildiği bir çevre haline gelmiştir. Son kertede Klasik Rus edebiyatı bir yönüyle Çarlık rejiminin mahsulü olduğu gibi, Sovyet edebiyatı da devrimin mahsulü olmuştur.

3. 5. Üç İmge: Maktul, Katil, Kurtarıcı

¹²⁵ Gorki, a. g. e., s. 61.

¹²⁶ Gorki, a. g. e., s. 192.

İmge, “gerçeğin kaba ve ihlal edici kuşatmasından sıkılan ruhun; sonlu, sınırlı ve iğreti olandan; sonsuz, sınırsız ve aşkın olana açılmanmasıdır.”¹²⁷ Sosyalist edebiyatın salıkladığı gerçeği yansıtmaya ve gerçekçi olma eğilimi arasında sıkışan şair ve yazarlar hem ideolojinin istediği gerçekçi dokuyu oluşturup hem de bu gerçekçilik içerisinde bir imge yaratarak gerçekte olanları açıklamaya çalışmışlardır. Bu yapılırken de salt gerçeğin kabalığından ve kuşatmasından bir nebze olsun kaçınılmaya çalışılmıştır. Sovyet edebiyatında birçok sanatçının yaptığı salt gerçeklik çabasının dışına çıkmak isteyen Saken Seyfullin de bu gerçekçilik içinde kendi yaratıcı potansiyelini varoluşsal bir dizgede genişleterek kendini göstermiştir.

Kazak edebiyatı içerisinde sosyalist edebiyatı kuran/kurmaya çalışan şair, aynı zamanda bu oluşan yeni edebiyat muhiti içerisinde hiciv edebiyatının öncüsü de olmuştur. Kendinden önce yapılamayan açık sistem eleştirisinde bir çığır açmıştır. Bunu yaparken Aytmatov’un *Gülsarı* gibi o da bir atı kahraman olarak seçer. Aytmatov’un *Gülsarı*’sındaki gibi Kızıl At, şairle beraber müşahhaslaşır, vücut bulur, hicveder ve maktul olur.

Poemada genel olarak Kazak halkını simgeleyen Kızıl At, her zaman akılsız ve iş bilmez idarecilerin hedefi olur. Katil karşısında bir yönden maktul olmayı bekler.

*Bazısı milletvekillerine yaklaşıyor,
Bin bir çeşit halle aklanıyor,
Hükümetin sağ eli kendisi olarak
Bu eğri, şu çarpık diye hep sızlanıyor.*

*Bazen her şeyi düzeltecek gibi koşturuyor,
Bazen merhametli hami gibi davranıyor.
Yalancı yöneticiyi it gibi örgütleyip,
Hiç durmaksızın çabucak kışkırtıyor.*

*Kolhozu bu hain itler kapattı,
Beleke ise durmadan saldırdı.
Kolhozunun aklını şaşırttı,*

¹²⁷ Korkmaz, *İkarosun Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*, s. 274.

Karşı çıkan it gibi daladı.

İmgesel anlamda maktul duruma düşen, ‘yalancı yetkili, kolhozu kapayan itler’ gibi olan ‘katil’ yöneticiler, ‘kurtarıcı’ olan devrim sahibi, dirayetli yöneticiler karşısında Kızıl At’ın gözleri önünde ‘bin bir çeşit haller’e girerek aklanmakta, sürekli olarak ‘bu eğri, şu çarpık’ diyerek sızlanmaktadır.

Kendilerini Çarlık Rusyasından kurtarma vaadi ile yola çıkan bazen ‘her şeyi düzeltecek, merhametli hami’ gibi görünen ‘yalancı yöneticiler’ kolhozu ‘hain itler’e ‘talatmakta’dırlar. Olanlar karşısında Kolhozcu, yani Sovyet Rusya’nın proleteryası kimin katil, kimin maktul, kimin kurtarıcı olduğunu ‘şaşırmak’tadır. Zaten itiraz eden, direnen ve bir şeylerin yanlış gittiğini dillendirenlerde ya yalancı yöneticilerce ya da yöneticileri kışkırtan ‘it’lerce talanmaktadır. Saken Seyfullin’in kaleminde Kazak halkının sözcüsü olan Kızıl At’a göre katil, yalancı yöneticiler ve onların yandaşlarıdır.

Bilmeyene “aukom¹²⁸”, “raykom¹²⁹” hepsi “raykom”

Hala orada mı yaşlı raykom?

Sen de ona yalan bilgi veriyor musun?

O siz hala olsa da raykom!

Hala raykomluğu bırakmadı mı?

Bırakması için şikâyet eden yok mu?

Gösterdi işte bütün haysiyetini,

Gitme zamanı gelmedi mi?

Dolaşıp kolhozları görmüyor mu hiç?

Görse de doğru karar vermiyor mu hiç?

Kaç yıl geçti bir defa gelmedi,

Burnu havada bir bey mi yoksa o?

Değil midir sorumlusu bu bölgenin

¹²⁸ Köy başkanı, yönetici.

¹²⁹ Bölge komite başkanı.

*Hem geniş hem de meşhur bölgenin,
Gerek değil midir dürüst olmak,
Başkanı irak değil mi büyük bölgenin?*

Kazakistan, Sovyet idaresince kolay yönetilebilme ve yeni kolektivizm hareketine uyum sağlaması adına birçok raykom ve bölgeye ayrılmış, hepsinin başına da bu bölge ve raykomları yönetecek isimler merkezi yönetimce atanmıştır. Ancak Kızıl At'ın ifadesine göre atananlar ve yönetilenler görev ve sorumluluk alanlarını bilmemektedir. Köy yöneticisi olan aukom, bölge yöneticisi olan raykomun idari bölgesine müdahale etmekte ya da tam tersi olmaktadır. Yöneticiler yetki ve sorumluluklarını bilmemektedirler. Atanan yöneticilerin yaşlı olması Kızıl At'ın eleştirdiği başka bir noktadır. Bu yaşlı raykomlar, kendilerine verilen yalan yanlış bilgilere inanmakta, bunu sorgulamamaktadır. Yaşlı raykomların bu hallerini merkezî yönetime şikâyet edeninin olmaması da ayrı bir garipliktir. Bu raykomlar kolhozda olandan bitenden 'dolaşmadıkları' için habersizlerdir. Yıllardır Kızıl At'ın kolhozuna raykomlardan biri dahi uğramamış, işlerin gidişatından da haberdar olmamıştır. Oysaki Kızıl At'ın içinde bulunduğu yönetim bölgesi diğer bölge yönetimlerine göre oldukça gözde ve önemli bir yönetim bölümüdür. Kendilerine 'kurtarıcı' olarak gönderilen bu yaşlı raykomlar kendilerini maktul eden birer katil halini almışlardır. Maktul durumuna itilen Kızıl At'a göre kötü durumun sebebi hayvanların ve emeğin katline sebep olan yaşlı raykomdur:

*Başkan dediğin tedbirli olur,
Koyun da iyi olur çoban da iyi olur.
Çoban da koyunda yurda öfkelenmese,
Hiç kimse de ona iftira da etmez.*

*O tedbirli olursa yağı da böyle yapmaz,
Dikkatli çobanın koyununu kurt kapmaz.
Bizim başımızın belası o oldu ya
Tembel çobanın koyunu ikiz doğurmaz!*

Hanlıklar dönemiyle birlikte Ruslarla kader birliği yaşamaya başlayan Kazak halkı, Çarlık döneminden kalma bir sorun olarak ve de sosyalist idarenin ilk yıllardaki başarısızlıkları sonucu 'aydınlara' karşı bir güvensizlik yaşamıştır. Kızıl At da bu güvensizlik duygusuna kapılarak şair dostunu suçlarken aslında kendilerine katil olan aydınlara ve

yöneticilerin sıfatlarını Saken Seyfullin'e hitaben poemada 'sende mi yanlış bilgi veriyorsun' başlığı altında sıralar:

*Ne yazık, orada yaşlı raykom olsa da hâlâ,
Hatasını söylemeye korkuyorlarsa da hâlâ.
Kirli paslı buğra gibi göğe bakarak,
Bilgisi mizacına uygunsu hâlâ.*

*Karşısına geçip sen de diz çöküyor musun?
Kötü kalpli yalakalar gibi bükülüyor musun?
Tabaklarını yalamaya alışıyor musun?
Kendini küçülterek baş eğiyor musun?*

*Görsen de noksanlarını söylemiyor musun?
Kolhozun hali nasıl diye soran olursa,
Yalan bilgilerle sayıyı artırıyor musun?
O gittiği zaman ardından sövüyor musun?*

*Görmeyip hatalarını öylece duruyor musun?
Suçun tamamını ona yükleyerek,
Sen, dürüst ve haklı biri oluyor musun?
Gitse o, korkarak onu suçluyor musun?*

*Varken övüp, gittiğinde sövüyor musun?
Yeni gelen başkanı överken
Gidene uzaktan sopanı biliyor musun?
(...)*

*Niyetin mi bozuldu paye alınca?
Dünkü er bugün azsa olsa yalaka,
Neler oluyor yazık değil mi zavallı halka?
Sen de azarsan dostta üzülür: "zavallı er" diye.*

Kendilerini ölüme, yokluğa sürükleyen bir sebep olarak gördüğü yaşlı raykomu eleştiren Kızıl At, aynı zamanda onların yanında gördüğü aydın dostu şaire de güvenini yitirmiştir. Şairi de yaşlı raykom yanındaki pembe tablo çizen alt yöneticilerle eş tutmaktadır. Ona göre şair de raykomun ‘hatalarını söylemeyen, hiçbir şey yokmuş gibi aksaklıklardan yüz çevirerek göğe bakan’, ‘yöneticilere diz çöken boyun eğen’, kolhozun hâli sorulduğunda sayıları pozitif göstererek artış ve yükselmelerden bahseden, bütün suçu sadece yöneticilere bağlayan, ‘yüzüne övgüler düzüp, arkasından sövgüler sıralayan’ bir kimse olmuştur.

Poemada Kızıl At, Kazak halkının sözcüsü olduğu gibi Saken Seyfullin’in vicdanının sesidir de aynı zamanda. Şair, kendi gördüğü hataları, devrimin yanlışlarını vicdanına sindiremez ve Kızıl At vasıtasıyla dile getirir. Çünkü o, devrimin bir ferdi, bir yöneticisi, bir aydını olması sebebiyle kötü gidişe dur demekle yükümlüdür. Sosyalist Sovyetler Birliği’nde, halkın tümü, işçi ve köylü hükümeti tarafından yeni kültürün kurulmasına katılmaya çağırılmıştır. Bu nedenle, “*üretimdeki her türlü kusurdan, eksiklikten, zarardan ve her türlü bayağılıktan, vicdansızlıktan kötülükten, ikiyüzlülüğten*”¹³⁰ kolektif olarak herkes sorumludur. Kızıl At, şairi bu sebeple ‘hatasını söylemediğinden, diz çökmesinden, boyun bükmesinden, yalan söylemesinden’ sorumlu tutar. Ona göre ‘suçun tamamını yönetime yüklemek, hataları görmemek’ en az hata yapmak ve haksızlık etmek kadar kötüdür. Çünkü sosyalist idarenin işleyişinde, bu idarenin kuruluşunda görev alan işçi, köylü, hükümet, aydın, sanatçı her kesim sorumludur.

Kazak halkının ve Saken Seyfullin’in vicdanının sesi olan Kızıl At’a göre devrimde görev almak ya da yükselmek, devrimci ve emekçi halkı görmezden gelmeye sebep olduğunda dost olanlar bile birer ‘zavallı er’e dönüşür. Böylece aslında kendilerine aksaklıkları gidermek için gönderilen ‘kurtarıcılar’, bu düzensizlik içerisinde kendilerini katleden birer katile dönüşüverir. Bir yönüyle kendini var eden değeri yıkan kahredici güce dönerek ötekileşmenin en trajik boyutlarından birine varır. Şairin ifadesiyle ‘zavallı halka’ yazık olur.

“*Çevreyi dünyalaştırarak kendisini gerçekleştiren insan, dünyayı cehennemleştirmekte de oldukça deneyimlidir.*”¹³¹ Merkezi hedefleri gerçekleştirmek, kalkınma planlarını tutturmak adına tüm değerleri ve gelenekleri hiçe sayılarak kolektifleştirme siyasetine maruz

¹³⁰ Gorki, a. g. e., s. 96.

¹³¹ Korkmaz, a. g. e., s. 67.

bırakılan Kazak halkını, katı merkezi kurallarla yöneten yöneticiler, merkeze hesap verme sırasında da yalan bilgi ve rakamlar vermede de çekinmezler. Tıpkı Gorbaçov dönemi perestroyka (yeniden yapılanma) ve glasnost (açıklık) politikaları sonucu, yine merkezi hedeflerin tutturulma çabaları sırasından Mujunkum'da ortaya çıkan sıkıntıları anlatan Cengiz Aytmatov'un *Dişi Kurdun Rüyaları* romanındaki gibi, yönetme yani kurtarma misyonundakiler, merkezi hedefler uğruna birer katile dönüşürler ve Mujunkum'daki saygıları katlederler. *Kızıl At*'ın anlattıkları da sembolik manada yalan bilgiler verilerek yapılan bir katliam, gerçek anlamda ise kolhozdaki zorlamalar sonucu ortaya çıkan katliamlardır.

*Öyle bir fikir var insanoğlunda,
Kirlendi insanlık haram lekelerle.
Zorlayarak bize her ne kadar mal dese de,
Öyle bir sır yoktu Kızıl At'ta.*

Merkezî hedefleri yerine getirme çabasındaki mankurtlar, kendilerini ötekileştirenlerin emirlerini yerine getirmek adına, kendilerinin ontolojik varlık alanı olan yerleri ve yüzleri yok etmekten geri durmazlar. İnsanlar arası iletişimde empatinin, saygı ve sevginin yerini bedenleri ötekileştirerek nesne kılınan 'nesnelere' sömürmek, ölen insanlığın göstergesidir. Tıpkı *Dişi Kurdun Rüyalarında* Kepa, Mişaş, Kandolav ve Bos şeklinde ortaya çıkan insanlık yitimi, *Kızıl At* poemasında da 'insanlığın haram lekelerle kirlendi'ği şeklinde ifade bulur. Çevreyi dünyalaştırma ve dünyayı da cehennemleştirme konusunda başarılı olan insanlar 'kirlen'miştir. Öyle ki 'her ne kadar mal dense de' *Kızıl At* bile bu kirlenmenin farkındadır. Onlar insanlar gibi doğanın kendilerine sundukları nimetleri kendi hırs ve hedefleri uğruna sınırsızca tüketmemektedirler. İnsanlar gibi potansiyel yok etme güdüsüyle davranmazlar. *Kızıl At*'ta da 'öyle bir sır' yoktur.

*Elbette ben de başsızlık istemiyorum,
Ben sana kötü yolda yürü demiyorum.
Açıkgözlü, uyanık kılavuza karşı olup,
Partinin düzenini boz demiyorum.*

*Elbette düzeni koruyup kollamak gerek,
Açıkgözlü olursa kılavuzu övmek gerek.*

*Ulu devrime katılan insanın,
Ölse bile haysiyetini koruması gerek.*

*En başta gösteren partidir doğru yolu,
Doğruyu ne olursa olsun desteklemek gerek.
(...)*

Kendisini yok sayan, horlayan, ölüme terk eden, emeğin sömüren yöneticileri eleştiren Kızıl At, aynı zamanda şair dostuna uyarılarda bulunur. Yapılan haksızlıklarla mücadele ederken, başarısızlık istemezken diğer taraftan da işini bilen, yönetimi ve emekçi halkı kollayan yöneticilere ve partiye de karşı koymasını istemez. Kızıl At, sosyalist düzeni bozanlarla mücadele edilirken bile partinin düzeninin bozulmasını da istemez. Devrimin muhafızı aynı zamanda da devrimin mağduru olan Kızıl At, eleştiride bulunurken düzeni 'koruyup kollayan, alçak gönüllü' yöneticilerin hakkını vermeyi de ihmal etmez. Çünkü kendilerini kurtarmaya gönderilen, devrime adanmış, inanmış kişiler de Kızıl At ve şair dost için önemlidir. Partinin gösterdiğini yolun doğruluğundan ve bunun desteklenmesi gerekliliğinden Kızıl At'ın şüphesi yoktur.

Destek konusunda şüphe duymayan Kızıl At, yöneticilerin niyetleri ve iyi adımlar konusunda temkinlidir. Kolхозlarda olanlara, çekilen acılara ve yokluğa bizzat şahit olmuştur. Bu sebeple poemada şairle olan diyalogunda hala bir kırgınlık, bir inançsızlık sezilenmektedir.

*Konuşuyorsun bana hiç inanmamış gibi,
Kuşkusuz hak sözüme kanmamış gibi,
Yoldaşım neden benimle alay ediyorsun,
Gerçeği söyledim ben saf bir insan gibi.
(...)*

*Çoğu kolhoz düşmandan arındırılmıştır,
Birleşip çalışmaktan yorulmamıştır.
Sizinki gibi bazı kolhoz başkanları,
Zalimlik hainlik öğrenmemiştir.*

Saken Seyfullin'in inandığı kurtarıcı, devrimci yöneticiler artık görevlerinin başına geçmiş ve birçok kolhoz düşmanlardan arınmıştır. Sosyalist ekonomi için gerekli olan kolektif çalışma kolhozlarda başlamıştır. Şairin Kızıl At'a telkini kendi kolhozlarında olduğu gibi bazı kolhozlarda yönetim kaynaklı sıkıntıların olma ihtimali yönündedir. Bazı 'katil' yöneticilerin hâlâ görev başında kalmalarının sebebi ise şaire göre bunların kendilerini saklamaları ve usulüne göre davranarak işleri yürütmekte ve vahşi kurtlar gibi hayvanları dişlemektedirler:

*Değiştirmiştir boyayarak düşman yüzünü,
Değiştirilmiş usullerle güreş hareketlerini.
Düşman nerede demiş gibi ses çıkartıp,
Vahşi kurtlar gibi hayvanları dişlemişlerdir.*

Tüm bu katil yöneticilere rağmen şair umudunu kurtarıcıdan yani parti ve yöneticilerinden kesmemiştir. Partinin temel gayesi kolhozcu ve emekçiyi koruyarak kalkındırmaktır. Görev beklemeden göreve dâhil olmak, kalkındırmak için her türlü yardımı emekçiye yapmak, sorumsuzlukların önüne geçmek, aksaklıklara sebep olanları en sert cezalarla cezalandırmaktır. Çünkü devrim ve devrim liderleri, Çarlık ve yeni sosyalist idaredaki kötü yöneticilere karşı kurtarıcıdır. Şair, Kızıl At'a hitaben 'Sizlere Stalin'in yönergelerini iletmemişlerdir' adlı bölümde iyi niyetli yöneticileri ve emirlerini bildirir:

*İşine göre herkese hakkını vermek,
Sen yaparsın, ben yaparım diye beklememek,
Sorumsuzluk gibi bir illeti yok etmek*

*Uzmanlar aletleri tutsun demiştir,
Aynılık, sorumsuzluk bitsin demiştir.
Taşıtını, sorumluluğunu alsın,
Kolhozcu göz bebeği gibi baksın demiştir.*

*Örneğin, ne bir hayvan ne de bir aracı,
Çiftlikte ne bir sabanı ne de bir atı,
Sorumluluğuna alanlar bakmıyorsa,
Cezalandırılınsın sert bir şekilde...*

Poemada katil şeklini alan yöneticilerin son demlerini yaşadıklarını, daha önceden partiye yanlış rakamlar veren, kolektifleştirme siyasetinin iyiye gittiğine dair raporlar hazırlayarak Stalin’i oyalayan Goloşekin gibi bölge yöneticilerinin tasfiyesiyle artık sağlıklı ve sağlam raporların merkeze iletilmesi sonucunda aksaklıkların giderilmesi için çalışmaların başlatıldığı ifade edilir. Stalin (çelik adam) Saken Seyfullin tarafından kurtarıcı olarak görülmüştür. Oysaki devrimi savunan, tüm aksaklıkların giderileceğine olan inancını gösteren şair, bu poemayı yazmasından beş yıl sonra maktul olacaktır. Poemanın devamında şair, Stalin’i kurtarıcı olarak görmeye ‘Stalin’in Sloganı’ başlığıyla devam eder:

*Bazı yerlerde düşmanların işi haddi aştı,
Zamanla düşmanın suçunu parti açık etti:
Görünüşünü değiştiren kurnaz düşman diye
Parti yazıcısı nutuklar attı.*

*Parti artık yeni yeni yola koyulmakta,
Düşmanın boğazına sarılmakta.
Kolhoz geliştirme hareketlerinde gerçekçi,
Sözleri, sloganları partinin ezberde.*

*Parti kolhozları temizlemekte,
Vatan hainlerini rahatsız etmekte.
Yalan verilerle aldatanları,
Vicdansız hainleri cezalandırmakta.*

Sosyalist idarenin gelişinden bu yana -poemanın yazıldığı yıllar da düşünüldüğünde- yaklaşık on yıl geçmiş ancak şairin inancına göre her şey yeni yeni yoluna girmekte ve düzelmektedir. Artık yeni ve genç olan parti başkanları göreve gelmiş, ‘kartal gözünü’ kolhozlara dikmiş, yapılan yanlışlıkları yöneticilerin ‘yüzüne vurmuş’tur. Şaire göre Kızıl At’ın artık çiftliğe dönüp ekin ekip, emeğinin karşılığını alıp sevinmesi gerekmektedir. Çünkü Kızıl At, maktul gibi katilini beklemek zorunda değildir. Stalin, yani kurtarıcı ipleri eline almış ve işleri yoluna koymaktadır:

*Parti başkanı dikmiştir kartal gözünü,
Yüzüne vuracaktır yaptığın her işi.*

*Çiftliğe doğru hızla gidelim artık,
Sevinirsin biçtiğinde bol ekini...*

Saken Seyfullin, bir taraftan yeni kurtarıcıdan, sağaltıcıdan bahsederken bir taraftan da 'katil' denilen yöneticileri hedef göstermeye, onları eleştirmeye devam eder. Aslında Saken Seyfullin, inandığı ve mücadelesini verdiği sosyalist idare ile çok sevdiği, kendini onlardan biri olarak gördüğü Kazak halkının arasında kalmıştır. Kendisi de Stalin tarafında maktul olacak olan şair, sözde kurtarıcıları savunurken maktul durumdaki Kızıl At'ın eleştirilerine de maruz kalır. Can dostum dediği, kader birlikteliği olan Kızıl At'ın eleştirileri ona oktan acı gelmektedir. Öyle ki Kızıl At'ın eleştirileri bazen bir hakaret şeklini alabilir. Tüm derdi halkını ve emekçi sınıfı, katil, iş bilmez aldatıcı yöneticilerden korumak olan Saken Seyfullin, Kızıl At'a yani Kazak halkına yaranamadığı gibi sosyalist idareye de yaranamaz. Bu sebeple kendisini savunma ihtiyacı duyar. Ancak kendisine yapılan en yumuşak eleştirilerden olan 'muhalif komünist' sıfatından da öte şairin Kızıl At poemasını kendisini övmek için, yönetimde bir yer edinebilmek için, kendini kahraman edebilmek için yazdığını söyleyenler bile ortaya çıkmıştır. I. Qabilov, Saken Seyfullin için "*kendi kendisini övüyor, o Sovyet'in fotoğrafını çekmek yerine kendi kendinin fotoğrafını çekmiştir. Kendi kendini överek aslında kendi kendini öldürmüştür.*"¹³² şeklinde eleştirilerde bulunur. Kazak eleştirmen Qirabaev, Qabilov'un bu görüşlerine karşı çıkar ve bu düşünceyi haksız bulur. İnsanın kendi kendini övmesi, kendini öldürmesiyle eş değerdedir. Saken Seyfullin, gerek gerçek hayatında gerekse poemada belirttiği gibi kendi kendini övmeden çok Kazak halkının durumu için mücadele etmiştir bir aydındır:

*Alay ettin, nazlandın, sövüp saydın,
Öfkeni sözlerinle ok gibi attın.
Yalakalık edip yalan söyleyen şair olsam,
Altında yürüyemezdim mavi gökyüzünün.*

*Geleni överek dostum yağ çekemem!
Gideni sebepsiz sövüp şikayet edemem.*

¹³² Serik Qirabaev, *Köp Tomdık Şığarmalar Jinağı*, C. 6, Qazıgurt Baspası, Almatı, 2007, s. 367.

*Ne desem,
Topluluğun sırrını söyledim,
Kimseden boncuk alıp süslenemem.*

*Ben sebepsiz bir kişiye söver miyim hiç?
Gidene uzaktan kılıcımı biler miyim hiç?
İyi olmadığını bilerek iyisin desem,
Birinden ben bir şey diler miyim hiç?
(...)*

*Boynuma yükledin bu ağır yükü,
Dostun ne zaman hakikati büktü?
Yaptım ne yaparsam namusum ile
Ne zaman dostu etmişim iftirayı?*

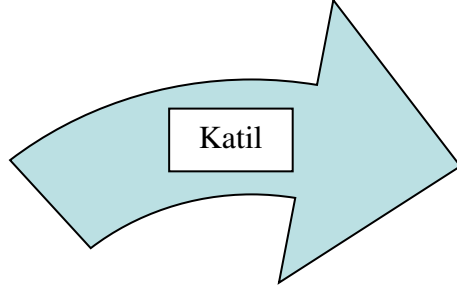
Kızıl At'ın onu Sovyet'e yaranmakla suçlayan, sorgulayan, emin olmaya çalışan dizelerine karşı şair, kendisinin yaptıklarının halk menfaati ve inanmışlık için yapıldığını iddia eder. Ona göre atanan yeni yöneticiler kendilerini maktul olmaktan, kolhozu, emekçiyi, çiftçiyi, işçiyi, Kızıl At'ı kurtarmaya gelmiş birer kurtarıcıdır ve itaat şarttır. Bu bir yaranma çabası değildir:

*Ne sevsem gönülden sevmiyor muydum?
Baş eğersem saygıdan eğmiyor muydum?
Gönliüm soğuduğunda saklayamadan,
Hilesiz ateşlere yanmıyor muydum?*

“Sosyalizmin amaçlarından biri de her insanın kendi başına bir amacı olduğu ve hiçbir anlamda bir başkasının amacına araç olmayacağı anlayışıdır”¹³³. Ancak bu amaçtaki her insanın bir amacının olmasından kasıt kolektivizme ve rejime karşı bir amaç değildir. Başkasının amaçlarına araç olmayan, buna karşı duran ve kendini Sovyet sosyalist rejimin

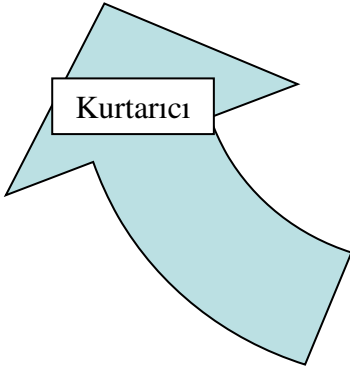
¹³³ Erich Fromm, *İtaatsizlik Üzerine* (Çev. Ayşe Sayın), Kariyer Yay., İst., 2001, s. 123.

amaçlarına dayayan Saken Seyfullin de yöneticilerin ellerinde güç olduğu gerekçesiyle boyun eğmemiş, sadece saygısından dolayı gerçek sosyalist idarecilere hizmeti kendisine borç bilmiştir. Kurtarıcıları, iş bilmez katil yöneticilerden ayırabilmiştir. Katillerin elinden maktulleri kurtarmaya çalışmıştır. Bütün bu katil, maktul ve kurtarıcı aşamalarını şematize edecek olursak iki aşamalı bir tablo ortaya çıkar:

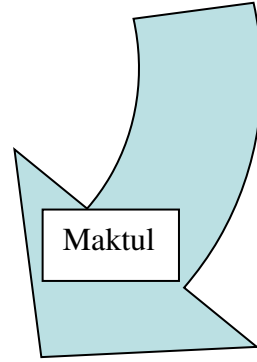

**Devrim, Sosyalist
İdare, Yöneticiler**

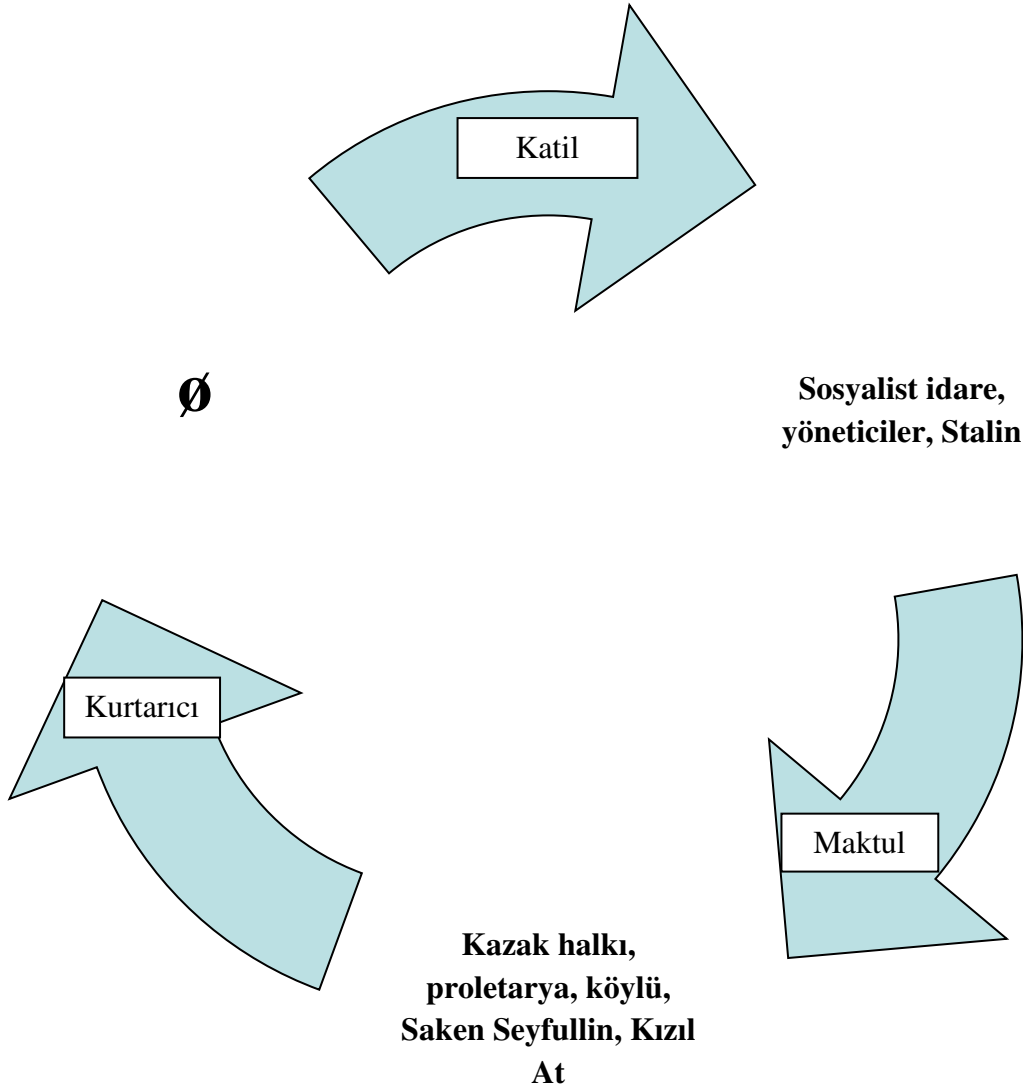
Çarlık idaresi

**Kazak halkı ve Kızıl
At, Emekçiler, İşçiler,
Köylüler**

Tablo 3: I. Aşamada Roller

Tablo 4: II. Aşamada Roller

3. 6. Yeşeren ümitler: Yaz!..

Poemanın başında, Saken Seyfullin'in sosyalist devrime olan inancı, bahar ve baharla oluşan hareketlilikle yer bulur. Baharın getirdiği yeniden doğma ve var olma 'Kızıl At gibi dosta' ezgi eşliğinde şairce müjdelenir. Şaire göre Sosyalist devrim Kazak Türkleri için bir bahardır. Bahar ise her şeyi düştürerek taşıyan, olumlayan, yaşatan, canlandıran şeydir. Ancak Kızıl At da bu umut yoktur. O, poemanın başında şairi bu kadar umutlu olmaması

yönünde öğütler. Poema boyunca da yapılan yanlışlıklardan ve umutsuzluğundan dem vurur. Ancak, şair söyledikleriyle Kızıl At'ı iknayı başarır:

Yoldaşım sözünle şimdilik yetiniyorum

(...)

Karşılıklı konuşmalar şeklinde devam eden poemada Kızıl At, bahardan sonraki yaz mevsimi ve şairin telkinleri ile yeniden ümitlenir. Belki de Kızıl Atı en çok ümide sevk eden şey de yazın gelmesidir. Şairin ifadeleriyle yazın gelmesi birçok şeyi değiştirmiş, tabiat canlanmıştır. Şair, Kızıl At'a Manas'ın efsanevi atı, kanatlı, rüzgârdan hızlı giden, Tanrı tarafından yiğitlere yardım için yaratılmış Tulpar gibi, 'uçar atım' şeklinde hitap etmektedir. :

Uçar atım, görüyor musun güzel yazı,

Güç verip sevindiren her canlıyı.

Şarkı söylerim güzel yazla yüksekleri aşıp,

Öterek uçup gelen ördek kazı.

“Bahar, mitolojik anlamda tabiatın yeniden canlandığı bir mevsimdir. İnsan; yüzünü tabiata döndüğünde her an ‘yeniden doğuş’ şansını da elde etmiş olacaktır.”¹³⁴ Yeniden doğuş ise mitolojik manada oluş ile varış arasında geçen süreyi ve “sürenin yıpratıcı etkilerini silme ve her şeye yeniden başlama”yı¹³⁵ ifade eder. Kızıl At için mitolojik bir gönderme yaparak –bilerek ya da bilmeyerek- ‘uçar atım’ diyen şair, Kızıl At'ın yiten umutlarını yeniden doğurma çabası içerisine girer. Bu yeni doğumda amaç tinsel bir doğuştur. Kızıl At'ın, yani simgesel boyutta halkın yaşama katılımı, yaşamı ve yeşeren ümitleri hissetmesi, devrimin aksaklıklarından sıyrılarak bakışlarını doğaya, gelen yazıya çevirmesi gerekmektedir.

Sema mavi, ayna gibi gölü salladı,

İnleyen beyaz kuğunun nazını.

Nefis koku, her yer huzur dolu,

Sanki güzel bir ezgi çalmaya başladı.

Bak görüyor musun yeşil dağları,

Nefis kokulu, ılık hafif rüzgarı.

¹³⁴ Korkmaz, *İkarosun Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*, s. 72.

¹³⁵ Mircae Eliade, *Mitlerin Özellikleri* (Çev. Sema Rıfat), İst., 1993, s. 79.

*Şarkı söyleyerek kaz, ördek, kuğu gelip,
Sevinç ve huzur dolu aydın gölü...*

*Uçar yükseklerde güzel ördek,
Oynuyor şimşek gibi resim çizerek.
İpek gibi kanadını sallayarak,
Çalıyor yazın hayat şarkısını.*

1920-1933 yılları arasında yaşanan ‘Kızıl Kırgın’, açlık, sefalet ve yokluk yıllarından sonra, şairin çizdiği/gördüğü tablo, tufan sonrası düzelişi/düzeni gösterir. ‘Sema mavi, göl ayna gibi, nefis kokular, her yerde huzur, güzel ezgiler çalmakta, ılık, hafif rüzgâr, kazlar ördekler şarkılar söylemekte’ gibi ifadeler kozmosta oluşan uyumun yansımasıdır. Tabîatta kurulu mükemmel uyum da insanlara ders vermektedir. “Yaşamak, uyumlu ve dinamik bir oluş sürecine katılmaktır.”¹³⁶ Bu dinamik oluş sürecine katılım için önemli olan tabiatın dilini bilmek, tabiatın ‘çaldığı ezgi’nin farkında olmaktır. İnleyen kuğu, yeşil dallar, şarkı söyleyen ördek, aydın göl’, insanlara yeşeren bir ümit vermek için işbirliği yapmaktadır. Tabîatta yazla beraber oluşan bu uyum, merkezine insanın uyanışını almaktadır. Poemanın başında rastladığımız baharın gelişi, poemanın sonunda yazla nihayet bulur. ‘Yeşil boyunlu’ ördeğin semada ‘oyna’ması, ‘ok gibi’ süzülmesine ‘ayna gibi’ göle başını batırması, berrak bir geleceğin poemadaki yansıması gibidir. Yazla birlikte gelen bu hareketlilik, bu devinim ve canlanma, ‘kara toprak’ın ‘erimiş gibi göğüs aç’ması toprak ananın evlatlarını bu ahenge katarak mutlu/ümitli olmayı salıklamasıdır. Kızıl At da toprak ananın çaldığı ‘yaradılış ezgisi’ne eşlik ederek ümitsizlikten kurtulmalıdır:

*Alacalı mavi ördek yeşil boyunlu,
Semada yarışıyor oynayarak.
Ok gibi gökyüzünden ayna göle
Konuyor yeşil göle başını batırarak.*

*Kara toprak erimiş gibi göğüs açarak,
Sevinip yaradılış ezgisini çalarak,
Bütün dünya yaşamını sağlamakta,*

¹³⁶ Korkmaz, a. g. e., s. 77.

Çiçek açıp canlılar da çoğalmakta.

Bahar ve yazın gelmesi, “mucizevi eliyle dokunduğu her şeyi düş ve gerçek ötesi bir güzellikle birleştirir. Böylece insan “olmaz”ın baskısından kurtulur ve rahatlar. Ayrıca sembolik anlamdaki bu oluşum Andre Breton’a göre zahiren uzlaşmaz görünen iki durumun (düş-gerçek) günün birinde bir “üstgerçeğe” dönüşmesi ve/ya “üst gerçekte” buluşma,”¹³⁷ insanı, ümitsizlik dehlizlerinden ümidin aydınlığına, yazına erdirir. Erişilen aydınlık/yaz, şairce poemada bir ressam edası ile cisimleştirilir. Açan her çiçek, insanlara ümit ışıkları yansıtır.

Yazın gelmesiyle oluşan canlılık, ümit ve geleceğe dair umutlar Kızıl At tarafından da hissedilir. Artık dostum dediği şaire inanç konusunda tereddütleri kalmamıştır. Yaz, artık ekinlerin toplanacağı bir sezondur. Kızıl At ve şair dostu, devrimin tam manasıyla tesis edilebilmesi için çaba göstermiş, mücadele etmiş, emek vermiş, birçok iftiraya ve haksızlığa maruz kalmışlardır. Ancak tüm acılar yazla birlikte emeğin toplanacağı bir mevsime dönmüştür. Şairin poema boyunca yaptığı kolektivizme, devrime katılma çağrılarını Kızıl At tereddütü de olsa katılmış, ürün toplama vakti gelmiştir. Öyle ki poema boyunca şairin Kızıl At’ı ikna için söylediği sözler, son kısımda yaz mevsimine dair ifadeler Kızıl At’ın ‘direncini artırmış’tır:

*Yoldaşım sözünle şimdi yetiniyorum,
Dostlukla çiftliğe yemin olsun ver elini!
Sözlerin artırdı vücudumun direncini,
Yarışma gibi çağrın destek oldu.*

3. 7. Bir İmaj/İmge: (Kızıl) At

Türk kültüründe karşımıza çıkan at, sahibinin yakın arkadaşı, can yoldaşı, zafer ortağı, en değerli varlığıdır. Gerek mitolojide gerekse günlük hayatta önemli bir yer tutan at, *Divânu Lüğati't-Türk*'teki ifadesiyle “*Türk'ün kanadı*”dır.¹³⁸ Konargöçer kültüre sahip olan Türkler için aynı zamanda binek hayvanı olmanın yanında savaş aracı ve yiyecek içecek kaynağı da olmuştur. “*Atın hızlı oluşu, gücü, çevikliği ve asaleti, göçebe uygarlığın tarihi ve kültüründe*

¹³⁷ Korkmaz, a. g. e., s. 85.

¹³⁸ Faruk Sümer, *Türklerde Atçılık ve Binicilik*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İst., 1995, s. 1-2.

ata ayrı bir değer kazandırmıştır."¹³⁹ Ayrıca at, bulunduğu coğrafyada ister yabanî olsun isterse evcilleştirilmiş olsun Türkler için bir totem halini de almıştır. Kutsal törenlerde ve hatırı sayılır misafirler için kurban olmuş, ölen kişinin atının ya kuyruğu kesilmiş (dullama) ya da sahibiyle beraber gömülmüştür.

Atın önemine dair bilgiler Türk kültürünün yazılı ilk belgesi durumunda olan Orhun Yazıtları'nda da kendine yer bulmuştur. Kül Tiğın yazıtındaki: "*ilk önce Tadık Çor'un boz atına binip hücum etti. O at orada öldü. İkinci olarak İşbara Yamtar'ın boz atına binip hücum etti. O at orada öldü. Üçüncü olarak Yiğen Siliğ Bey'in giyimli doru atına binip hücum etti. O at da orada öldü.*"¹⁴⁰ şeklindeki ifadeler Türklerin ata verdiği önem, renklerine kadar verilen ayrıntı açısından önemlidir. Dede Korkut Oğuznâmeleri'nde Aruz Koca "*at ağızlı*"¹⁴¹ olarak ifade edilir. Köroğlu tek başına yok gibidir. "*Onu anlamlı kılan, kimliği ve kahramanlığına nitelik kazandıran asıl unsur (...) At'tır.*"¹⁴² At, yola çıkan Türk'ün olmazsa olmazıdır.

Kazak Türklerinde at, kutsal kabul edilen dört hayvan arasında yer bulur. Bu hayvanlar at, deve, inek ve koyun-keçidir. Bunların arasında özel bir yeri olan atın önemi dayanıklılığı, yoldaş olması, "*kovalayacaksa ulaştırın, kaçacaksa kurtaran atın*"¹⁴³ rolü büyüktür. Tarih boyunca Kazak halkı Hiva, Jongar, Buhara hanlıklarının saldırılarına karşı at ile mücadele etmiş, kendilerini savunmuştur. At, "*hayvanların padişahı, er kanadı at*"¹⁴⁴ gibi deyimler bahadır manilerinde çokça kullanılmıştır. Kazak halkı da tıpkı diğer Türk boyları gibi toy ve şölenlerde atın kesilmesini, yarışlarda kullanılmasını, atın hediye olarak verilmesini adet etmişlerdir. At, ailenin bir ferdi olarak görülmüş, tekmelenmez, vurulmaz ve eziyet edilmez bir varlık olarak sosyal hayatta yer edinmiştir.

"Atların piri olarak Kambar Ata bilinmiştir. Atın her hali için farklı seslenme şekilleri kullanılmıştır. Kurav kutav diye çağrılan at, meraya giderken kuray

¹³⁹ Kayrat Belek, *Kırgızlarda At ve At Kültürü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi), Kırgızistan/Bişkek, 2008. s. 19.

¹⁴⁰ Talat Tekin, *Orhun Yazıtları*, TDK Yay., Ankara, 2008. s. 32-33.

¹⁴¹ Ergin, a. g. e., s. 96.

¹⁴² Ali Abbas Çınar, "Türk Dünyası Destanlarında At-Yiğit veya At-İnsan Birlikteliği", Uluslararası IV. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri C. IV., Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 2000, s. 1.

¹⁴³ Orhan Söylemez, - Lezzet Aliyeva, "Alpamış Batır ve Er Targın Destanlarında Kahraman Kadın ve At Motifi Üzerine Bir Deneme", Atatürk Üniv. Türkiyat Enstitüsü Dergisi, Sayı 14, s. 35-46, Erzurum, 2000, s. 45.

¹⁴⁴ Jannat Erqaliyev - Nurhat Şakuzadavlı, *Kazak Kültürü*, Al-Farabi Yay., Almatı, 2000, s. 195.

kuray diye, durdurulurken kur kur, yatırılırken şöş şök diye seslenilmiştir. Bu seslenme biçimleri de Kazaklar için atın önemini gösteren delillerdir. Ayıca Kazak Türkleri arasında atın rüzgârdan yaratıldığına dair de bir inanış vardır. Kutsal sayılan dört hayvandan deve çölden, inek sudan, koyun havadan, at ise rüzgârdan yaratılmıştır.”¹⁴⁵ At sembolik anlamda rüzgâr gibi hızlı görülmüştür.

Dünya kültüründe ve özellikle Türk kültüründe at ile insan ve at ile kahraman birbirini tamamlayan unsurlar olarak görülmüştür. Eskilerin deyimiyle ve rüya yorumlarındaki ifadesiyle at murattır. İnsanı amaçlarına kavuşturan, ötelere sürükleyen bir varlıktır. Umutlarını gerçeğe çeviren bir canlıdır. Köroğlu destanında at, kahramanı amacına ulaştıran bir araçtır. İl derleyen, il sahibi olan Türk için at en az il kadar önemlidir. İli derleme, yurt kılma aracıdır. At ile insan arasındaki ilişkiyi herkes bilemez. Ancak ata sahip olan kimseler atın önemini bilebilir. Bir Türkmen atasözüne göre ‘at kadirini binen bilir, yurt kadirini göçen bilir.’ At ile sahibi arasında sarsılmaz bağlar vardır. Onu kamçulamak aradaki bağı çözer, atla insan arasındaki dostluk bağının kaybolmasına sebep olur;

“Urma atını/yitirirsin dostunu. Türkmen hayatında at o kadar büyük yer edinmiştir ki sevgilisinden, kardeşinden bile daha yakın görülür; “Ertir tur (sabah kalkınca) atan gör/atandan son (sonra) atını” biçiminde geçen Türkmen atasözünde de ifade edildiği üzere, at ailenin bireylerinden biri sayılmış, fonksiyon itibariyle aile içerisindeki bireylerden bile çok sevilmiştir. Ekonomik güç ve toplum içinde sosyal prestij sağlama rolü bu sevginin temelini oluşturur.”¹⁴⁶At sahibine güç vermiştir.

Edebiyat teorisyeni Rene Wellek ve Austin Warren, imaj kavramını edebiyat için de kullanan araştırmacılarıdır. İmaj kavramını, “bir şeyin insan zihnindeki temsili (yeniden yaratılmış bir sureti)”¹⁴⁷ şeklinde tanımlarlar. Gerek romanlarda gerek hikâye ve şiirlerde bir nesnenin, adın, hayvanın, insanın seçilmesinin özel bir anlamı vardır.

¹⁴⁵ Şakir İbrayev, “Kazakların Eski İnançlarında At”, Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık, TTK Yay., Ankara, 1995, s. 320-321.

¹⁴⁶ Çınar, a. g. e., s. 8.

¹⁴⁷ Rene Wellek - Austin Warren, *Edebiyat Biliminin Temelleri* (Çev. Ahmet Edip Uysal), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1983, s. 248.

Dede Korkut Oğuznameleri'nden “*Uruz Beyin Tutsak Olduğu Boy'da yayanın umudu olmaz*”¹⁴⁸ şeklindeki ifade dikkat çekicidir. Kaşgarlı Mahmut da at için ‘Türkün kanadı’ der. Dünyanın en uzun destanı olan Manas destanından Tulpar (Akkula), Alpamış’ın atı Şubar, kahramanın her şeyidir. At, kahraman kadar rol sahibidir.

Çağdaş metinlere bakıldığında atın yine bir kahraman olarak edebi eserlerde yer aldığı görülür. At ve edebi eser bir araya geldiğinde haklı olarak herkesin aklına Tolstoy’un “*Holstomer*” hikâyesi¹⁴⁹ gelecektir.(...) hikâyedeki adıyla Strider, Rusçası Holstomer veya Türkçesi ile Yorga at, son demlerinde genç atlara, taylara-kısraklara ‘trajik hayatını’ anlatmaya karar verir. “*Yarış atı olduğu halde yarıştırlmamış, kızağa koşulmuş, tarla sürme işlerinde kullanılmış ve nihayet kesilmeye karar verilmiştir.*”¹⁵⁰ Buradaki at Strider, romana kahraman olarak seçilmesi bu çalışmada ele alınan poemayla benzerlik gösterir.

Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatçılarından Cengiz Aytmatov’un *Elveda Gülsarı* adlı romanı incelenen Kızıl At poemasıyla paralellikler gösterir. Kızıl At poemasının asıl kahramanı Kızıl At, *Elveda Gülsarı* romanın kahramanı *Gülsarı*’dır. *Gülsarı*, tıpkı Kızıl At gibi rahvan bir attır. Alegorik anlamda Kızıl At gibi o da hisseder, sahiplik duygusu besler, sahibine sadıktır. *Gülsarı*, sahibinin inandığı değerler uğruna ölesiye çalışır, çabalar, yorgunluk nedir bilmez bir emekçidir. Kızıl At da kendisine devrim için mücadele etmesini, çalışmasını, yılmamasını salıklayan şair dostunun inandığı değerler için yılmadan çalışır, çabalar:

*Yolu geçmesinde bunca yiğidin,
Tabanında kan, alnından akan terin,
Ne zorluklar çektik kanlı çetin,
Yılın geçmedi mi ağır günleri!*

Elveda Gülsarı romanındaki Tanabay, tıpkı Kızıl At’ın ‘şair dostu’ Saken Seyfullin gibi yaşamının büyük bölümünü Ekim devriminin mücadelesi ve buldukları bölgedeki

¹⁴⁸ Ergin, a. g. e., s. 161.

¹⁴⁹ Bu hikâyenin incelenmesinde Orhan Söylemez’in “Roman Kahramanı Atlar: Cahil, Gülsarı, Dorukısrak ve Dilara”, adlı makalesi referans alınmıştır.

¹⁵⁰ Orhan Söylemez-Özlem Kale, “Roman Kahramanı Atlar: Cahil, Gülsarı, Dorukısrak ve Dilara”, Türk Kültürü İnceleme Dergisi, İstanbul, 2009, s. 199-200.

tesisi ile geçirmiştir. Aytmatov'un Tanabay üzerinden çizdiği, devrime gönül vermiş ve inanmış bir komünist, Kızıl At poemasındaki şair dostu benzemektedir. Şair dostu inanmış bir komünist olarak kolhozların temizleneceğine ve yanlış rakamlar vererek merkezi aldatanların cezalandırılacağına inanmaktadır:

*Parti kolhozları temizlemekte,
Vatan hainlerini rahatsız etmekte.
Yalan verilerle aldatanları,
Vicdansız hainleri cezalandırmakta.*

Cengiz Aytmatov'un *Elveda Gülsarı* romanındaki Tanabay, devrimin ilkeleri uğruna karındaşını, aynı tasa kaşık salladığı abisini 'kulak' olarak şikâyeti ile ailesine ihanet etmiştir. Kızıl At'ın gözünde şair dost da ihanet içindedir. Onun ihaneti de can dostu Kızıl Atı unutması, ihmal etmesidir. Zaten ihmal de bir ihanet türüdür. Şair dost da beraber 'düşmana karşı geldiği', 'eşkiyayı inlettği', 'göğsüne okları siper ettiği', Kızıl At'ı ihmal ederek ihanet etmiştir:

*Benimle defalarca düşmana karşı geldin,
Birçok düşmanı avlamaya çalıştın,
Kovalayarak eşkiyayı inletp,
Elindeki kızıl tuğ ile dağlara çıktın.*

*Kakülümü defalarca düğümlemiştim,
Göğsümle oka siper olmuşum,
Sivri mızrağı ak elması parlatarak,
Düşmanı inletp saldırırdın.*

Kızıl At ile *Gülsarı* roman kahramanı olarak benzedikleri gibi Tanabay ile Kızıl At da birbirlerine kolektivizm için gösterdikleri çaba ve bânî duygusunun getirdiği rejimden vefa bekleme yönüyle de benzerler. Her ikisi de emeğin yüceltilmesini ve emeğe saygı gösterilmesini beklerler. Yaptıklarının ve emeklerinin boşa gitmediğini, devrimin istedikleri şekilde oturmasını isterler. Tanabay kendisine teslim edilen sürünün soğuktan ve yemsizlikten kırılmasından dolayı devrim mahkemesinde yargılanarak suçlu bulunup bir kenara atılırken, Kızıl At da şair dostu tarafından bırakılır ve ihmâl edilir:

Neden daha önce sormadın halimi?

Demedin eski dostum iyi misin?

Can yoldaşım derken bırakıp gittin,

Bundan daha kötüsü var mı?

Aslında sitem, tıpkı *Elveda Gülsarı* romanındaki Tanabay'ın devrim için kullanılıp daha sonra yine devrim tarafından kenara itilip unutulması gibi Kızıl At'ın Ekim devrimi için mücadele ederken şairce, yani yönetimce ihmal edilip unutulmasıdır.

Elveda Gülsarı romanındaki Tanabay gibi Şair de Ekim devriminin birinci kuşağını temsil etmektedir. Tanabay, rejimin yeni yeni oturduğu, yeni fikirlerin, kolhozlaşmanın, ekonomik kalkınmanın, kolektivizmin insanlara çarpıcı geldiği romantik bir devrimcidir. Tanabay'ın bu uğurda kardeşini çiğnemesi ve ihmali, ölesiye çalışması, Kızıl At poemasındaki şair ile benzerlikler gösterir. Fakat Stalin döneminde bürokratların devrime bakışı, devrimi gerçekleştirenlerden farklıdır. Tanabay ve şair, Ekim devriminin romantizmi ve coşkusu içerisindeyken, genç bazı bürokratlar, emeğin kutsiyeti yerine makam ve mevki sahibi olmanın derdinde, düzeni yürütme çabasındadırlar. Üretimin artırılmasına yönelik planlar samimi savunucularını, uygulayıcılarını bulmakta güçlük çekmektedir (Kolcu 2008: 196). Tanabay ve şair de bu acıklı durum karşısında çaresizlik içerisindeyler:

Söylemekle bitmiyor düzensizlikler,

Yöneticilerin iğrenç hareketleri.

Kan ağlama kalbim, söyleyemem,

Vicdansız zalimlerin hareketlerini.

Bizim kolhoz merkezden uzaktır,

Demir yolundan uzak bir yerdedir,

Hakiki komünistler değildir bizi yöneten,

Yöneten bizi zengin ağadır.

Şair, olanların ve çekilen eziyetlerin sebebini bir yönüyle kolhozun merkeze, demir yollarına uzak olmasına bağlar. Katı bir merkezîyetçiliğin hâkim olduğu totaliter bir rejim olan Sovyet Sosyalist idare, merkezden uzak olan yerlerde merkezi otoriteyi hissettirmek için yurdu demir ağlarla örmüş ve yönetimde kolaylığı hedeflemiştir. Geniş bir satıhta egemenlik

süren –ki 1991 rakamlarına gören 22.402.200 km² bir alan- idare için ulaşım oldukça önemlidir. Ancak böyle büyük bir sathın her noktasını demir ağlarla örmek pek de mümkün olmamıştır. Bu sebeple, uzak noktalardaki devletin gücü olan demir yollarının olmadığı bölgelerde bir yönetim boşluğu doğurmuştur. Böyle uzak bölgelere atanan yöneticiler de bu büyük coğrafya yönetiminde denetlenemez, komünizme inanmamış kimselerdir. Tanabay ve Kızıl At'ın hatta şairin mustarip olduğu şeyler aynıdır.

*Haramzade boyanıp geldi aldı yer,
Yavaş yavaş ağ kurmuş örümcek gibi.
Sovyet için çalışıyormuş gibi,
Yok etti kolhozun hazinesini.*

*Birer birer azalmaya başladı eldeki mal,
Bir belaya uğradı ahırdaki mal,
Güçlü taşıt at kaldı her yerde,
Hor görüldü zavallı talihsiz mal.*

Yeni kurulan düzen içerisinde makam ve mevki kaparak, var olan düzenlerinin bozulmaması için çaba gösterenler yüzlerine maske takarak, 'boyanarak' sistem içerisinde var olma çabası verirler. Sosyalist düzene aslen karşı ya da isteksiz olanlar düzenlerinin bozulmaması adına, sinsice, 'ağ'lar örerek, 'Sovyet için çalışıyor'muş gibi yaparak bitmez bir zenginlik olan üretim çiftliklerini yani kolektifleştirilmiş merkezleri yok etmişlerdir. Şair bu durumu bir 'bela' bir 'talihsizlik' olarak adlandırmıştır.

*Başladı çiftçiyi kolhozdan bezdirmeye,
Eski kanunlara baş eğdirip ezdirmeye,
Birikmiş gücü emekten tiksindirip,
Görürsün diye avare dolaşmaya.*

*Çürütüp kolhozu eskitmeye,
Düşmanlık ve kini artırmaya,
Boynuna torba asarak dolaşmaya,
Herkesten bir şey isteyip el uzatmaya.*

*Yok edip kolhoz hazinesini aç kalmaya,
Çoluk çocuk gözünden yaş döktürmeye,
Kolhozundan umudunu kestirip çiftçinin,
Ona karşı soğutup gönlini taş kılmaya.*

Devrimi, Çarlık Rusya'sının zulmünden bir kurtuluş olarak görüp, devrime sıkı sıkıya bağlanan Kazak halkı, yöneticilerin tavırları sebebiyle 'kolhozdan bezmiş, emekten tiksindir' hale gelmiştir. Devrim yapılmış, kolhozlar daha yeni kurulmuş olmasına karşın, kolхозlarda maddi ve manevi anlamda 'çürüme' ve 'eskime' başlamıştır. Devrime gönül verenler artık 'düşmanlık' ve nefret' içerisindeyler. Bunun sebebi yukarıdaki dörtlükte yöneticilerin, halkın özel mallarına, emeklerine 'el uzatma'sıdır. Totaliter ve demir perde ülkesi olarak tanımlanan Sovyet Sosyalist idarede olanlar artık gün yüzüne çıkmakta, iş bilmez yöneticiler bunlara Sovyet'in sebep olduğunu iddia ederek 'Sovyet'e, partiye iftira at'makta, halkı 'sosyalizme karşı' kışkırtmaktadırlar. Bu durum şairin poemanın başlarında betimlediği yaz havasını, 'yaz içinde soğuk bir kış'a çevirmektedir:

*Kolhoz olsan böyle olursun diye,
Karalayarak dünyaya ifşa etmeye,
Sosyete, partiye iftira atıp,
Halkı sosyalizme karşı koymaya*

*Asık suratla ürkütücü göründü,
Yaz içinde soğuk bir kış gösterdi,
Dostum, belki inanmazsın zalimler,
Görülmedik şeyleri bize gösterdi.*

Tanabay romanda inancını büsbütün yitirmişken, şair Kızıl At poemasında bir şeylerin değişeceğine dair ümidini yitirmez. Şair dostunun sözlerinden sonra 'rahatlar, sevinir, avunur, yetişir':

*İşte artık rahatladım, seviniyorum,
Unutup bunalmayı avunuyorum,
Partinin dostluğunu gördükten sonra,*

İlerici kolhoz atlarına yetişiyorum.

Devrim boyunca devrim için kullanılan atlar, alegorik olarak Kazak halkı, iş bilir yönetici atamalarıyla sevinmiş, kötü gidişin duracağına dair ümit beslemiştir. Tanabay'daki ümit tükenişi Kızıl At'ın şair dostunda yoktur. Voroloşilov, Buvdenni gibi yöneticiler iş başına geçmiştir, 'büyük işler' yapmış, 'Ekim devrimine yoldaş' olmuşlardır:

*Atları uzaktan gözet diye,
Yağıdan hırsızdan koru diye,
Hükümet Voroloşilov¹⁵¹, Buvdenni¹⁵²'ye
Görev vermiş göz kulak ol diye*

*Bu iki er epey büyük işler yapmıştır,
Farklı yerlerden gelen bazı akli azlara,
Bağırıp yüksek perdeden çok çıkmıştır,
Atlarının durumu kötü olanlara.*

Elveda Gülsarı romanında sitemden çok kişilerin eleştirilmesi gibi Kızıl At poemasında da sistem içerisindeki kişiler Saken Seyfullin'in hedefindedir. Tanabay, Çora ve *Gülsarı* sisteme inanmış, sistemi benimsemiş kişi/karakterlerken, sistem zamanı geldiğinde onları dışlayacaktır. "*Gülsarı, ezilen ve kullanılan Kırgız halkının simgesidir. Kırgız halkının yapması gerekenler adeta Gülsarı'nın şahsında dile getirilmiştir.*"¹⁵³ *Elveda Gülsarı*'da olduğu gibi Kızıl At poemasında da ezilen ve horlanan Kızıl At ve gerçekte Saken Seyfullin, Kazak halkının simgesidir.

Kızıl At poemasının, roman kahramanı atlarla olan benzerlikleri karşılaştırıldığında benzerlerinden biri de Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatlarının Kırım sahasından Sevinç Çokum'un *Hilali Görünce* romanındaki at kahraman *Dilara*'dır. Romanın konusu Kırım

¹⁵¹ Kliment Yefremovich Voroloşilov, d. 4 Şubat 1881; Verhneye, Yekaterinoslav - ö. 2 Aralık 1969; Moskova), SSCB'nin asker ve siyaset adamı. Sovyetler Birliği mareşali ve komünist parti yöneticisi.

¹⁵² Semyon Mikhailovich Buvdenny, d.25 Nisan 1883; Kozyurin, Don Voyska Oblastı, Rusya İmparatorluğu - ö. 26 Ekim 1973; Moskova, SSCB), Kazak asıllı Rusya İmparatorluğu'nun süvari subayı ve Sovyetler Birliği mareşali. Sovyetler Birliği Kahramanı.

¹⁵³ Söylemez-Kale, a. g. m.,s. 211.

Türklerine Kırım Savaşı yıllarında uygulanan sürgün ve 1853-1856yıllarında yerlerinden yurtlarından koparılmak istenmelerine karşı koymalarıdır. “Kırım halkının Rus istilâ ve baskılarından kurtulma çabaları, sosyal hayatlarından kesitler verilerek anlatılır. Vatanın bağımsızlığı, at ve yiğitlik (destan ruhu) tarih bilinci ve geleneklerin önemi, işlenen başlıca konularıdır.”¹⁵⁴ Kızıl At poemasıyla benzer olan yönü ise Türklerin ata verdiği önem açısından dikkat çeker. Nizam Dede, okulda at bahsi eden torunu Bahadır’a kızan öğretmene öfkelenir: “Türk dediğin atsız olur mu?” ifadeleriyle Türk ile at arasında olan yakınlığa atıf yapar. Kızıl At poemasının birçok yerinde de Saken Seyfullin, ata olan yakınlığından, onu dost görmesinden bahseder. Ondan bir sevgili gibi hitap eder:

*Ah canım sever her gördüğü şeyi,
Sevenler ezgilerle mektup yazar,
Gül, bülbül, ak kuğu, ayın parlak şavkı,
Ama hepsinden de yakındır Kızıl At.
(...)*

*Şeffaf gözlü, altın alınlı, ipek yeşelim.
(...)*

*İnce çubuk, elma kızılı, önder atım.
(...)*

*Kuğu gibi ipince boyunlu elma saplı,
Süslenmiş dal gibi vücut, nazlı boyunlum.
Nazlı güzel, edalı ceylanım.
Kırpık ok gibi uzun cevher gözlüm.*

Atın kahraman olarak seçildiği başka bir romanda Abbas Sayar’ın *Yılkı Atı*’dır. *Dorukısrak*, itaatkârlık ve gelir sembolüdür. Ancak kış geldiğinde yıldıya bırakılır. *Dorukısrak*’ın iyi günlerde köle gibi çalıştırılması gibi Kızıl At ve kolhozdaki diğer atlarda devrim için mücadelede, hedeflerin tutturulması için var güçleriyle çalışırlar. Ancak tıpkı

¹⁵⁴ Söylemez-Kale, a. g. m., s. 214.

yorgaya bırakılan *Dorukısrak* gibi Kızıl At ve diğer kolhoz atları perişan haldedir. Çalışıp çabalamaları hiçe sayılmış, güçten düştükleri anda kesime sevk edilmişlerdir:

Hatırlıyor musun o hızlı güzel siyah aygırı?

Hatırlar mısın uzun yeveli sarı aygırı?

Boz yorga atı, memesi sütlü kısrağı,

Bilir misin hainler onlara neler yaptılar?

Onlardan biri yaralı, biri cılız,

Boz yorga atın işi bitmiş, bu mu?

Bunun işi bitmiş dese ki işçi,

Hain dedi kızarak getir kes!

Tıpkı Kızıl Atın zor zamanlarının sonu yetişen şair gibi *Dorukısrak* da tükenme noktasına geldiğinde Hıdır Emmi yardımına yetişir. Hıdır Emmi *Dorukısrak*'ın çaresi, ümidi olduğu gibi Kızıl Atın tüm çabalarına rağmen düzeltilmeyen işlere şairin sözleri ümittir:

Tabi ki sözlerine ben inanıyorum!

Parladı güneş gibi benim ruhum.

Romanda, sahibi İbrahim tarafından kışın yılkılığa bırakılan *Dorukısrak* bu süreçte kendi başının çaresine bakacak ve tek başına mücadelesine devam edecektir. Bu mücadele içerisinde sahibi İbrahim sıcak evinde otururken o bir başına bazen fırtınayla savaş, bazen aç kurt sürüleriyle savaş, bazen de açlıkla savaş verecektir. Kızıl At da şair yokken benzer mücadeleler vermiş, bir başına kalmıştır:

O zaman sen neredeydin şair dostum?

Gökteki altın ışıktaydın, aydaydın.

Sallanıp, şarkılar söyleyip otomobille,

Eğlenceli ve rahat yerlerdeydin.

Atın roman kahramanı olduğu ve isminin *Atlar* olduğu bir başka roman da Joseph Kessel'in romanıdır.

“Eski ticaret yollarının kesiştiği, sert rüzgârların estiği, sarp dağlarla çevrili Afganistan'ın pazar yerlerinde, ilkel hanlarından, bey malikânelerinde, paha

biçilemez atların yetiştirildiği haralarında, buzkaşı yarışlarında, kahramanlığın ve dayanıklılığın sınandığı sarp dağlarda, bir renk cümbüşü içinde geçiyor. Romanda Orta Asya'dan "Atlar ülkesi" diye bahsediliyor."¹⁵⁵

Afganistan Kralının doğum günü şerefine düzenlenecek buzkaşı oyununa 'atların efendisi' diye adlandırılan Tursen katılamayacak kadar yaşlanmış, bu yarışmaya oğlu Uraz ve *Cahil* adlı atını hazırlamaktadır. Ancak Uraz kaprisleri ve hırsları olan bir karakterdedir. Buzkaşı oyunu sırasında yaşadığı talihsizlik ile ayağı kırılır ve yarışma ödülünü rakibi Maksut ile paylaşmak zorunda kalır. Bu durumun sebebini de küçüklüğünden beri babasının yoğun ilgisinden dolayı kıskandığı *Cahil*'e yükler. Bu sebeple ona eziyet eder. Cahil bu eziyetlere dayanamayarak Uraz'ı üzerinden atar. Yerde yatan Uraz, atın kendinden intikam almasını "ve atın tepmesini bekledi; kaburga kemiklerini kıracak, göğsünü çökertecek, yüzünü paramparça edecek tekme..." beklerken, *Cahil* bunları yapmaz ve başını arkaya doğru çevirir. Bu atın sahibine olan sadakatının, bağlılığının, vefasının, dostluğunun bir göstergesidir. Kızıl At ile *Cahil* hem roman/şiir kahramanı olmaları hem de dostluk ve vefaları, sahipleri için verdikleri mücadele, sahipleri/dostları ile olan kader birliktelikleri yönünden benzeşirler.

Sosyalist rejimi alegorik olarak eleştiren/hiciv eden, at kahramanlı başka bir yapıt da George Orwell'in *Hayvan Çiftliği* adıyla Türkçeye çevrilen Animal Farm'dır. Roman, Saken Seyfullin'in çare olarak gördüğü ve inandığı Sosyalist rejimlerin insanlara bir çare olarak sunulmasına karşın ilerleyen aşamalarda onları değersiz birer sürüye dönüştürebileceğini Foxwood Çiftliğindeki hayvanların gerçekleştirdiği devrim alegorisiyle sunar. George Orwell, tıpkı Saken Seyfullin gibi bir sosyalist olmasına karşın giderek totaliter bir kalıba bürünen Rus Devrimi'ni eserinde "alegorik olarak yani satır aralarına, sembollere gizlenmiş olarak"¹⁵⁶ Romandaki karakterlerin sembolleştiği hayvanlar ve görevleri, Rus Devrimini anımsatması bakımından bahsedilen alegori fikrini destekler niteliktedir. Roman özet olarak İngiltere'de Bay Jones'ın Çiftliği'ni ihmalleri neticesinde onun şahsında insanlara başkaldırarak çiftliğin yönetimini ele geçiren çiftlik hayvanlarının yeni bir yönetim tarzı benimsemeleri ve bu yönetimin kötüye kullanımı neticesinde ezilen kesimin, insanların düzenini arar hale gelmelerini anlatır. Bu yönüyle de eser, Kızıl At poemasını

¹⁵⁵ Söylemez-Kale, a. g. m., s. 204.

¹⁵⁶ Orhan Söylemez, "Hakikati Yeterince Savunmak: Sultan Galiyev", Turkish Studies, Vol 6/5 Summer 2011. s. 94.

çağrıştırılmaktadır. Kızıl At ve şair dostu da bir devrim gerçekleştirmiş, bu devrimde yönetenler yönetimi kötüye kullanmış ve bunun neticesinde sembolik düzlemde Kızıl At/halk/işçi/emekçi/gerçek devrimciler ezilmiştir.

Hayvan Çiftliği, genel olarak Kızıl At poemasına benzerken, Kızıl At ve *Hayvan Çiftliği*ndeki at Boxer'ın benzerliğinin özel bir yanı vardır. Her ikisi de kişiler düzleminde ülkü değeridir. İkisi de iş gücü ve çalışkanlık sembolüdür. Boxer'ın verilen her emri uygulaması ve kendisi için en iyi olanın yöneticiler (Napoleon) tarafından düşünüldüğü inancı onu hiçbir zorluktan alıkoymaz. Kızıl At da gelgitler yaşamakla birlikte şair dostunun ve devrimci ruhlu yöneticilerin kendini düşündüğünü düşünmektedir. Kızıl atın inandığı ve güvendiği bir değer olan parti, en doğrusunu bilendir:

*En başta gösteren partidir doğru yolu,
Hakikati ne olursa olsun desteklemek gerek.
(...)*

Poemadaki bu ifadeler devrimde kullanılan 'yoldaşlar haklıdır' söyleminden kaynaklıdır. *Hayvan Çiftliği*nde de Boxer'ın dilenden düşürmediği "Napoleon daima haklıdır"sözü, Boxer'ın "celladını kutsayarak yüceltmesi"¹⁵⁷ şeklinde algılanabilir niteliktedir.

İnsanlar için değil, kendileri için çalıştığını düşünen Boxer, bu nedenle fiziksel kuvvetinin sınırlarını zorlayarak çalışır. Bir zaman sonra emekliye ayrılıp kalan ömrünü huzur içerisinde yaşayacağını düşünen Boxer, domuzların kendileri için hazırlamış oldukları hazin sonun kurbanı olur. Kızıl At da devrim için fiziksel kuvvetinin sınırlarını zorlayarak çalışır. Devrim sonrasında huzur içerisinde yaşayacağını düşler. Poema sınırların içerisinde tamamlanan devrimde şair dostu da Kızıl At'a rahatlatıcı, methedici dörtlükler sıralar:

*Atın nağme ezgiyle artık rahatlayalım,
Yükselen güzel ezgiye uç diyelim,
Dalgalanarak gümüş telle şarkı söyleyip,
Nazlanarak güzel seslere dağıl diyelim.*

¹⁵⁷ Korkmaz, a. g. e., s. 19.

Ancak yaşlandığı ve çalışamayacak durumda olduğu için “at kasabı”na satılan Boxer gibi sembolik olarak Kazak halkını simgeleyen Kızıl At da poemanın sınırları içerisinde ele alınmasa da devrimin sonunda ‘kutsayarak yücelttiği celladı’ tarafından ölüme, yokluğa ve soykırıma sürüklenecektir. *Hayvan Çiftliği*’ndeki karakterlerden Koca Reis, Karl Marx veya Vlademir Lenin’e; Snowball hayvanlara okuma yazma öğretmesi sebebiyle Leon Troçki’ye; Napolyon köpekleri eğiterek polis gücü haline getirmesi ve baskıcı bir yönetim kurmasıyla Josef Stalin’e; çiftliğin eski sahibi Bay Jones, Rus Çarı II. Nikolay’a; düzenli bakılan komşu çiftlik sahibi Bay Frederick, Adolf Hitler’e benzetildiği¹⁵⁸ gibi sembolik olarak Kızıl At poemasındaki yöneticiler de Stalin’e, Kızıl At ve şair dost da Kazak halkı, işçiler, emekçiler, çiftçiler ve sonu itibariyle Saken Seyfullin’e benzetilebilir. Tüm bu eserlerdeki benzerlikleri bir tabloyla göstermek gerekirse:

	Kahraman Olarak Seçilme	Dostluk	Ölesiye Çalışma	Kader Birliği	Sonları
Kızıl At	X	X	X	X	
Strider/ Holstomer	X		X		X
Boxer	X	X	X		X
Gülsarı	X	X	X	X	X
Cahil	X	X	X	X	
Dilara	X	X	X	X	X
Dorukısrak	X	X	X		

Tablo 5: Türk Dünyası ve Dünya Edebiyatı Romanları ile Kızıl At'ın Benzerlikleri

Poemanın “Kızıl At’a Gelelim” üst başlıklı, “Birileri Kızıl At’a Deve Dedi” bölümünde Saken Seyfullin, dönemin edebiyat eleştirmenlerince de tartışma konusu olan “Kızıl at gerçekten at mı, insan mı, sembol mü?” tartışmalarına bir cevap verir:

¹⁵⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/Hayvan_%C3%87iftli%C4%9Fi08.11.2013, 20.17.

*Hangi ülkede Kızıl At'a ne derler?
Ne deyip neye yorarlar neden bahsederler?
Ne diyorlar birbirleriyle konuşarak,
Kendilerince bir şeylerle eşleştiriyorlar.*

*Bazıları Kızıl At'a deve diyor,
Bazıları yarış atı genç bir kısrak diyor,
Bazıları Kızıl At'ı tanıyarak,
Şairin yazdıkları doğru diyor.*

*Bazıları Kızıl At'a emekçi,
Adetten olarak yok etmeye iftira atıyor,
Ve onlar kurnaz emekçi diye,
Okusa Kızıl At'ı anlayacak!*

Poemanın yazılışından hemen sonra yani 1933 yılında Kızıl At'ın ne olduğu tartışmaları başladı. Dönemin edebiyat eleştirmenlerinin çoğu Kızıl At'ın at olmadığını onun bir kişi, bir insan olduğunu iddia etti. Qulmiraz Ötepov onu; “kolhoz işçisi”, Sebit Mukanov; “*Ekim devrimi için mücadele eden ve daha sonra halk ile birlikte sıkıntılar çeken kimseler olarak nitelendirdi.*”¹⁵⁹ Çağdaş Kazak eleştirmen Serik Qirabaev ise bu tartışmanın şairce de çok önemli olmadığını belirtir. Qirabaev, şairin poemanın kitaplaşması sırasında yukarıdaki dördükleri ilave ederek cevap verdiğini, “*Kızıl Atın deve olması, at olması, kısrak olması ya da olmamasının değil, önemli olanın gerçekte yalancılarla savaşılmasının olduğunu*”¹⁶⁰ ifade eder. Saken Seyfullin de Kızıl At'ın ne olduğunun çok da önemli olmadığını poemada belirtir.

Saken Seyfulin'in atı kahraman olarak seçmesi, onu konuşurması, ekonomik politikaların uygulanışından çıkan sorunları yaşayarak anlatmasıdır. Saken, olaylara dışarıdan bakmayıp, Kazak yurdunda olan olayların ayrıntısını, aksaklıkların içi sebeplerini

¹⁵⁹ Qirabaev, a. g. e., s. 370.

¹⁶⁰ Qirabaev, a. g. e., s. 370.

düşündürmek ve göstermek için bu formu seçmiştir. Şairin “*Kızıl Atı kahraman olarak seçmesi de sebepsiz değildir.*”¹⁶¹

İnceleme sırasında belirtildiği gibi Kızıl At; emekçiler, işçiler, devrim kahramanları, kolhozlardaki at ve diğer hayvanlar, hatta -Saken Seyfullin’in Stalin tarafından 1938 yılındaki aydın katliamında öldürüldüğü de düşünülürse- şairin kendisi de olabilir. Saken, her ne kadar devrime inanmış ve onun için mücadele eden bir aydın olsa da geleceğe dair bilinmezlikler onda şüphe yaratır. Kızıl At bir yönüyle şairin iç sesine de benzer. Şair, yaşadığı gelgitleri, karamsarlıkları Kızıl At üzerinden ifadeye çalışır.

Kızıl At’ın kahraman olarak seçilmesi, devrim sırasında verilen ütopyik sosyalist hedeflere, yönetime, merkeze iyi görünme çabaları nedeniyle bitkin, yorgun, bir deri bir kemik bırakılan kolhoz hayvanlarının durumunu aktarmakla beraber, yüzyıllardan beri hayatını hayvancılıkla bütünleştiren, geçimini hayvancılık üzerinden sağlayan Kazak halkının sesini bir imajla/imgeyle duyurma çabasıdır.

3. 8. Eleştiriye Hakkı Olan Kitle: İşçi Sınıfı/Proletarya

“*Saken Seyfullin, Kızıl At poemasının 1932 yılında Edebiyat Meydanı dergisinde ve Leninci Genç gazetesinde yayımlandıktan*”¹⁶² sonra bazı yöneticiler ve parti temsilcileri tarafından Kazakistan Ülke Parti Komitesinde Goloşekin’in yolunu tutmadığı yönünde eleştirilere maruz kalır. Kızıl Atın yayımlandığı dergide Qabilıv onu “muhalif komünist” olarak adlandırır. Bazı eleştirmenler Türkçü/Turancı, bazıları solcu, bazıları ne olduğu belli olmayan şekilde niteler. Ancak Saken Seyfullin, kendisine yönelik bu eleştirilere 1933 yılında Kızıl At poeması kitaplaşırken gerek Kızıl At’a deve benzetmesi yapanlara gerekse de kendisine farklı sıfatlar yükleyenlere poemanın bütünlüğünü bozmayan ilavelerle cevap verir.

*Yorumu bilginin incelenerek,
Gerçekten yardım için ipe dizer.
Bilgili doğru yol gösterdiğinde,
Havalanırsın kucağını açarak.*

Yazık talihsiz tenkitçi eleştiriyor,

¹⁶¹ Qirabaev, a. g. e., s. 369.

¹⁶² Tursunbek Kekişev, Saken Seyfullin, Kazıgurt Yay., Almatı, 2004. s. 27.

Tenkrit etmek zor bir yoldur...

Kolay hüner, bilim bulunur mu hiç?

Tilki gibi bin kıvranıyor.

Saken Seyfullin, poemaya ilave olarak yazdığı “Kızıl At’a Gelelim” başlığında Kızıl At’a yönetilen deve benzetmelerine ve diğerlerine cevap verdikten sonra, gerçek eleştirmenin özelliklerini sıralamaya başlar. Saken’e göre eleştirmen bilgi sahibi kimsedir. Yaptığı eleştirilerle eleştirilene “ipe dizer” ancak bunun amacı yapıcı eleştirilerle dosta yol göstermektir. Eleştirmenin nitelikleri arasında “doğru bilgi” sahibi olmasının gerekliliğini de belirten Seyfullin, yapıcı eleştiride bulunan eleştirmenin insanı doğru yola sevk ederek “uçuracağı”nı da belirtir. Bu özelliklere sahip olmayan eleştirmenin halini ise “tilki gibi bin kıvranan” olarak niteler.

Hangi insan Kızıl At da kusur bulur?

Bulsa da nasıl bir noksan bulur?

Noksan bulmak isteyen elbet bulur,

Ama o noksanı ona kim yakıştırır?

Kızıl At, devrim boyunca Kazak halkının yararına olacak ya da yararına inandığı devrim için gerektiğinde canı pahasına mücadele etmiş bir kahramandır. Şairle beraber devrimde savaşmış, canını devrim ve devrimin savunucusu olan şair için siper etmiştir. Kolhozda verimli olabilmek adına hiçbir işten kaçınmamış, canını ortaya koymuştur. Bu yönüyle Kızıl At’ta kusur bulmak zordur. Şairin ifadesiyle kusur bulunsa bile bu bir noksan değildir.

Tenkritçi hainler bu kadar kurnaz mı?

Namusu olmayanlar zayıflar mı?

Sakat bir ün, sıcak bir yer için,

Başkalarının elini yalayan pislikler mi?

Kandırarak yanlış bilgi veren hainler mi?

Yalaka ikiyüzlü bilginler mi?

Sahte rakam veren hükümete,

Kolhozun malını yok eden haberciler mi?

Kendisini eleştirenlere karşı Kızıl At, bunların kim ya da kimler olabileceğine dair yorumlar yapar. Kendisini tenkit edenler ona göre “kurnaz”, karakter yönünden “zayıf”, “sakat bir ün, sıcak bir yer için” “başkalarının elini” öpen “pislikler”dir. Sovyet döneminde görülen en büyük sorunlardan biri de “muhiber vatandaş” sorunudur. Vatandaşlar, sözde rejimi korumak adına eşini dostunu, konu komşusunu ihbar eden vatandaşlar haline getirilmiştir. Suçlamalar çoğu zaman “halk düşmanı” şeklinde olmuştur. Bu asılsız ihbarı yapanlar yönetimce ödüllendirmiştir. Sonuç olarak Kızıl Atı eleştirenlerin amacı da “sakat bir ün, sıcak bir yer”dir. Kızıl At, kendisini eleştirenleri de devrim sırasında ve sonrasında merkezi hedefleri tutturamayıp buna rağmen yanlış rakamlar veren sahte komünistler olarak görür. Bu asılsız eleştirileri yapanların arasında yine merkezi yönetime yaranma çabasında olan “yalaka ikiyüzlü bilginler” yani aydınlar da vardır. Bu aydın grubu ise daha çok Saken Seyfullin’e asılsız sıfatlar yükleyenlerdir.

*“Eleştirmenin ilk ödevi, belli bir eserdeki düşünceyi sanat dilinden toplumbilim diline çevirmektir, belli bir edebiyat olgusunun toplumbilimsel karşılığını ortaya koymaktır.”*¹⁶³ Saken Seyfullin’in ifadesiyle kendisini ve Kızıl Atı eleştiren “ikiyüzlü bilginler” sanat dilindeki düşünceyi toplumbilim diliyle ifade edemeyen, toplum için mücadele edenleri gerekçesiz olarak eleştiren, amaçları sadece yalalaklık olan eleştirmenlerdir. Toplumsal psikolojiye sıkı sıkıya bağlı olan edebî eser, toplumsal olgulardan bağımsız değerlendirilemeyeceği düşünüldüğünde halkı için emek veren Kızıl At, devrimin Kazak halkına getirilerine inanmış bir aydın olan Saken Seyfullin, haksız eleştirilere kurban edilmektedir.

*“Sovyetler Birliğinde halkın tümü, işçi ve köylü hükümeti tarafından yeni kültürün kurulmasına katılmaya çağrılmıştır.”*¹⁶⁴ Bu nedenle üretimdeki ve kalkınmadaki her türlü kusurdan ve aksamadan tüm halk, özellikle de emekçi proletarya sorumlu olduğu gibi eleştiri yapmak da onun hakkıdır. Bu demektir ki *“eleştirimiz içtenlikli özeleştiriler olmalı, çalışmalarımızı ve ortak ilişkilerimizi düzenleyecek”*¹⁶⁵ eleştiriler olmalıdır. Saken Seyfullin de Gorki’ye benzer şekilde eleştirmenin özeleştiri biçiminde devrim için mücadele veren,

¹⁶³ Plehanov, a. g. e., s. 115-116.

¹⁶⁴ Gorki, a. g. e., s.96.

¹⁶⁵ Gorki, a. g. e., s. 96.

kalkınma için çabalayan işçi sınıfı/proletarya tarafından yapılması gerektiğine inanır. Eleştiri hakkının “kolhozun malını yok eden”, “namusu olmayan”, “başkalarının ellerini yalayan” pisliklerin değil emekçinin olduğunu belirtir:

*İşçi sınıfı eleştirirse Kızıl Atı,
Kendisinden sayarak eleştirir.
Uğruna başını koymuş dostlarını,
Umarım ayırır yağı ile yabancıyı.*

3. 9. Kızıl At'ın Gözünde Şair, Şairin Gözünde Kızıl At

Devrim sırasında şairle beraber mücadeleye girişen, her daim onun yanında olan, birçok sıkıntı çeken Kızıl At, poemanın sonunda şaire neden var olduğunu anlatır. Bu anlatım bir yönüyle Kızıl At'ın görevinin ve seçiminin sebepleridir de. Kızıl At, kendisi sayesinde şairini sesinin duyulduğu söyler. Kızıl At'a göre onu doğru yöne yönlendiren özeleştirisini yapan da kendisidir:

*Ozan yiğit, seni dost olarak seçen kim?
Ezgini altın ezgiye benzeten kim
Şarkının gümüş sesini yükselterek
Derin bakışlarını sana yönelten kim?*

Türk tarihinde, mitolojilerde ve diğer dünya edebiyatlarında kahramanın can dostu olan at, poemada da bu görevdedir. Şairin üzüntüsüne ortak olan, onu “it gibi talayan”lara karşı savunan, şairin bunaldığı, bir destek aradığı anlarda onun yüzünü “ılık yel gibi” yalayan, ona destek olan, şairi “it gibi talayanlar”a karşı onu savunan, “kovan” da Kızıl Attır:

*Kederlenerek bir şeye üzülsen,
İstirap çekerek kalbi kanayan kim?
Bazen nazik ezgi dilediğinde,
İlkbaharın ılık yeli gibi yalayan kim?*

*Hoş olmasa altın sazın gümüş türküsü,
Havlayan it gibi seni dalayan kim?
İtleri önemsemedin, git demedin,*

Zamanla onları kovmaya kalkan kim?

Dostlar, sığınılan bir limandır. Dost, bir dalgakırandır bize yöneltmiş eleştirilere, önce ona, dosta çarpar ve bize gelmeden dağılır. Dost, yokuşlarımızı düz edendir. Gelişiyile fark edilmemiş olan boşluğu doldurandır. Duruşuyla güven veren, gülüşüyle hüznüleri, acıları dağıtan bir güneştir. Dostun en önemli özelliği de bizi bize gösteren bir ayna olmasıdır. Kızıl At da kendisine “dostum” diye hitap eden şaire bunları hatırlatır. “Ekşimsi” yani henüz tam olarak gülümsemeyen, içinde bir burukluk yaşayan şairi bir ayna gibi seyretmektedir:

*Sevinip iyiliğine güneş gibi gülüp,
Seni takip eden sana bakan kim?
Aynaya bir baksana önündeki,
Ekşimsi bir gülüşle oradan bakan kim?*

Kızıl At’ın bahsettiği burukluk, devrimde taşların hâlâ oturmaması ve yapılacak şeylerin olmasıdır. Birçok kolhoz hainlerden arındırılmış, Kızıl At yeniden kolhozunda üretime, çalışmaya dönmüş, yarışa katılmış, ödül almıştır ancak çalışmaya devam edilmeli, devrim için uğraşa devam edilmelidir. Aynadaki “ekşimsi gülüş”ün bir diğer sebebi de Kızıl At’ın poema boyunca dillendirdiği, şairce ihmal edilmişidir. Şair de bunun farkına vararak yeniden Kızıl At’tan can dostundan “af” diler, ihmali bir “cehalet” olarak görür. Şaire göre hükümet hep “aletlere bakın”, “yağlayın”, “ata bakın”, “iyi besleyin”, “vatanı yağılardan koruma hizmetinde en hızlı atları seçin” demiştir. Şairin Kızıl At’a hitabıyla:

*Kızıl At, sevgili dostum ekinde başarılı oldun,
(...)*

*Affet benim yaptığım cehalettir.
(...)*

*Hükümet aletlere bakın yağlayın demiştir.
Ayrıca ata bakın iyi besleyin demiştir.
Vatanı yağılardan koruma hizmetinde,
En hızlı atlardan seçin demiştir.*

Canlı var mı kanatlı, yok senden hızlı,

*Koştuğunda ateşten daha hızlı,
Işıldayarak toynağından ateş fırlatan,
Rüzgârla yarışır yelen ve kuyruğun.*

Poemanın son dörtlükleri ise Sosyalist devrim sırasında “kanatlı” bir at gibi “hızlı” davranan ve her alana yetişen, “koştuğunda ateşten daha hızlı” olan, “toynağından ateş fırlatan”, rüzgârla yarışan” mitolojik bir varlık özelliği taşıyan, dost, can yoldaşı, devrim arkadaşı, yoldaş olarak görülen Kızıl Attan bir özür mahiyetindedir.

SONUÇ

Saken Seyfullin, Çarlık Rusya'sının Türkistan'da hüküm sürdüğü bir dönemde dünyaya gelip, Ombı öğretmen okulunda fikir temellerinin atıldığı bir dönemde Bolşevik devrimiyle tanışan ve hayatını bu devrime adayan bir aydındır. Öğrenciliği sırasında Kazak edebiyatının kurucusu Abay'ın eserleriyle tanışır, onları okur, özümser ve dersler çıkararak kendisini millete hizmet yoluna adar. Çarlık rejiminin devrilmesinden sonra Ombı'dan Akmollla eyaletine gelir ve devrim mücadelesine aktif olarak katılır. Öyle ki 1914 yılında yazmış olduğu ilk eserinden sonra bitmez tükenmez bir mücadele içerisinde yeni ürünler ortaya koyamaz. Saken, devrim ve devrim sonrasında Kazak kadınlarının eğitilmesi ve onlara pozitif ayrımcılık yapılması; halkı yanlış bilgilendiren din adamlarına ve mollalara müdahale edilmesi, zenginlerin, sermaye sahiplerinin dizginlenmesi, fakir ve emekçilerinin haklarının teslim edilmesi konularında birçok siyasal ve toplumsal faaliyetlerde bulunmuştur.

Öncelikle Kazak edebiyatının kurucusu kabul edilen Kazak Türklerinin sesi, ruhu olan Abay'dan beslenerek, daha sonra da Rus ve dünya edebiyatlarından beslenerek genellikle şiirler kaleme almaya başlayan şair, Ekim devrimi ile beraber kendisini sosyalist edebiyata adadı. Sosyalist devrime ve kolektivizme gönül vererek eserlerinde genellikle bu temayı işledi. Bir taraftan sosyalist devrime siyasî sahada destek verirken diğer taraftan da edebi kişiliği ile devrimi savundu. Poetikasını sosyalist/toplumcu felsefeye dayandırdı, Kazak Sovyet edebiyatının kurucuları arasında yer aldı.

Devrime olan bağlılığı onu toplumsal gerçeklerden de uzak tutmadı. Saken, inandığı sosyalizmi savunmaktan bir adım geri durmadı. Sosyalizmin en yüksek değer olarak gördüğü insanın; değersizleşmesine, nesneleşmesine karşı durarak Kızıl At poemasında bunu açıkça dile getirdi. Sosyalizmin tek tek her bireyin/kolhozun/üretim faaliyetinin gelişmesinin bütünüyle gelişmenin ön koşulu olduğuna dair mücadelede bulundu. Sosyalizmin hedeflediği toplumsal kalkınmanın toplumdaki her bireyin sorumluluğunda olduğunu tüm tiranlaşan yöneticilere ve sosyalist devrimcilere haykırdı. Kazakistan'da izlenen kolhozlaştırma, kolektifleştirme çalışmalarının bizzat içerisinde bulundu. Bu çalışmalar sırasında SSCB'nin Kazakistan Komünist Partisi Genel Sekreteri Goloşekin'den başlayarak raykom ve reykom yöneticilerine kadar yapılan yanlışları eleştirdi, çözüm önerileri sundu.

Kızıl At poemasının yazılmasının temel nedeni, 1920'li yıllarda neredeyse nüfusun beş katı olan büyükbaş hayvanların kolhozlaştırma ve kolektifleştirme maksadıyla yok edilmesini yanlış bularak eleştirmek istemesiydi. Yüzyıllardır göçebe olarak hayvancılıkla geçinen Kazak halkının bir çırpıda yanlış yöntemler uygulanarak yerleşik hayata geçirilmesini, bu aksaklıkların sebebini Sosyalizme değil de kötü yönetime bağlayarak Kızıl At'ın şair dostu ağzından dillendirdi. 1933 yılında açlıktan ölen Kazak Türkünün sayısı 2 milyonu aşarken bile o devrime inancını yitirmeyerek tüm yaşanan aksaklıkların devrim için çalışılarak aşılabileceğine inandı.

Poema boyunca Kızıl At'la dertleşen şair, Kızıl At'ı devrime karşı iknaya çalışırken bazen kendisi de Kızıl At'ın söylediklerinden etkilenecek ümit gelgitleri yaşadı. Devrimi Çarlık Rusya'sından kurtuluş olarak gören Saken, can dostu, yoldaşı, Kızıl At'ı da devrimin faydası üzerine iknaya çalıştı. Kendisi devrim için siyasi mücadelelerde bulunurken Kızıl At'ın çektiği sıkıntıları Kızıl At'tan duyunca devrime olan inancını büsbütün olmasa da yitirme seviyesine geldi. Ancak savaş meydanlarında, siyasî arenada mücadelede bulunan bir ismi devrim adına karanlığa itmek de mümkün olmadı. Ümitsizlik içerisinde olan Kızıl At'ı bahar tasvirleri yaparak, toprağın ve tabiatın canlanmasını göstererek iknaya çalıştı. Kızıl At'ın tüm sitemine rağmen şair, Kızıl At'ı iknada başarılı oldu ve devrim için mücadeleye can yoldaşı Kızıl At ile devam etti.

Kazak halkı, yüzyıllardır geçim kaynağı olan hayvancılık ve bunun gereği olan göçebe yaşam tarzını benimsemiştir. Ancak devrim bunun tam tersini uygulamaya koyup, Kazak halkının geleneksel yaşamına ters olan kolektifleştirme ve kolhozlaştırma Sovyet iktidarı ile uygulanmaya konmuştur. Kazak Türkleri bu uygulamaya direnç göstermiş, karşı gelenler ise ya Sibiryaya'ya ya da değişik bölgelerdeki çalışma kamplarına gönderilmiştir. 1925-1928 yılları arasında uygulanan "Kazak Avulunu Sovyetleştirme" çalışmaları gereği olarak, kalkınma amaçlı olarak "kulak" adı verilen zenginlerin mallarına el konmuş, tüm halk yerleşik düzene geçmeye zorlanmış ve kolhozlaştırılmıştır. Ancak geleneksel olarak konargöçer hayat süren Kazak Türkleri bu uygulamalar sonucu tek geçim kaynakları olan hayvancılıktan mahrum edilmiş, fakir sayısı artmış, ekonomik girdi azalmıştır. Bu çalışmalar sırasında Kazak Türklerinin %49'u açlıktan kırılmış, Kazakistan'daki büyük ve küçükbaş hayvanların yarısından fazlası telef olmuştur. Kazak Türkleri arasında "Kızıl Kırgın" olarak adlandırılan bu olaylar, Sosyalist Kazak Edebiyatının kurucusu Saken Seyfullin tarafından Sosyalist

edebiyatın temel kuralı olan “toplumsal yarar ve eleştiri” ilkesince poemada Kızıl At’ın dilinden işlenmiştir.

Eser, Foucault’un ifade ettiği öznenin nesneleştirilmesi ve iktidar kavramı açısından da değerlendirilebilir. Her sınıf ve sınıflar arası var olan, tüm bireylerin birbirleri arasında kurduğu pastoral iktidar, tanrılık ve tanrıçılık iddiasındaki totaliter rejimlerde insanları köleleştiren, hiçleyen, nesneleştiren bir iktidar halini alır. Kolektifleştirme sırasında Kazakistan’da uygulanan, devletin iktidarı yöneticilere; yöneticilerin iktidarı da halka bir eziyet etme aracı haline dönüşmüştür. Tiranlaşan totaliter devlet yöneticilerin havarileri/tanrıçıkları, tüm yönetim birimlerinde varlık bulmuştur.

Tapınma güdüsüyle doğan kişiöğlü kendisini yöneten tiranlara ötekilenme ve yoksanma pahasına tapınmıştır. Korkarak tapındıkları tiranlara iyi görünme, yerini koruma adına tiranların havarileri/tanrıçıklar, ulaşılmaz hedeflere varma amacıyla halka ve emekçilere zulüm etmiş; bir kurucu unsur olan, dünyanın yaratılma sebebi olan insanı nesneleştirmiştir. Yöneticileri de meduzaya çevirmiştir.

Sosyalist edebiyatın kurucu ve kuramcılarında Plehanov’a göre sanat belli bir toplumun çizgilerini yansıtır. Belirli toplumsal ve tarihsel olaylar sanatçıya da geniş bir bakış açısı kazandırır. İdeolojik ve poetik olarak devrimin ülke yararına getirisine inanmış olan Saken de devrimi halka sanat vasıtasıyla anlatmayı bir görev olarak bilmiştir. Adında Sosyalist Sanat ismi bulunan birçok toplantıda sanatçılara nasıl eserler yazmaları, eserlerinde neleri işlemeleri gerektiğinin belirtilmesi de zaten Sovyetler Birliğinde sıkça rastlanan bir haldir. Saken de devrim sonrasında bu telkinler sebebiyle olmasa bile eserlerinde devrimi işlemekten geri durmaz. Ancak Çarlık döneminden devrimin sonuna kadar ezilmiş halkı ve proletaryayı temsil eden Kızıl At’a göre de partinin hedefleri ve vaatleri de tamamen hayal ürünüdür. Sosyalizme inanmış bir sanatçı olan Saken içinse devrim vazgeçilmez bir kurtuluştur. Sanatçının görevi de bu gerçeği sanatı aracılığıyla halka anlatmaktır. Saken’e göre gelişme, endüstriyel proletarya ve halkı ezerek en yüksek ekonomik üretimi elde etmek değil, en yüksek insani üretkenliği hâkim kılmaktır. Sosyalist edebiyatın toplumdaki yapıcı rolüne göre, aksaklıkları da yapılan olumlu çalışmaları da anlatmak sanatçının asli görevlerindedir. Sosyalist görüşü engelleyen, aksatan yöneticiler de sosyalist ideolojinin gereği olarak Kızıl At poemasında şairin hedefidir.

Gerçeğin kaba ve ihlâl edici etkisinde kalan sosyalist sanatçılar hem ideolojinin istediği gerçekçi dokuyu oluşturup hem de bu gerçeklik içerisinde imgeler yaratarak gerçekte olanları açımlar. Saken Seyfullin de tıpkı Aytmatov gibi gerçeğin kaba kuşatmasından sıyrılıp imgeler yoluyla gerçeğin ihlâl edici kuşatmasından kaçır.

Şairin devrime dair ümitleri bahar ve yaz tasvirleriyle Kızıl At poemasında kendini gösterir. Bahar/yaz, her şeyi düşten gerçeğe taşıyan, mitolojik anlamda tabiatın yeniden canlanma mevsimi olan özel bir dönemdir. Devrime karşı Kızıl Atı (sembolik anlamda halkı) ümitlendirmeye çalışan, düşlerin gerçeğe döneceğini haber vermesi açısından da bahar/yaz tasvirleri poemada önemli bir yer tutar. 1920-1933 yılları arasında yaşanan “Kızıl Kırğın” ve mücadele yıllarından sonra şairin bahar tasvirleriyle çizdiği tablo tufan sonrası ümitli bir düzeni/dirilişi yansıtır.

Kızıl At, yazılı ilk Türkçe metinlerde, Türk mitlerinde, sosyal hayatta olduğu gibi erin kanadı, can yoldaşı, kimliğine ve kahramanlığına/batırlığına nitelik katan bir unsurdur. Tüm Türk boylarında olduğu gibi Kazak Türkleri için de atın önemi ve yeri büyüktür. Saken Seyfullin’in poemada atı kahraman olarak, imge/imaj olarak seçmesi de dikkate değerdir. Türk edebiyatının ilk örneklerinde ve mitlerinde olduğu gibi Aytmatov’un Gülsarı’sı, Çokum’un Dilara’sı, Sayar’ın Dorukısrak’ı, Kessel’in Cahil’i, Orwell’in Boxer’ı; Kızıl At’la kahraman olarak seçilmesi, dostluğun temsiliyeti, ölesiye çalışmalarını ve birçok yönleriyle de benzerlik taşır. Bu durum aynı zamanda kişioğlunun kolektif bilincini yansıtmaları açısından da önemlidir.

KAYNAKÇA

Adibayev, H.-Bazarbayev, M.,*Kazak Sovyet Edebiyatı*, Mektep Baspası, Almatı, 1986.

Akar, Metin-Deniz-Sebahat-Bilecik, Fahrünnisa, *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatları*, Yesevi Yay., İst., 1994.

Althusser, Louis (2003), **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**(Çev. Alp Timurtekin), İst., İletişim Yay.

Auyessova, Lazzat (2010), **Kazakistan'da Sovyet Siyaseti**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Awezov, Muhtar-Mukanov,S.,Bazarbayev vd.,*Qazaq Sovyet Edebieti Tarihinin Oçerki*, Qazaq SSC Ğılım Akademiyası, Almatı, 1958.

Aytmatov, Cengiz, *Elveda Gülsarı*, Ötüken Neşriyat, İst., 2004.

Bachelard, Gaston (1996), **Mekânın Poetikası** (Çev. Aykut Derman), İst., Kesit Yay.,

Bayniyazov, Ayabek- Bayniyazov, Janar-Koç, Kenan (Edit.), *Türkçe-Kazakça Sözdik*, Almatı, 2007.

Belek, Kayrat (2008), **Kırgızlarda At ve At Kültürü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi.

Buran, Ahmet, *Kurşunlanan Türkoloji*, Akçağ Yay., Ankara, 2010.

Buran, Ahmet-Alkaya, Ercan,*Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yay., Ankara, 2009.

Caferoğlu, Ahmet, *Türk Kavimleri*, Enderun Yay., İst., 1988.

Çetin, Nurullah, *Şiir Çözümleme Yöntemleri*, Öncü Kitap, Ankara, 2013.

Çınar, Ali Abbas (2000), “Türk Dünyası Destanlarında At-Yiğit veya At-İnsan Birlikteliği”, **Uluslararası IV. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri C. IV.**,Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.

Çokum, Sevinç, *Hilali Görünce*, Kapı Yay., İst., 2013.

Eliade, Mircae(1993)Mitlerin Özellikleri, (Çev. Sema Rıfat), İst.: Om Yay.

Elüvbayev, Sımagul (1990),“Nevbet”, **Nevbet Gazetesi**,s. 10-11.

Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı I*, TDK Yay., Ankara, 1989.

- Erqaliyev, Jannat- Şakuzadavlı, Nurhat, *Kazak Kültürü*, Al-Farabi Yay., Almatı, 2000.
- Foucault, Michel (2012), İktidarın Gözü (Çev. Işık Ergüden), İst., Ayrıntı Yay.,
- _____, ____ (2011), Özne ve İktidar (Çev. Işık Ergüden-Osman Akınhay), İst., Ayrıntı Yay.,
- Fromm, Erich (2001), İtaatsizlik Üzerine (Çev. Ayşe Sayın), İst., Kariyer Yay.
- Gorki, Maksim (2011), Sanatta Sosyalist Gerçekçilik (Çev. Feyyaz Şahin), İst., Parşömen Yay.
- Güçüyeter, Bahadır, vd (2012), “Kazakistan Sovyet Cumhuriyeti Örneğinde Edebiyat Eğitimi ve İdeoloji”, *Turkish Studies*, Volume 7/4, Fall, s. 1825-1834,
- İbrayev, Şakir, “Kazakların Eski İnançlarında At”, **Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık**, TTK Yay., Ankara, 1995.
- Kara, Abdulvahab (2007), “Stalin Döneminde Kazakistan’daki Kolektifleştirme ve Açlık”, Emine Gürsoy Naskali, -Liaisan ŞAHİN (Edt.), *Stalin ve Türk Dünyası*, s. 183-193, İstanbul:Kaknüs Yay.
- _____, _____, *Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar*, Selenge Yay., İst., 2007.
- Kasenov, Kayıran-Törehanoğlu, Emirhan (1996), “Kızıl Kırğının Kurbanları” (Çev. Hatice Şirin), *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Temmuz, S. 115, s. 31.
- Kekişev, Tursunbek, *Saken Seyfullin*, Kazıgurt Yay., Almatı, 2004.
- _____, _____, *Merey (İtibar)*, C. I., Almatı, 2002.
- _____, _____, *Mağjan-Saken*, Almatı, 1999.
- _____, _____, *Saken Seyfullin*, Rauvan Baspası, Almatı, 1997.
- _____, _____, *Öngeli Ömür (Örnek Ömür)*, Almatı, 1976.
- _____, _____, *Kızıl Sunkarlar*, Kazakistan Baspası, 1968.
- Kesici, Abdullah Kayyum, *Dün Bugün ve Hedefteki Kazakistan*, IQ Yay., İstanbul, 2008.
- Kessel, Joseph, *Atlar*, Can Yay., İst., 1983.
- Khairmukhanmedov, Nurbek, “Stalin Dönemindeki Siyasi Muhalifleri Tasfiye Uygulamaları ve Çalıştırma Kampları”, *Bilig*, sayı 41: 155-174, Bahar / 2007.

Kınacı, Cemile (2007), **Kazak Şair Saken Seyfullin'in Kökeşetaw Poeması-Aktarma Dil ve Üslûp Bakımından İnceleme-**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koç, Kenan-Bayniyazov, Ayabek-Başkapan, Vehbi, *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara, 2003.

_____, _____-İşina, Almagül-Korganbekov, Bolat, *Kazak Edebiyatı I*, IQ Yay., İst., 2007.

_____, _____-_____, _____-_____, _____, *Kazak Edebiyatı II*, IQ Yay., İst., 2007.

Kokıbasova, Gülnar (2007),“Kazak Şair Saken Seyfullin'in Eserleri Üzerine”, **Turkish Studies**, Volume 3/1 Winter, s. 315-325.

_____, ____ (2003), **Saken Seyfullin Ötken Kunder İnceleme Metin Dizin**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kolcu, Ali İhsan, *Bozkırdaki Bilge Cengiz Aytmatov*, Salkımsöğüt Yay., Erzurum, 2008.

Komekov, B., “Kazak Terimi Hakkında”, Kazakistan Tarihi, TTK Yay., Ankara, 2007.

Korkmaz, Ramazan, *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, Türksoy Yay., Ankara, 2004.

_____, _____, *İkarosun Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*, Akçağ Yay., Ankara, 2002.

Lunaçarski, Anatoli (1998),Sosyalizm ve Edebiyat (Çev. Asım Bezirci), İst.: KayhanMatb.

Naskali, Emine Gürsoy-Şahin, *Liaisan,Stalin ve Türk Dünyası*, Kaknüs Yay., İstanbul, 2007

Nurğaliyev, Rungali, *Arkauv*, Jazuvşı Baspası, Almatı, 1991.

Ocak, Kemal, *Dünyada Türk Cumhuriyetleri Türk Halkları*, İmaj Yay., Ankara, 1997.

Okay, Ahmet, *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*, İthaki Yay., İst., 2008.

Omarbekov, Talas, *20-30 Jıldarındağı Kazakistan Kasireti*, Almatı, 1997.

Oraltay, Hasan, *Büyük Türkeli*, İst., 1986.

Orwell, George (2013), *Hayvan Çiftliği* (Çev. Celal Üster), İst.: Can Yay.

- Özkan, Nevzat, *Türk Dünyası Nüfus Sosyal Yapı Dil Edebiyat*, Geçit Yay., Kayseri, 1997.
- Plehanov, George V. (1999), *Sosyalist Açıdan Toplum Sanat Eleştirisi*(Çev. Asım Bezirci), İst.: Evrensel Yay.
- _____, _____. (1962), *Sanat ve Sosyalizm*,(Çev. S. Mimoğlu), İst.: Sosyal Yay.
- Qabilov, İlyas, *Betaşar Ornına*, Almatı, 1934.
- Ahmet Baytursunov Atındağı Til Bilim Enstitüsü, *Qazaq Tilinin Sözdüğü*, Almatı, 1999.
- Qazıbayev, Manas-Aldajumanov, Qaydar, “Qazaq Dalasına Kızıl Kırgın Kalay Keldi?”, *Kızıdar Kırgın*, Almatı, 1993.
- Qirabaev, Serik, *Köp Tomdık Şığarmalar Jinağı*, C. 6., Qazığurt Baspası, Almatı, 2007.
- Samoyloviç, A., “Kazak Kelimesi Hakkında” (Çev. Saadet Çağtay), *TDAY Belleten*, 1957, s. 95.
- Saray, Mehmet, *Kazak Türklerinin Tarihi*, Nesil Matb., İst., 1993.
- Sayar, Abbas, *Yılkı At*, Ötüken Neşriyat, İst., 2005.
- Seyfullin, Saken, *Tar Jol Tayğak Keşüv*, Jazuvşu Baspası, Almatı, 1977.
- _____, _____. *Kazak Tarihi*, Almatı, 1964, C. 6.
- _____, _____. *Şığarmalar*, Almatı, 1964, C. 6.
- Sıddıkov, E., *Şakirim ve Alaşorda*, Rapitet Yay., Almatı, 2008.
- Söylemez, Orhan- ALİYEVA, Lezzet, “Alpamış Batır ve Er Targın Destanlarında Kahraman Kadın ve At Motifi Üzerine Bir Deneme”, *Atatürk Ün. Türkiyat Enstitüsü Dergisi*, Sayı 14, s. 35-46, Erzurum, 2000.
- _____, _____. “Bağımsızlığının 10. Yılında Kazakistan”, *Türkler*, C. 19., s. 339-363., Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.
- _____, _____. “Hakikati Yeterince Savunmak: Sultan Galiyev”, *Turkish Studies*, Vol 6/5 Summer 2011.
- _____, _____. -Kale, Özlem, “Roman Kahramanı Atlar: Cahil, Gülsarı, Dorukısrak ve Dilara”, *Türk Kültürü İnceleme Dergisi*, s. 21, İstanbul, 2009.
- Sümer, Faruk, *Türklerde Açılık ve Binicilik*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İst., 1995.

Şayahmetov, N. U., *Kazakistan Tarihi*, Almatı Yay., Almatı, 2002.

Türk Dil Kurumu (2011), *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2012), *Yazım Kılavuzu*, Ankara: TDK Yayınları.

Türk Dil Kurumu (1975), *Derleme Sözlüğü*, C. VIII., Ankara: TDK Yayınları.

Tekelioğlu, Orhan (1999), *Michel Foucault ve Sosyolojisi* (Çev. İbrahim Sirkeci), Ankara: Bağlam Yay.

Tekin, Talat, *Orhun Yazıtları*, TDK Yay., Ankara, 2008.

Togan, Zeki Velidi, *Bugünkü Türk İli Türkistan ve Yakın Tarihi*, C. 1., İst. 1981.

Wellek, Rene-Worren, Austin (1983), *Edebiyat Biliminin Temelleri* (Çev. Ahmet Edip Uysal), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

Wittgenstein, Ludwig (2007), *Renkler Üzerine Notlar* (Çev. Ahmet Sarı), Erzurum: Salkımsöğüt Yay.

DİĞER KAYNAKLAR:

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-27626/kazak-edebiyati-27-ve--28cilt.html>
(11.03.2012)

<http://ikitap.kz/kk/books> (03.09.2013)

<http://kaztrk.kz/kaz/> (03.09.2013)

<http://psu.kz/index.php?lang=kaz> (03.09.2013)

<http://sozdik.kz/> (03.08.2013)

<http://tr.glosbe.com/kk/tr/> (04.09.2013)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Hayvan_%C3%87iftli%C4%9Fi (09.10.2013)

http://writers.kz/odak_musheleri/?CURENT=%D0%A1&ID=1229 (17.10.2013)

<http://www.english-kazakh-russian-glossary.com/table1list.php> (17.10. 2013)

<http://www.kazneb.kz/wps/portal/> (21.04.2013)

<http://www.nlrk.kz/page.php?lang=2> (22.05.2013)

http://yayinlar.yesevi.edu.tr/index.php?menu_id=75 (16.07.2013)

<http://zhanlib.kz/index.php/lketanu/syrly-s-ken-zhyrly-s-ken/s-ken-turaly-estelikter>
(20.10.2013)

<http://www.turkystan.kz/articles/view/36364> (11.11.2013)

http://en.wikipedia.org/wiki/Saken_Seyfullin

http://kk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D3%99%D0%BA%D0%B5%D0%BD_%D0%A1%D0%B5%D0%B9%D1%84%D1%83%D0%BB%D0%BB%D0%B8%D0%BD#media_viewer/%D0%A1%D1%83%D1%80%D0%B5%D1%82:Seyfullin.jpg

<http://culturemap.kz/articles/literaturno-memorial-nyiy-muzeiy-imeni-sakena-seiyfulli/?lang=en>

<http://adyrna.kz/wp-content/uploads/2011/06/d181d0b0d0bad0b5d0bd-d181d0b5d0b9d184d183d0bbd0bbd0b8d0bd.jpg>

<http://silkadv.com/ru/node/735>

<http://www.on.kz/u40124/blogpost/35459/>

<http://yvision.kz/post/306182>

EKLER

KIZIL AT POEMASININ KAZAK TÜRKÇESİNDEN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIM

	ҚЫЗЫЛ АТ		Kızıl At
	<i>Досыма Арнадым</i>		<i>Arkadaşıma...</i>
1.	Нұсқалап бұл күйді өстіп жоспарладым,	1.	Türlü türlü bu ezgiyi tasarladım,
2.	Қызыл ат-сынды сұлу досқа арнадым.	2.	Kızıl at namlı güzel dostuma bağışladım.
3.	Жібек сырт, алма қызыл, наз сұлуым	3.	İpek sırtlı, elma kızılı, nazılı güzel
4.	Дегізбе, «шіркін күйді босқа арнадым?»»	4.	Söyletme, “ah bu ezgiyi boşuna yazdım?”
5.	«Кұрғақтау жазылыпты кеңесің...» деп,	5.	“Yavan olmuş nasihatın” deyip
6.	Кейбіреу білгішсіп «кам жемсін» деп.	6.	Bazıları ukalaca “gam yesin” diye.
7.	Сұлуым, толғап сені суреттедім,	7.	Güzelim coşkun ezgilerde seni resmettim,
8.	Күйімді «жаңа» үгіт» демесін деп...	8.	Ezgime “yeni öğüt” ¹⁶⁶ demesinler diye
9.	Жан шіркін сүйеді әрбір сұлу затты,	9.	Ah canım, sever her gördüğü şeyi,
10.	Сүйгенде беріледі күймен қатты.	10.	Sevenler ezgilerle mektup yazarlar.
11.	Гүл, бұлбұл, аққу, айдың көк сәулесі,	11.	Gül, bülbül, ak kuğ, ayın parlak şavkı
12.	Бірақ та, жақын көред Қызыл атты	12.	Ama hepsinden de yakındır Kızıl At
	АҚЫНҒА		Şair’e
	I		I
13.	Кәне, ақын, каламынды қолға аласың,	13.	Hadi şair, kalemini eline alıver,
14.	Күй шертіп біраз енді толғанасың!	14.	Düşünceye dalıp biraz ezgi çalıver!
15.	Күйімен қызыл аттың құрыш қалам	15.	Ezgi siyle Kızıl Atın çelik kalem
16.	Сумандап ақ қағазға жорғаласын!	16.	Ak kâğıt üzerine koşuver!
17.	Көңіл күй кешкі әуенмен желіктесіп,	17.	Keyfimiz akşam ezgi siyle birleşerek,
18.	Көктегі сәуле отымен еліктесіп.	18.	Gökteki ışık şulesiyle parlayarak.
19.	Әуелеп талай кеште шалқып еді,	19.	Gururla birçok gece dolup taşardı,
20.	Жүргенде қызыл атпен серіктесіп.	20.	Yürürken Kızıl Atla dost olarak.
21.	Әрине, көкке әуелеу айып емес,	21.	Tabî ki gururlanmak da ayıp değil,

¹⁶⁶ Propaganda

22.	Адамға құлаш созбау лайық емес.	22.	İnsana kucak açmamak doğru değil.
23.	Адамзат сан сәуленің сырын білмек,	23.	İnsanoğlu her şeyin sırrını bilir
24.	Көктегі алтын сәуле ғайып емес...	24.	Gökteki altın ışık bilinmez değil
	II		II
25.	Аспанда алтын сәуле жұлдыз көп қой,	25.	Gökyüzünde altın ışık yıldız çoktur,
26.	Дүниеде асыл гәуһар құндыз көп қой.	26.	Dünyada asıl cevher kunduz çoktur.
27.	Құралай, бұлбұл, аққу, ал қызыл гүл,	27.	Ceylan, bülbül, ak kuğu, al kızıl gül,
28.	Жан шіркін қызығатын қырмызы көп қой.	28.	Ah bu canın istedikleri çoktur.
29.	Көктегі сәулелерді санадың сен,	29.	Gökteki ışıkları saydın sen,
30.	Әрқайсын әрбір затқа баладың сен.	30.	Her birini farklı bir şeye benzettin sen.
31.	Құралай, бұлбұл, гәуһар, жұлдызсыңдеп	31.	Ceylan, bülbül, cevher, yıldızsın diye
32.	Ішінен тандағанын қаладың сен.	32.	İçlerinden istediğini seçtin sen.
33.	Сүйген ең нәзік бұлбұл сұлу жырын,	33.	Sevdiği en nazik bülbülün güzel şarkısını,
34.	Гәуһардың от ойнаған көркем сырын.	34.	Cevherin ateş gibi görkemli sırrını.
35.	Сәулеге аспандағы күй қосушы ең,	35.	Gökyüzündeki ışığa şarkı söyledin
36.	Бірінен артық көріп, таңдап бірін.	36.	Birinden güzel bulup diğerini.
	III		III
37.	Қиял күй, енді қара жерді шарла!	37.	Hayali ezgiyle artık dünyayı gez!
38.	Бұл күйді Қызыл аттай досыңа арна!	38.	Bu ezgiyi de Kızıl At gibi br dosta bağışla!
39.	«Егіске тегіс жұмыл! Жақсы ек!» деген	39.	“Çiftliğe önem verin! İyi ekin!” diyen
40.	Ұранын партияның жұртқа жарла!	40.	Partinin sloganını halka söyle!
	IV		IV
41.	Білсең сен, нағыз сұлу мүсін қайда?	41.	Bilir misin gerçek güzel heykel nerde?
42.	Күйі ме бұлбұл құстың жасыл майда?	42.	Ezgisini mi bülbül kuşun sesi gibi?
43.	Немесе таудан аққан күміс су ма,	43.	Ya da dağdan akan gümüş renkli sular mı?
44.	Бұраңдап сылдыр қаққан самал сайда?	44.	Şırl şırl dalgalanan ırmaklar mı?
45.	Немесе түпсіз аспан көк мұхитта	45.	Ya da sonsuz sema okyanusunda
46.	Жалтырап қалқып жүзген алтын Ай ма?	46.	Parlayarak yüzen altın ay mı?
47.	Немесе айдындағы аққу құс пен,	47.	Ya da aydınlıktaki ak kuğu ile,

48.	Сағымша елден қашқан құралай ма?	48.	Gizlice yurttan kaçan ceylan mı?
49.	Қоя тұр, жер тағысын, ақын қиял, —	49.	Dur biraz şaşkın şair,
50.	Сәуледен аспандағы қанша пайда?..	50.	Gökteki ışıktan sana ne fayda var?
51.	Сұлу күй — социалдық өндірісте,	51.	Güzel ezgi – sosyalist sanayi,
52.	Сұлу зат — ортақ еңбек егіс жайда!..	52.	Güzel şey – ortak emek çiftlikte!
53.	Егісте — колхозданған ел сұлуы.	53.	Çiftlikte – kolhozlaşmış yurt güzel
54.	Егісте — еңбек қылған ер сұлуы.	54.	Çiftlikte – emek veren er güzel.
55.	Дегенмен алтын сәуле көкте ғой ол,	55.	Oysa altın ışık göktedir,
56.	Қызыл ат — қолдағы алтын, жер сұлуы!	56.	Kızıl At – elindeki altın, yer güzel!
	V		V
57.	Құр жалаң айқайлама желше жосып,	57.	Boşu boşuna bağırip durma rüzgâr gibi coşarak
58.	Атынды өктеме тер борбайға осып.	58.	Atını zorlama kırbaçlayarak.
59.	Баппенен егіске айда, марғау болма,	59.	Acele etmeden, çiftliğe sür, cahil olma,
60.	Айналып жем бер сылап, кант қосып!..	60.	Kendine gel yem ver şeker ekleyerek!
	АЛДАУЫШ БЕЛСЕНДІЛЕР ЖАЙЛАҒАН БІР КОЛХОЗДА		Yalancılar Toplanmış Bir Kolhozda
	1. Егіске күйің қалай, Қызыл атым?		1. Ekin ekmeye ne dersin Kızıl Atım?
61.	Егіске күйің қалай, Қызыл атым?	61.	Ekin ekmeye ne dersin, Kızıl atım?
62.	Күн мынау күшті дене қызынатын.	62.	Hava çok güzel vücudunu ısıtan.
63.	Жасарып тосін ашқан қара жердің	63.	Yeşerip göğsünü açan toprağın
64.	Қыртысы қатар-қатар сызылатын?..	64.	Kabuğunu çizgi çizgi mi edelim?
65.	Мінеки, ескен жібек жазды» демі, —	65.	İşte, esen ipek yazın nefesi,
66.	Ақ киіп қатқан жерге қылған емі.	66.	Beyaz giymiş toprağın merhemi.
67.	Кезінде күшті шіреп еңбек қылсаң,	67.	Vaktinde emek verip çalışırsan,
68.	Он екі ай тіршіліктің еңбек жемі!..	68.	On iki ay yaşamının emek ekmeği!
69.	Қалың қар жерді басып жатқан бүріп,	69.	Kalın bir kar örtüsü kaplamış her yanı,
70.	Ыстық леп жаз демімен балдай іріп.	70.	Sıcak söz yaz yeli gibi eritir her yeri,
71.	Бусанып бойын жазад жер — ұлы анаң,	71.	Buharlaşarak kucak açar ulu toprak anan,
72.	Талкандап ақ көрпесін үстен түріп.	72.	Üzerindeki ak yorganını parçalayarak.
73.	Сай-сайдан сулар құлап гүрілдейді,	73.	Irmaklardan sular akar gürleyerek,
74.	Жарысып ылди қуып дүрілдейді.	74.	Bir yarış içerisinde aşağı doğru fırlar.
75.	Лебі мас жаздын демі — сиқырлы ауа	75.	Ilık yazın hafif rüzgârı - büyümlü havası
76.	Мың түрлі шатты күймен дірілдейді.	76.	Bin türlü neşeli ezgiyle dirilir.
77.	Бар жәндік сұлу жазды қарсы алады,	77.	Bütün varlık güzel yazı karşılar.

78.	Табиғат мың түрлі үнмен ән салады.	78.	Tabiat bin türlü ünle şarkılar söyler.
79.	Ұшқан құс, жердегі жан тасқын күшпен	79.	Uçan kuş, yerdeki taşkın güçle
80.	«Еңбекке жұмыл шат» деп жар салады.	80.	“Emeğe istekle sarıl” diye söyler.
81.	Түрлі күй жер мен көкте санкылдайды,	81.	Türlü türlü ezgiler yerde gökte çınlar,
82.	Сұңқылдап аққу, қаздар қаңқылдайды.	82.	İnler ak kuğular, kazlar öter.
83.	Сыпылдап әуеде ойнап, ән қосысып,	83.	Dır dır edip havada oynaşır şarkılar söyler,
84.	Көк мойын сұқсыр үйрек жарқылдайды.	84.	Mavi boyunlu nazik ördek parıldar.
85.	Егісте бәйге аласын, Қызыл атым,	85.	Çiftlikte yarışmaya girersin Kızıl Atım,
86.	Күн мынау күшті дене қызынатын.	86.	Hava da güzel vücudu ısıtacak kadar.
87.	Тілініп жер қыртысы көк соқамен,	87.	Diliyor yer kabuğunu kara saban,
88.	Тұнған жер талқандалып бұзылатын?	88.	Doğduğum bu yer ezilerek bozulacak mı?
89.	Жарыспен өткізуге егіс айын	89.	Yarışmayla geçecek ekim ayı
90.	Құралды күнде шындап жағып майын,	90.	Aletleri hazırlayarak, sürüp yağını,
91.	Еңбекші ел — калың ұйым күгінуде	91.	Emekçi yurt – sabırsızlıkla beklemekte
92.	Калдырмай түгел жұмып тағал тайын.	92.	Bütün herkesi çalışmaya çağıralım.
93.	Трактор, көк соқаны қатар айдап,	93.	Traktörü, kara sabanı yan yana koşup
94.	Күш салад өткізбеуге күннің райын.	94.	Havanın iyi durumunu boşuna kaçırmayalım.
95.	Барлық күш, барлық құрал жаранады,	95.	Bütün gücümüzle, bütün imkânımızla,
96.	Жақсы ма, Кызыл атым, сенің жайың?	96.	İyi mi, Kızıl Atım, senin halin?
	II. Сұлуым		II. Güzelim
97.	Сұлуым, неге маған салқындаусың?	97.	Güzelim neden benden soğudun?
98.	Назданып шықпайды ойнап жарқын даусың?	98.	Nazlı, ince sesin çıkmaz oldu?
99.	Еркешім, кайда кеткен, сөз қатқанда,	99.	Cilvelim, nerede senin konuştuğunda,
100.	Аққуша еркелейтін алтын даусың?	100.	Kuğu gibi nazlanan altın sesin?
101.	Мөлдір көз, алтын аңдар, жібек жалым,	101.	Şeffaf gözlü, altın alınlı, ipek yelelim
102.	Бүгілген құмырсқа бел, ерке жаным!	102.	Eğilmiş karınca belli, güzelim!
103.	Досыңа неге жарқын карамайсың,	103.	Dostuna neden iyi bakmıyorsun

104.	Көк шыбық алма қызыл, серке саным?	104.	İnce çubuk, elma kırmızısı önder atım?
105.	Карайсың неге сұлық, бота көзім?	105.	Neden soğuk bakıyorsun, geyik gözlüm?
106.	Не болды мұң шалғандай нәзік сезім?	106.	Ne oldu nazik sezimin üzümüşsün?
107.	Айналып-толғанып мен келгенімде	107.	Dolup taşıp, yanına geldiğimde
108.	Жаркылдап ойнаушы едін етпей төзім?	108.	Parlayıp oynuyordun yerinde durmadan
109.	Сүйріктей аққу мойын алма сабақ	109.	Kuğu gibi ipince boyunlu, elma saplı
110.	Безенген шыбықдене, кербез сағак.	110.	Süslenmiş dal gibi vücut, nazlı boyun
111.	Наз сұлу, наз қимылды құралайым,	111.	Nazlı güzel, edalı ceylanım
112.	Садақтай ұзын кірпік, гәуһар қабақ.	112.	Kirpik ok gibi uzun, cevher gözlü güzelim.
113.	Қасыңа мен келгенде сыландаушы ең,	113.	Karşına ben geldiğimde nazlanırdın,
114.	Жаркылдап оттай ойнап тұра алмаушы ең.	114.	Ateş gibi cıvıl cıvıl yerinde duramazdın.
115.	Тал жібек айдарынды сылағанда	115.	Dal ipek gibi belini okşadığımda
116.	Назданып еркеленіп бұрандаушы ең.	116.	Nazlanıp şımararak sokulurdun.
117.	Құшақтап тал мойнынды аймалайын!	117.	Kucaklayıp ince boynunu okşayayım!
118.	Жаянды сылап-сипап жаймалайыи.	118.	Baldırını okşayarak kucaklayayım.
119.	Досыңа мұнша неге салқындадың	119.	Dostundan neden böyle soğudun
120.	Айтшы енді, сәулетайым, айналайын?	120.	Söyle yavrum, sana kurban olayım?
	ҚЫЗЫЛ АТТЫҢ СӨЗІ		KIZIL ATIN SÖZÜ
	I. Амансың ба, достым?		I. İyi misin dostum?
121.	Денің сау, амансың ба, ақын досым?	121.	İyi misin, rahat mısın şair dostum?
122.	Бір кезде айрылмастай жақын досым.	122.	Bir zamanlar hiç ayrılmadığım yakın dostum.
123.	Қарамай кетіп едін көптен бері,	123.	Uzun zamandır ilgilenmiyordun,
124.	Енді кеп қайрылғаның мақұл, досым!	124.	Şimdi yeniden ilgilenmen iyi oldu dostum!
125.	Досым ең сырлы сұлу сөзге маман,	125.	Dostum, en büyüğü söz ustası,
126.	Сұрамай бір кайрылып, есен-аман.	126.	Sormadan halimi hatırımı.
127.	«Еркем!» деп, енді елжіреп сез катасың,	127.	Şimdi de “Güzelim!” diye diller döküyorsun,
128.	Еске алмай жүріп мені талай заман!	128.	Aklına düşmüyordum uzun zamandır!
	II. Қандай едік?		II. Nasıldık?
129.	Екеуміз дос болғанда қандай едік?	129.	İkimiz dostken nasıldık?
130.	Естіген, көрген жұртқа таңдай едік.	130.	Bizi görüp duyanlarda şaşırdı.
131.	Көктегі жұлдызымыз құшақтасқан,	131.	Gökteki yıldızımız kucaklaşan

132.	Жаны бір, жүрегі бір жандай едік.	132.	Canı bir, yüreği bir canlardık.
133.	Сан киын істе мені сынаған ең,	133.	Birçok zor işte beni sınımaştın,
134.	Жан қияр серігің боп ұнаған ем.	134.	Canını verecek dostun olarak görmüştün.
135.	Жаныңа ап кейбір түнде «қанатым!» деп,	135.	Yanına alırdın bazı geceler “kanadım” diyip,
136.	Құшақтап талай мені сылаған ең.	136.	Kucaklayıp birçok defa okşamaştın.
137.	«Жаныммен бағасы бір досым!» деуші ең	137.	“Canım kadar değerli dostum” derdin
138.	«Мәңгілік жан қосысқан қосым!» деуші ең,	138.	“Sonsuza değin ayrılmayacağım can dostum” derdin,
139.	Сен үшін қиналған түн құшып мені:	139.	Senin için uğraş verdiğim geceler:
140.	«Ұмыт боп қалар ма екен осың!» деуші ең.	140.	“Unuttur muyum bunları” derdin.
141.	Сен үшін талай жерде құс боп ұштым,	141.	Senin için yerde kuş gibi uçtum,
142.	Мойнымды «аққуым!» деп талай құштын.	142.	Boynuma “ak kuğum” diye sarılırdın.
143.	Соны да ұмытгың ба, көктегі ұшқан,	143.	Bunu da mı unuttun, gökte uçan
144.	Әніне ән қосушы ек аққу құстың?!	144.	İki kuğunun ezgisine eşlik ederdik?
145.	Бар сезім, бар күйімді саған бердім,	145.	Bütün gücümü, inancımı sana vermiştim,
146.	«Жібек!» деп айдарымды талай өрдің.	146.	“İpek” diyerek sırtımdaki yeleleri ördün.
147.	Көк майса жаратылыс құшағында	147.	Yem yeşil tabiatın içerisinde
148.	Сен үшін құлашымды талай кердім.	148.	Senin için nice defa kucağımı açtım
149.	Сен үшін ақтым талай жұлдыз болып,	149.	Senin için defalarca yıldızlar gibi kaydım,
150.	Сыландым, құлпырдым да құндыз болып.	150.	Senin için defalarca yıldız olup.
151.	Жаныңа қанат болып, мойныңада,	151.	Yanında kanat olup, boynunda,
152.	Оралдым бейне жібек қырмыз болып.	152.	Sarıldım ipek gibi kırmızı olup.
153.	Не керек, жанмен талай сырласушы ек,	153.	Doğrudur, seninle hep sırdaştık,
154.	Күй қосып достық жырын сырласушы ек,	154.	Şarkılar söyleyip dostluğumuzu anlatırdık,
155.	Орманда бұлбұлқұстың күйін тындап,	155.	Ormanda bülbüllerin nağmelerini dinleyip,
156.	Көктегі жұлдыздан сыр ұрласушы ек.	156.	Gökteki yıldızdan sırlar alırdık.
	III. Ұмыттың-ау!		III. Unuttun!
157.	Менімен талай банды-жауға шықтың,	157.	Benimle defalarca düşmana karşı geldin,

158.	Соғуға талай жауды ауға шықтың.	158.	Birçok düşmanı avlamaya çalıştın.
159.	Қуалап ақ бандыны дүрілдетіп	159.	Kovalayarak eşkiyayı inletip
160.	Көтеріп қызыл туды тауға шықтың.	160.	Elinde kızıl tuğ ile dağa çıktın,
161.	Кекілімді шоқтап талай түйген едің,	161.	Kâkülümü defalarca düğümlemiştin,
162.	Қыналып қорғасын оқ киген едің.	162.	Göğsünle oka siper olmuşsun,
163.	Көк найза ақ алмасты жарқылдатып,	163.	Demir mızrağı, ak elması parlatarak,
164.	Ысқыртып жауға талай тиген едің.	164.	Düşmanı inletip saldırırdın.
165.	Ақ банды қуған күндер түсе ме еске?..	165.	Eşkiyayı kovduğun günü hatırlıyor musun?
166.	Сонда мен көк шыбыкем шыққан беске...	166.	O zamanlar ben gencecik bir fidandım beş yaşında...
167.	Жарқылдап найзағайша тиюші ек кой,	167.	Gökteki şimşek gibi değiyordu,
168.	Ант етіп жауға тыныс дес бермеске!..	168.	And içiyorduk yağıya aman vermemeye!
169.	Сонда мен бетімді октан бұрып па едім?	169.	O zaman ben yüzümü oktan çevirdim mi?
170.	Жалтақтап от пен судан тұрып па едім?	170.	Ateşin, suyun karşısında hiç çekindim mi?
171.	Қорғаған Октябрьді сан шабыста,	171.	Savundum Ekim ¹⁶⁷ 'i birçok savaşta,
172.	Маған бір кейіп қамшы ұрып па едің?	172.	Kendime hiç kamçı vurdurdum mu?
173.	Жан аяп жауға еш жерде алдырмадым,	173.	Hiçbir şeyi düşünmeden yağıya saldırdım
174.	Шабыста жанға жуық шалдырмадым.	174.	Savaşta canıma dokundurmadım, kolladım.
175.	Бас тіккен тыныс алмай қан майданда	175.	Başımızı koyduğumuz kan meydanında
176.	Мен сені жау қолында қалдырмадым.	176.	Ben seni yağı eline bırakmadım.
177.	Осыны ойлаушы ма ем кесілер деп,	177.	Bunu hiç düşünmemiştim ben
178.	Ұмытып сырлас досым есірер деп?..	178.	“En yakın dost unutulur” diye
179.	Сен күліп басқалармен жүр дегенде,	179.	Sen eylenirken başkalarıyla beraber
180.	Тек қана бас шайқадым: «есіл ер!» деп...	180.	Boynumu бүktüm “yazık dostluğumuza” diye...
181.	Шіркін дос, өз сертіңді өзің неттің?	181.	Ah dostum ah sen sözünde durmadın?
182.	Ұмытып жолдастықты тастап кеттің!..	182.	Unutup dostunu bırakıp gittin!
183.	«Досым!» деп, енді келіп толғанасың	183.	“Dostum” diye şimdi gelip şakıyorsun
184.	Бес төгіп есіл арын шіркін беттің!	184.	Namusunu beş paraya satıyorsun!

¹⁶⁷ 1917 yılının Ekim ayında meydana gelen devrim

	IV. Халімді білмедің, зиянкестер бүлдірді ғой		IV. Halimi bilmedin, hainler ziyan ettiler beni
185.	Әуелі сұрамадың есен-аман,	185.	Neden daha önce sormadın halimi?
186.	Демедің: «ескі досым, қалай шаман?» —	186.	Demedin “eski dostum iyi misin?”
187.	Деп жүріп «жан жолдасым», бүйтіп кеттің,	187.	“Can yoldaşım” derken bırakıp gittin,
188.	Бола ма опасыздық бұдан жаман?	188.	Bundan daha kötüsü var mı?
189.	Тұрсың ба өзің көрмей біздің жайды,	189.	Görmüyor musun bizim halimizi
190.	Мен қалай өткіземін «егіс айды?»	190.	Ben nasıl atlatırım “ekin ayını?”
191.	Мынау ғой біздің колхоз титықтаған —	191.	İşte bizim kolhozda hâlsiz kalan
192.	Қойды ма зиянкестер тағал тайды?	192.	Hainler bıraktı mı hiç nallı tayı
193.	Мінеки, менің мынау, арқам жауыр,	193.	Bak işte benim de sırtım yara,
194.	Шор болды қамшыменен екі сауыр.	194.	Kamçılanmaktan yara oldu iki sığırım
195.	Алдауыш белсенділер жау боп тиіп,	195.	Casuslar yağı gibi yığıлды,
196.	Мойнымда жал қалмады өкпе, бауыр.	196.	Boynumda yele, mecalim kalmadı.
197.	Алдауыш белсенділер бізді құртты,	197.	Yalancı fedailer bizi mahvettiler
198.	«Бұл қалай?» десең боқтап шайнады ұртты.	198.	“Neden böyle” deyince sayıp söverler
199.	Оларды бай-құлақтар айдап салып,	199.	Onları zengin ağalar kovarak,
200.	Ақыры күйзелтті иттер талай жұртты.	200.	Bunaltır, mahvederler itler talar yurdu.
201.	Колхозға тиді кулар жау сияқты,	201.	Kolhoza saldırırlar hain yağı gibi,
202.	Қарады бізге тек бір «лау» сияқты.	202.	Gördüler bizleri birer araç gibi.
203.	Науқанмен анда-санда уәкіл келсе,	203.	Arada sırada yönetimden biri gelse,
204.	Көрінді кол жетпейтін тау сияқты.	204.	Göründü ulaşılmaz bir dağ gibi.
205.	Басқарма, ку белсенді тайтандады,	205.	Başkalarına yalandan yalakalanır
206.	Қауіпсіз, дені-басы сау сияқты.	206.	Hiçbir şey yokmuş gibi davranır.
207.	Олардан кедей шаруа қорқып әбден	207.	Onlardan fakir, yoksul çok korkar
208.	Қарсы айтпай жүре берді «мау» ² сияқты.	208.	Hiçbir söz etmeden hayvan gibi geçerler.
209.	Колхоздың құртты кулар ет пен майын,	209.	Tükettiler kolhozun etiyle yağını
210.	Қоймады ұрламаған тағал тайын.	210.	Koymadılar bit tek at ile tayını
211.	Белгілі ат, айғырлар не болмады,	211.	Atlara ayğırlara neler olmadı ki?
212.	Жеп құртқан уақ малды не қылайын!	212.	Yenilen bitirilen koyunlara ne demeli?
213.	Білемісің жүйрік сұлу қара айғырды?	213.	Hatırlıyor musun o hızlı, güzel siyah aygırı?
214.	Білемісің әлгі жалбыр сары	214.	Hatırlar mısın uzun yeleli sarı aygırı?

	айғырды?		
215.	Сұр жорға ат, сүтті мама боз биені,	215.	Boz yorga at, memesi sütlü kısağı,
216.	Соларды зиянкестер қалай қылды?	216.	Bilir misin hainler onlara neler yaptılar?
217.	Солардың бірі жауыр, бірі катпа,	217.	Onlardan biri yaralı, biri cılız,
218.	Сұр жорға ат қазір тулак, ол енді ат па?	218.	Boz yorga atın işi bitmiş, şimdi bu at mı?
219.	Мұнымыз күш көлік қой десе шаруа,	219.	Bunun işi bitmiş dese işçi,
220.	Зиянкес деді зекіп: «әкел!.. шатпа!»	220.	Hain dedi kızarak “getir! kes!”
	V. Сен қайда жүрдің?		V. Sen neredeydin?
221.	Сонда, сен ақын досым, қайда жүрдің?	221.	O zamanlar sen neredeydin şair dostum?
222.	Көктегі алтын сәуле — айда жүрдің.	222.	Gökteki altın ışıқта – aydaydın.
223.	Тербеліп, өлендетіп, автомобиль —	223.	Sallanıp, şarkılar söyleyip otomobille –
224.	Қызықты жұмсақ орын жайда жүрдің.	224.	Eğlenceli ve rahat yerlerdeydin.
225.	Міндіңде, аэроплан ұшып жүрдің,	225.	Binip uçaklara göklere uçtun,
226.	Аспанда алтын сәуле құшып жүрдің.	226.	Semalarda altın ışığı tuttun.
227.	Қиналып су іше алмай мен жүргенде,	227.	Ben bir yudum su içmeye hasretken,
228.	Сен... шырын... миуа... балын ішіп жүрдің.	228.	Sen... lezzetli meyvelerin suyundan içtin.
229.	Әрине, алтын сәуле — сұлу зат қой,	229.	Elbette altın ışık güzel şey,
230.	Сәулені құшқан жанның көңілі шат қой,	230.	Işığa ulaşanın gönlü şaddır,
231.	Ұмытпай кайтесің сен жердегіні,	231.	Unutmayıp da ne yapacaktın yerdekileri,
232.	Сәуленің сиқырлы оты шіркін, жат қой!..	232.	Işığın sihirli odu bir tutkudur!
233.	Ауылдық шаруадан сен аулақ жүрдің	233.	Bu köylüden, zavallıdan uzak durdun
234.	Советтің «жалпы жауын» жаулап жүрдің.	234.	Sovyetin “genel yağsını” hep kovdun.
235.	Ішкі жау ішімізден жеп жатқанда,	235.	Aramızdaki yağlar içimizi kemirmekteydi,
236.	«...Комбайн... трактор!..» — деп заулап жүрдің.	236.	“Biçerdöver... Traktör!...” diye koşturup durdun.
	VI. Мен машинаға қарсы емеспін		VI. Ben Arabalara Karşı Değilim
237.	Әрине, машинаға қарсы емеспін,	237.	Tabi ki arabalara karşı değilim,
238.	Орынсыз өкпе айтатын заршы емеспін.	238.	Yerli yersiz şikâyet eden bir değilim.
239.	«Машина бізге жау» деп қате пікір,	239.	“Araba bize düşman” demek yanlış,
240.	Зиянды үгіт айтар жаршы емеспін.	240.	Zararlı öğütler veren Jırcı değilim.
241.	Машина — жан жоқ жүйрік ерен көлік.	241.	Araba – cansız hızlı taşıt.

242.	Біз оған болмас па едік істе серік?	242.	Biz ona dost olamaz mıyız?
243.	Көбейсе машиналар әр түкпірде,	243.	Çoğalsa her tarafta arabalar,
244.	Алмас па ек, арқа босап біраз ерік?	244.	Biz de biraz rahatlamaz mıyız?
245.	Естиміз, талай елдер егін еккен,	245.	Duyuyoruz birçok yerde ekin eken,
246.	Шалағай жай көліктен ыза шеккен,	246.	İşini tam yapmayan araçtan ızdırap duyan,
247.	Трактор, комбайнды егінге сап,	247.	Traktörü, biçerdöveri ekine salan,
248.	Отарба, автомобильді ат қып жеккен.	248.	Trene arabaya at yerine binen,
249.	Есті жан қарсы емес қой машинеге,	249.	Akıllı olan insan karşı olur mu makineye,
250.	Пайдасын көрмес пе едік, іске жеге.	250.	Yararlı olmaz mıydı işlerimizde.
251.	Астыққа қарық болып жұрт күйленбес пе ед	251.	Yemekte bolluk, gönülde huzur
252.	Комбайн, тракторды іске жеге.	252.	Olmaz mıydı biçerdöver, traktör çalışsa.
	VII. Соның адамшылық па?		VII. Bu yaptığın insanlık mı?
253.	Бірақ сен сертті ұмыттың жолдан азып,	253.	Ama sen sözünü unuttun yoldan çıktın,
254.	Өткенді не пайда енді текке қазып?	254.	Geçmişi hatırlamakta yarar var mı?
255.	Кетіп ең мені тастап, «Автомобиль,	255.	Beni bırakıp gittin, “Otomobil,
256.	Әуелек, отарба...» — деп жырлар жазып.	256.	Uçak, tren...” diye şiirler yazdın.
257.	Мені де тым болмаса есіңе алып,	257.	Bense hiç aklıma düşmedim,
258.	Күш беріп кеп жүрмедің көзің салып.	258.	Destek olarak gelmedin hiç yanıma.
259.	«Жолдасым, ұмытқам жок», демедің сен,	259.	“Dostum ben seni unutmadım” demedin,
260.	Қиналып жүргенде мен өліп-талып.	260.	Zorluktan ölüyorken ben burada.
261.	Артыңа қайрылмастай мені тастап,	261.	Geriye hiç bakmadan bırakıp gittin,
262.	Жазбадың бір жылы сөз маған кастап.	262.	Benim için bir satır bile yazmadın
263.	Адамдық бағанды бұл білдірмей ме,	263.	Nasıl bir insan olduğunı hiç bildirmez misin?
264.	Кеткенің ескі досты айырбастап?..	264.	Eski dostunu bırakıp gittin...
	VIII. Әлде, үкімет солай деді ме? Бұл қалай?		VIII. Yoksa hükümet öyle mi dedi? Bu nasıl iş?
265.	Үкімет әлде бізді «көрме» деп пе ед?	265.	Yoksa hükümet bizi “kör” mü zannetti?
266.	Саған — «тек, көкке заула, өрле» деп пе еді?	266.	Sana “sadece hedefe ulaşmak için uğraş” mı dedi?
267.	Алдауыш белсендіге ерік беріп:	267.	Yalancılara kanarak:
268.	«Малды құрт, тез титықтат, жерле...» деп пе ед?	268.	“Hayvanları yok et, öldür” mü dedi?
269.	Куларға, совет бізді: «жалма!», — деп пе ед?	269.	Onlara Sovyet bizi: “mahvet” mi dedi?

270.	«Аузына қызыл атты алма!».., —деп пе ед?	270.	“Ağzına Kızıl Atı alma!” mı dediler?
271.	Саған, «тек тракторды, айт, көкте заула,	271.	Sana sadece “traktörü öv, göklere çıkar,
272.	Ат шіркін ауызға алар мал ма!..» — деп пе ед?	272.	Atı ağza alınır mı hiç!” dediler?
273.	Әрине, олай болса сенде не бар?	273.	Tabi öyle de olduysa sende hiç suç yok mu?
274.	Өкпе айтар «дос едік!» деп, менде не бар?	274.	Darılıp “dosttuk” demenin ne gereği var?
275.	«Ат енді керек емес!» — десе совет,	275.	“Atın bize gereği yok” dese Sovyet,
276.	Титықтап қалмай қаңғып енді не бар?	276.	Aç kalmaktan başka çare var mı?
277.	Еңдеше, неге айғайлап: «Егіс», — дейсің?	277.	O halde neden bağırarak “ekin” diyorsun?
278.	«Егіске жұмыл қатгы тегіс», — дейсің?	278.	“Çiftliğe hepinizi gidin” diyorsun?
279.	«Күйі жоқ күш көліктің!» — десе біреу,	279.	“Hayvanların gücü yok” dediklerinde
280.	Неге енді жұрт алдында сөгіс дейсің?»	280.	Neden halk arasında sövüyorsun?
	ҚЫЗЫЛ АТҚА		Kızıl At’a
	I. Мойныма алам		I. Kabul ediyorum
281.	Жолдасым, көріп тұрмын жай-күйінді,	281.	Yoldaşım, görüyorum durumunu,
282.	Досыңмын, көрген құлын-тай күйінді.	282.	Dostunum, senin taylık günlerini bilen
283.	Қызықпен өткізген ек ор киікше.	283.	Eğlenceli geçmişti çocukluğumuz,
284.	Жүріске талай сертті сай күйінді.	284.	Yürüyüşe hazır olduğumuz günü.
285.	Өзім де колхозынды көріп кеддім,	285.	Bende kolhozu görüp geldim,
286.	Кішілік етіп сәлем беріп келдім.	286.	Baş eğip selam verip geldim.
287.	Сұмдардын не кылғанын біліп әбден,	287.	Alçakların yaptıklarını anlayınca,
288.	Бәрін де жіпке тізіп, теріп келдім.	288.	Hepsini ipe dizip geldim.
289.	Сұлуым, күйің мұндай болған екен,	289.	Güzelim senin ezgin böyle olmuş,
290.	Өкпе-наз көкірегіңе толған екен.	290.	Kaygı, hasret gönlüne dolmuş.
291.	Алдауыш арам кулар мұнша қорлап,	291.	Yalancı, sahtekâr kullar seni hor görmüş,
292.	Езілген гүлдей жүзің солған екен.	292.	Gül gibi yüzün ezilip solmuş.
293.	Бәрі жөн айтқаныңның мойныма алам,	293.	Hepsi doğru tüm dediklerini kabul ediyorum,
294.	Жоқ саған кінә қылып жабар жалам.	294.	Yok benim de sana karşı bir derdim.
295.	Жыр қылып жай-күйінді жаза	295.	Şiirlerinde senin durumunu ele

	алмадым,		alamadım,
296.	Салынып басқа күйге кызу қалам.	296.	Başka dertleri kaleme aldım.
	II. Жағдайсолай болды		II. Durum Böyle Olunca
297.	Кешегі Ленин бастап майдан ашқан,	297.	Lenin'in başlattığı kanlı alan
298.	Жығуға езгіш тапты ұран шашқан,	298.	Zalimlere karşı savaşa çıkan,
299.	Дүниені қалтыратқан сертті күнде	299.	Dünyayı titreten o büyük günde
300.	Ес білген жас бала да қару асқан.	300.	Aklı olan her bir genç eline silah aldı.
301.	Күңіреніп езілген тап іздеп теңдік	301.	Bunalıp ezilen halk eşitlik arar
302.	Асынып жау жаракты майданға ендік.	302.	Asarak silahları meydana çıkar.
303.	Күлданып еңбекші елді езген таппен,	303.	Çalışkan yurdu sömürüp ezenlere,
304.	Шайнасып кан майданда ит қып жендік!	304.	Savaşarak kanlı meydanda itleri yendik!
305.	Дүниенің қарасыз ғой бақ пен байы,	305.	Dünyada saadetlidir zengin olan
306.	«Біздікі, дейді, көктін Күн мен Айы...»	306.	“Bizim der gökteki güneş ve aya”
307.	Айтпай-ақ, қояйын ол күннің жырын,	307.	Bırakalım şimdi onların ezgilerini,
308.	Мәлім ғой барша әлемге істің жайы...	308.	Belli zaten dünyadaki durumları
309.	Еңбекші ел жауды жеңіп ұрғаннан соң,	309.	Emekçiler düşmanlarını yendikten sonra,
310.	Өзінің әкімдігін құрғаннан соң,	310.	Kendi hâkimiyetlerini kurduktan sonra,
311.	Түрлі ауыр машиналар қажетболды,	311.	Türlü türlü ağır makineler lazım oldu,
312.	Социализмге бет бұрғаннан соң.	312.	Sosyalizm tarafına döndükten sonra.
313.	Сондықтан, өнерлі елге жетпек керек,	313.	Bu sebeple hünерli halka ulaşmak lazım,
314.	Болды ғой басып озып өтпек керек.	314.	Yeter artık onlardan da geçmek lazım,
315.	Сан қиын завод жасап күшті салды:	315.	Çeşit çeşit fabrikalar kuruverip:
316.	Оған күш төкпей енді нетпек керек?	316.	Bunları çalıştırmak mı lazım?
317.	Жасады неше түрлі машинені,	317.	Yaptılar her türlü arabalar,
318.	Талқан боп қопарылды жердің кені,	318.	Parçalara ayırdılar toprakları,
319.	Салынды бетпак шөлге темір жолдар,	319.	Kuruldu çöllerde demir yolları,
320.	Жеңілді қиыры жок жердін шені.	320.	Yenildi uçsuz bucaksız topraklar,
321.	Отарба, аэроплан, тракторды	321.	Trene, uçağa traktöre
322.	Жыр қылдым, ұялтсаң да, кекеп мені.	322.	Şiir yazdım ayıptıysan da beni.
323.	Бірақ та кешілмейтін ауыр күнәм, —	323.	Gerçekten affedilmez suçum
324.	Бақылап жүре алмадым, досым, сені!.	324.	Merak edipte gelmedim dostum seni!
	III. Қыйын жолда		III. Zor Yollarda
325.	Көкке ұшпай асқар таудан өту қиын,	325.	Uçmadan yüksek dağlar aşmak zordur,

326.	Құралсыз алға жылдам кету қиын.	326.	Silahsız ileri adım atmak zordur.
327.	Отарба, автомобиль, тракторсыз	327.	Tren otomobil, traktörsüz
328.	Мұратқа алыстағы жету қиын.	328.	Amaca ulaşmak zordur.
329.	Сондықтан құрал керек қиын жолға,	329.	Bu sebeple alet lazım bu zor yolda,
330.	Әйтпесе біте ме ұлы іс алған қолға?	330.	Biter mi bu büyük iş el yordamıyla?
331.	Сан қиын асулардан аса алар ма ек,	331.	Bu kadar zoru geçebilir miydik,
332.	Ығысып бұрақтамай оң мен солға?	332.	Dönüp bakmadan sağa sola?
333.	Бұл жолда ас та керек, ат та керек,	333.	Bu yolda aş da gerek atta gerek,
334.	Тағы да нешәтүрлі затта керек.	334.	Başka türlü eşya da gerek.
335.	Өндіре егін салу, әсіресе,	335.	Çiftlikte ekin ekmek özellikle
336.	Бұл тіпті зор мәселе тұрған ерек.	336.	Öyle zor bir mesele olsa gerek
337.	Бұл жолға, сұлу досым, сен де керек,	337.	Bu yolda güzel dostum sen de gerek,
338.	Әрине, ат пен ерге жем де керек.	338.	Tabi ki at ile adama yem de gerek.
339.	Советке қастық қылған жау біткенше,	339.	Sovyete karşı çıkan yağı bitmeden,
340.	Ататын... Менің әлгі... «Нем» де керек.	340.	Vuracak... benim... “şey” de gerek.
	IV. Үкімет малды ешкімге құрт демеді		IV. Hükümet hayvanları yok et demedi
341.	Үкімет малды ешкімге құрт демеді,	341.	Hükümet hayvanları yok et demedi,
342.	Күйзелсін еңбек қылған жұрт демеді.	342.	Ezilsin çiftçi, işçi, halk demedi.
343.	Сендердей колхоз малын жау бопқұртқан,	343.	Sizin kolhozun malımı bu yağılardır yok eden,
344.	Сұмдарға өтірік айтып қырт демеді.	344.	Hainler yalan söyler, yok edin demedi.
345.	Советтің максұты — істі жемісті ету,	345.	Sovyet’in amacı işi verimli olsun,
346.	Еңбекті еңбекші елге тең істету.	346.	Bütün işi herkese eşitçe yaptırmak.
347.	Колхозды, өндірісті өркендетіп,	347.	Kolhozu sanayiye geliştirip,
348.	Қызықты коммуншылық күнге жету.	348.	Huzurlu, kominal günleri yaşamak.
349.	Қызықты талай жердін колхозды елі,	349.	Bakımlı olan birçok kolhozun
350.	Аттары ор текедей өскен телі.	350.	Atları büyük sağlam ve güçlü.
351.	Гүлденген шаруасы іс жүзінде,	351.	Gül gibi işleri için aslı,
352.	Жылтылдап малдарының майлы шелі.	352.	Parlar hayvanların yağlı eti.
353.	Істесе, ку жалқаулық ресім болмай,	353.	Çalışsa hilekârlar tembellik etmeden,
354.	Қоя ма өндірісте өсім болмай?	354.	Kalır mı sanayi gelişmeden?
355.	Өндіріс бастықтары іс басқарса,	355.	Başkanlar işini iyi yaparsa,
356.	Не пасык, не ақымак, не сұм болмай!	356.	Ne ahmak ne hain ne de kurnaz olmaz!
	V. Аттарды дербес тапсырған		V. Atlar emanet sana
357.	Аттарды сырттан бағып шолып жүр деп,	357.	Atları uzaktan gözet diye,

358.	Жаулардан, ұры-қары қорып жүр деп,	358.	Yağıdan hırsızlardan kuru diye,
359.	Үкімет Ворошилов, Буденныйға,	359.	Hükümet Vorosilov ¹⁶⁸ , Budyovnyy ¹⁶⁹ 'e
360.	Тапсырған: бас, көз, камқор болып жүр деп.	360.	Görev vermiş, göz kulak ol diye.
361.	Бұл екі ер талай ұлы сияздарда,	361.	Bu iki er epey büyük işler yapmıştır,
362.	Жер-жерден келген кейбір миы аздарға,	362.	Farklı yerlerden gelen bazı geri zekâlılara,
363.	Әйгілеп зор дауыспен ұрысқан талай,	363.	Bağırarak yüksek perdeden çok çıkmıştır,
364.	Жерінде аттарының күйі аздарға.	364.	Atlarının durumu kötü olanlara.
365.	«Ісшіл ат, еңбекші тап, досын!» деген...	365.	“Çalışkan at, emekçi sınıf, dostun!” diyen
366.	«Көп пайда көреді аттан қосың!» деген,	366.	“Çok fayda var attan!” diyen,
367.	«Октябрь майданында серік болған,	367.	“Ekim devriminde yoldaş olan,
368.	Ұмытпа, бұл есінде болсын!..» деген.	368.	Unutma her zaman aklında olsun!” diyen.
369.	«Ісінде Отан қорғау жау мен жаттан,	369.	“Vatanını yağıdandan korurken,
370.	Кәреміз талай достық, әлі де аттан.	370.	Alırız her zaman yardım attan.
371.	Кешегі қан майданда, — деген олар, —	371.	Geçenki kan meydanında demiştir onlar,
372.	Ат байғұс біз үшін сан қанға батқан! »	372.	Zavallı attır bizim için kanlara batan!”
	VI. Сендерді зиянкестер бүлдірген ғой		VI. Sizleri Hainler Azdırmışlar
373.	Сендерді пасық сұмдар бүлдірген ғой,	373.	Sizleri alçaklar, hainler azdırmıştır,
374.	Бір-бірін дұшпан мәз боп күлдірген ғой.	374.	-Birbirlerini düşman güldürmüştür.
375.	Өтірік мәліметтер жазып ылғи,	375.	Sürekli yalan yanlış bilgiler verip,
376.	Советке мүлде теріс білдірген ғой.	376.	Sovyet'e de yanlış bilgiler vermiştir.
377.	Советтен сұмдықтарын жасырған ғой,	377.	Sovyetten yalanlarını gizlemişlerdir,
378.	Өтірік цифрларды асырған ғой.	378.	Sahte rakamları göstermişlerdir.
379.	«Баюда біздің колхоз, өркендеуде!»	379.	“Gelişmekte bizim kolhoz, yeşermekte

¹⁶⁸ Kliment Yefremovich Voroshilov, d. 4 Şubat 1881; Verhneye, Yekaterinoslav - ö. 2 Aralık 1969; Moskova), SSCB'nin asker ve siyaset adamı. Sovyetler Birliği mareşali ve komünist parti yöneticisi.

¹⁶⁹ Semyon Mikhailovich Budyonny, d. 25 Nisan 1883; Kozyurin, Don Voyska Oblastı, Rusya İmparatorluğu - ö. 26 Ekim 1973; Moskova, SSCB), Kazak asıllı Rusya İmparatorluğu'nun süvari subayı ve Sovyetler Birliği mareşali. Sovyetler Birliği Kahramanı.

380.	Деп сұмдар үкіметке тас ұрған ғой.	380.	Diye onlar hükümete taş atmıştır”
381.	Арамдар әбден алдап ұрған екен,	381.	Haramzadeler çok yalan söylemiştir,
382.	Пәлесін неше түрлі құрған екен.	382.	Nice türlü hiylesini kurmuştur.
383.	Жем қылып ит пенен құс, ұры, қары,	383.	Her şeyi yiyip, kovup hayvanı,
384.	Қуалап дем алдырмай қырған екен.	384.	Rahat bırakmadan yok etmiştir.
385.	Пасықтар ұрлап, сатып сойған екен,	385.	Alçaklar çalıp, satıp, kesmiştir,
386.	Жем қылып ұры-қары тойған екен,	386.	Yem olarak hırsızlar da doymuştur
387.	Бағусыз қуалап тек, жынша кинап,	387.	Yemek vermeden, kovalayıp
388.	Аз күнде колхозынды жойған екен.	388.	Az zamanda kolhozunu harap etmiştir
	VII. Алдауыш белсенді жаудың күшігі		VII. Yalancılar küçük yağı
389.	Алдауыш белсендіні жау демейсін,	389.	Yalancılara yağı demeyiz,
390.	Арқасы ешбір аттың сау демейсің,	390.	Sırtı hiçbir atın sağ demeyiz,
391.	Ол сені жау болмаса бүйтпес еді,	391.	Onlar yağı olmasalardı bunu yapmazlardı,
392.	Сайдағым, доста күйлі, Жауда өгейсің!	392.	Bu nedenle onlara insan da denmez!
393.	Олар байдың күшігі жүні күйген,	393.	Onlar zenginlerin eniği, tüyü yanmış,
394.	Бұландап кеше байға басын иген.	394.	Kıvranıп zenginlere boyun eğen.
395.	«Жау сияқты!» Демеші жаудың итін,	395.	“Yağı gibi!” deme lütfen, yağının itine,
396.	Астау жалап жылмандап сүтке тиген.	396.	Yağının tabanını yalayan.
397.	Аулақта сендерге әкім ие болып,	397.	Uzakta vali sizlere sahip çıkıp,
398.	Семірген ез сөздері жүйе болып!	398.	Semirmiş sözleri geçerli olup!
399.	Советке сұмның ісі білінген соң,	399.	Sovyet’te onun işi belli olunca,
400.	Сотталды арам беті күйе болып.	400.	Hapse atıldı haramzade rezil olup.
401.	Емес пе ол сұмырайлар жаудың бірі?	401.	Değil midir alçak yağının biri?
402.	Қайтеді ондай болмай жаудың түрі...	402.	Nasıl olur yağının asıl yüzü...
403.	Тон жамылып кой жеген сұғанақша, —	403.	Don örtmüş koyun yemişler
404.	Құлқынның көрінді ғой барлық кірі.	404.	Ağzı kirli, yüzü kirli hainler.
405.	Көз бояп колхозынды жайлап қулар,	405.	Göz boyayarak kolhozunu hilekârlar
406.	Титықтап таусылса да тәннің шыры.	406.	Tükense de artık son gücü.
407.	Сандалтып дамыл бермей сонша кинал,	407.	Sallanıп hiç durmadan bunca zordan,
408.	Әйтеуір, достым, сені қойған тірі!..	408.	Öylesine dostum seni bırakmış diri!
	VII. Үкімет сұмдарды жазалайды		VII. Hükümet zalimleri cezalandırır
409.	Құртып кей жерде де өстіп малды,	409.	Yok edip birçok yerde hayvanları,
410.	Бір көлік қалдырмаған женді, жалды	410.	Bırakmamışlar tek bir hayvanı,
411.	Сұмдарға қатты жаза қылып жатыр,	411.	Verilmekte onlara sert bir ceza,
412.	Үкімет білген жерде мұндай халді.	412.	Hükümet öğrendiği zaman bu durumu.

413.	Осындай зиянкесті көре алмаған,	413.	Böyle muzırlığı göremeyen,
414.	Ауданнын аукомдерін істен алды.	414.	Bölgenin valileri işten atıldı.
415.	Сұмдарға, зиянкеске берілгенді,	415.	Zalimlik ve hainlik eden,
416.	Әшкере қара бет қып соттап салды.	416.	Halk önünde cezalandırıldı.
417.	Алдауыш белсенділер енді татты...	417.	Casuslar artık tattı...
418.	Ит болып ұсталғаны түрме жатты.	418.	İt gibi yakalanıp hapise atıldı
419.	ГПУ — төңкерістің күзетшісі	419.	GPU ¹⁷⁰ - devriminin önderi
420.	Біразын зиянкестің ұстап атты.	420.	Zalimlerin çoğunu yakaladı
	ІХ. Жолдас Мирзоянның үнімен		ІХ. Yoldaş Mirzoyan¹⁷¹'ın sesiyle
421.	Советке шын хабарлар енді жетті,	421.	Sovyete gerçek haber ancak ulaştı,
422.	Сондықтан кей райкомдар ұшып кетті.	422.	Bu yüzden bazı bölge başkanları gitti.
423.	Партия: «Ісін түзе, тез...» — деп бізге,	423.	Parti “İşi düzelt, hemen...” diye bize,
424.	Мирзоян — қырағы ерді бастық етті.	424.	Mirzoyan gibi ağayı gönderdi.
425.	Мирзоян істі қолға алып жатыр,	425.	Mirzoyan işi eline alıyor,
426.	Өзі де, сөзі де елге барып жатыр.	426.	Kendisi de sözü de halk için.
427.	Төктіріп азық, тұқым мұқтаж елге,	427.	Muhtaç bölgelerde ekin ekerek,
428.	Егіске күшті ұранын салып жатыр.	428.	Ekin için güçlü yönergeler veriyor.
429.	Мирзоян іс басында күндіз-түні,	429.	Mirzoyan iş başında gece gündüz,
430.	Козғады еңбекші елді сапған үні...	430.	Salladı emekçi halkı onun ünü...
431.	Сұлуым, өкпенді кой, көтеріл деп,	431.	Güzelim, darılma, kalk diye,
432.	Бас иіп келіп тұрмын мен де міні!..	432.	Baş eğip geldim ben de yanına...
433.	Аққуша сұлу мойнын созған досым,	433.	Kuğu gibi boynunu uzatan dostum,
434.	Күйленсе ұшқан құстан озған досым,	434.	Koşarken uçan kuştan hızlı dostum,
435.	«Егіске жұмыл!» — деді, үндеп басшы,	435.	“Ekin ekin!”- dedi bizim başkan,
436.	Кәне енді, күшінді ірікпей козғал досым.	436.	Hadi artık, gücünü topla, kalk dostum.
437.	Қозға енді бота көзім, Қызыл атым,	437.	Kalk artık, ceylan gözlüm, Kızıl atım,
438.	Сертті істе өнерінді қызынатын!	438.	Sözünde dur becerini göstererek!
439.	Көк бояк ен далада құлаш керіп,	439.	Mavi boya gibiydin bozkırda kulaç açan,
440.	Жұлдыздай көктегі ағып сызылатын.	440.	Yıldız gibi gökyüzünde akan.
	ҚЫЗЫЛ АТТЫҢ СӨЗІ		Kızıl Atın Sözü
	І. Енді мен аянбаспын		І. Artık ben çabalarım
441.	Жанымды қозғадын сен, ақын достым,	441.	İçime dokundun sen, şair dostum,

¹⁷⁰ GPU- Государственного политического управления (ГПУ) kısaltılmış, anlamı Devletin Politik İdaresi

¹⁷¹ Levon İsayeviç Mirzoyan (1896-1939) Sovyet sosyalist partisinin devlet adamı.

442.	Талайдан осындай бір сөзді тостым.	442.	Çoktandır böyle bir sözü beklemiştim ben.
443.	Жұбатты бірсыпыра сөзің меңі.	443.	Teselli etti bu sözlerin beni.
444.	Шалдыққан тәніме сен қуат қостың.	444.	Yorulmuş vücuduma güç verdin sen.
445.	Шындыққа біраз, міне, қанып тұрмын,	445.	Hakikatte huzur buluyorum,
446.	Арыған денем қызып жанып тұрмын.	446.	Zayıflamış vücudumla yanıp duruyorum
447.	«Советті алдап бүлдірген сұмдар» деген,	447.	“Sovyet’i kandırıp mahveden hainler” diye,
448.	Әлгі айтқан шын сөзіңе нанып тұрмын.	448.	Senin dediklerine ben inanıyorum.
449.	Демеймін: «Егіске мен жарамаспын»,	449.	Demiyorum “Ben artık çiftlikte bir işe yaramam”,
450.	Өзімді мүгедек деп санамаспын,	450.	Kendimi engelli diye saymıyorum,
451.	Егіске жан аямай жегілермін,	451.	Çiftliğe düşünmeden can veririm,
452.	Енді мен арықтыққа қарамаспын.	452.	Bundan sonra zayıflığa aldırmam.
453.	Қайтейін, міне, белім, арқам жауыр.	453.	Ne yapayım, işte belim, sırtım yara.
454.	Шор болған қамшыменен екі сауыр.	454.	Sertleşmiş kamçıdan iki yanım.
455.	Егіске бар қайратты жиямыз ғой,	455.	Çiftlikte tüm gücümü toplarım,
456.	Шырлы жал болмаса да өкпе, бауыр.	456.	Sapasağlam olmasa da akciğerim
457.	Уәкілдер анда-санда келіп кеткен,	457.	Vekiller ara- sıra bir uğrayan,
458.	Советке білдірмесе бұл хәлді ауыр.	458.	Sovyet’e belli etmeden durumu
459.	Сен-дағы үкіметті алдайсыңғой:	459.	Sen bile hükümeti aldatıyorsun:
460.	«Кызыл ат күйлі екен, деп, тым-ақтәуір!»	460.	“Kızıl at sapasağlam imiş” diye.
	2. Анық білгің келсе		2. Eğer bilmek istiyorsan
461.	Өзің де біздің жайды көрдім дейсің,	461.	Sen de bizim halimizi gördüm diyorsun,
462.	Колхозға кіріп сәлем бердім дейсің,	462.	Kolhoza gelip selam verdim diyorsun,
463.	Сұмдардың не қылғанын біліп, әбден,	463.	Zalimlerin yaptıklarını öğrenince,
464.	Бәрін де жіпке тізіп тердім дейсің.	464.	Hepsini de ipe dizdim diyorsun.
465.	Сұмдарды түгел білу керек десең,	465.	Hainleri bilmek lazım olursa,
466.	Саған бұл, материал — дерек десең,	466.	Sana bu bilgiler bir delil olursa,
467.	Колхоздың бәріне де еске аларлық,	467.	Kolhozlar için unutulmaz,
468.	Бұл жұмыс үлкен сабак — ерек десең.	468.	Bu durum büyük bir ders olursa.
469.	Шын білгің келсе жайды, ақын досым!	469.	Gerçek durumu bilmek istersen, şair dostum!
470.	Бәрін түгел білгенің мақұл, досым!	470.	Her şeyi öğrenmen doğru olur, dostum!
471.	Сабаздарды толықтау суреттейтін,	471.	Onları sana açıkça tarif edeyim,

472.	Жай-күймен әбден таныс жақын, досым!	472.	Durumu yakından öğren, dostum.
473.	Шертуге кепті түгел толғанып ем,	473.	Herşeyi açık söylemeye gelmiştim,
474.	Найза қып өкпе айтуға ондалып ем,	474.	Ok gibi olarak öfkemi söylemeye gelmiştim,
475.	Бірақта жасқаншақ боп қалған басым,	475.	Ama korkak olan benim bu başım,
476.	Айтуға мана толық қорғанып ем.	476.	Söylemek için bütün cesaretimi toplayıp gelmiştim.
	3. Солай еді ғой		3. Öyleydi
477.	Алдауыш белсенділер долы еді ғой,	477.	Casuslar kızgın idi,
478.	Оларға не қылса да жол еді ғой,	478.	Onlara ne yapsa da uygun idi,
479.	Көңілдерін таппасаң құрдай жортып,	479.	Eğer gönüllerini almazsan,
480.	Жұмсайтын арам, лас қолы еді ғой.	480.	Pis işleri yapmaya gönderirlerdi.
481.	Арам ісін олардың айтар болсаң,	481.	Haram olan işini onların söyleyeceksen,
482.	Істейтұғын бәлесі мол еді ғой,	482.	Yapacak kötülükleri çokdu,
483.	Нағыз жау деп айтуға қауып қылып,	483.	Gerçek yağı demeye cesaret edemeden,
484.	«Жау сияқты!..» дегенім сол еді ғой!..	484.	“Yağı gibi” dememin nedeni oydu!
	4. Аулақта не ғып жатты		4. Uzakta ne yapıyordu?
485.	Ортадан біздің колхоз қашық жатты,	485.	Merkezden bizim kolhoz ıraktı,
486.	Сұмдарға басқарма алды ашық жатты.	486.	Zalimlere başkanların kapısı açıktı.
487.	Отырып залым, сұмдар басқармада	487.	Oturur zalim hainler idarede
488.	Мал шаруа, құрал-сайман шашық жатты.	488.	Mal- hayvan, alet, cihaz viran oldu.
489.	Тек қана білді олар ішіп-жеумен	489.	Sadece yiyip içmekle zaman geçti
490.	Сабылтып күндіз-түні мінген атты.	490.	Gece gündüz binerek atı boşuna yordu.
491.	Бүлдіріп колхоз малын өңкей құзғын,	491.	Kırıp döküp kolhoz atını hepsi kuzgun
492.	Тағы да пайдасына ұрлап сатты.	492.	Ayrıca, kendi kârı için onları sattı.
493.	Уәкіл кеп орталықтан сөз болғанда,	493.	Vekil gelip merkezden konuştuğunda,
494.	Өтірік, қып-қызыл боп оттап-шатты.	494.	Yalanları utanmadan söylüyordu.
495.	«...Алдыңғы катарда, деп, біздің колхоз»	495.	“...Ön sırada, bizim kolhoz” diye
496.	Тілменен тап жауына тас боратты.	496.	Diliyle yağıya taş yağdırıyordu.
497.	Сөздерін өзеуретіп нағыз ер боп,	497.	Sözlerine bakarsan gerçekten cesur,
498.	«...Жасасын... жасасынға» баспалатты.	498.	“Yaşasın... yaşasın” diye yineledi.
499.	Зиянкес сол кездерде қанды шеңгел	499.	Aslında zalimler o sırada
500.	Бар малға салып жатты қатты-қатты.	500.	Hayvanlara kanlı pençelerle saldırıyor.

501.	Сандалып әлім құрып, дал болып жан,	501.	Boşuna yorularak, şaşkına döndüm,
502.	Аяусыз қамшы арқама қатты батты.	502.	Acımasız o sert kamçı sırtıma değdi.
503.	Ортадан қашық жатып қулар билеп,	503.	Merkezden uzakta oturup hain dans eder,
504.	Мінеки досын, сонын дәмін татты!	504.	İşte dostun onun zahmetini çekti.
	5. Біздің колхозды жайлаған сұмдардың ниеті		5. Bizim kolhozu mekân etmiş hainler
505.	Айтып тауыса алмаспын былықтарын,	505.	Söylemekle bitmiyor düzensizlikleri,
506.	Басқарманың жиіркеніш шылықтарын.	506.	Yöneticilerin iğrenç hareketleri.
507.	Ойран болмай жүрегім айта алмаймын,	507.	Kan ağlamadan kalbim söyleyemem,
508.	Ождансыз сұм зиянкес қылықтарын.	508.	Vicdansız zalimlerin hareketlerini.
509.	Біздің колхоз ортадан тым жырақ қой,	509.	Bizim kolhoz merkezden çok uzaktır,
510.	Темір жолдан қиыр шет бір бұрақ қой,	510.	Demir yolundan uzakta bir yerdedir,
511.	Шын коммунист бізге кеп басқармаған	511.	Hakiki komünistler değildir bizi yöneten
512.	Кездерде басқаратын — бай-құлақ қой.	512.	Yöneten bizi zengin ağadır.
513.	Арам сұм боянып кеп алып орын,	513.	Haramzade boyanıp gelip aldı yer,
514.	Біртіндеп өрмекшіше құрып торын.	514.	Yavaş yavaş ağ kurmuş örümcek gibi.
515.	Совет үшін қызмет қылған болып,	515.	Sovyet için çalışıyormuş gibi,
516.	Құртуға қылды әрекет колхоз қорын.	516.	Yok etmeye çalıştılar kolhoz hazinesini.
517.	Біртіндеп селдіреді қолдағы мал,	517.	Birer birer azalmaya başladı eldeki mal,
518.	Пәлеге ұшырады қордағы мал.	518.	Bir belaya uğradı ahırdaki mal.
519.	Күш-көлік ат сандалып қалды әр жерде	519.	Güçlü taşıt at kaldı her yerde
520.	Секілді болды қорлық сордағы мал.	520.	Hor görüldü zavallı talihsiz mal.
521.	Колхоздан еңбекші елді бездірмекке,	521.	Başladı çiftçiyi kolhozdan bezdirmeye,
522.	Улатып ескі заңмен ездірмекке,	522.	Eski kanunlara baş eğdirip ezdirmeye,
523.	Бірлескен күш еңбектен жеріттіріп,	523.	Birikmiş gücü, emekten tiksindirip,
524.	«Көрсін!» деп қаңғыртып ел кездірмекке.	524.	“Görürsün” diye avare dolaşmaya.
525.	Ірітіп колхозды әбден тоздырмаққа,	525.	Çürütüp kolhozu eskitmeye,
526.	Жаулық, жаттық сезімді коздырмаққа,	526.	Yağılık ve kin duygusunu arttırmaya,
527.	Тентіретіп мойнына дорба ілдіріп,	527.	Boynuna torba asarak dolaşmaya,
528.	Әркімге тіленіп қол создырмаққа.	528.	Herkesten bir şey isteyerek el uzatmaya.

529.	Құрытып колхоз қорын аш қылмаққа,	529.	Yok edip kolhoz hazinesini aç kalmaya,
530.	Қатын-бала көздерін жас қылмаққа,	530.	Çoluk- çocuk gözünden yaş dökmeye,
531.	Колхоздан түңілдіріп еңбекшіні,	531.	Kolhozdan umudunu kestirip çiftçinin,
532.	Суытып көңілін оған тас қылмаққа.	532.	Ona karşı soğutup, gönlünü taş kılmaya.
533.	«Колхоз болсаң, мынадай боласың!» деп,	533.	“Kolhoz olsan böyle olursun!” diye,
534.	Қаралап дүниеге паш қылмаққа,	534.	Karalayarak dünyaya ifşa etmeye,
535.	Советке, партияға жала жауып,	535.	Sovyet’e, partiye iftira atıp,
536.	Социализмге елді қас қылмаққа.	536.	Halkı sosyalizme karşı koymaya.
537.	Бейне бір қауіпті ауыр түс көрсетті,	537.	Suratı asık korkunç olarak göründü,
538.	Жаз ішінде қырланған қыс көрсетті.	538.	Yaz içinde soğuk bir kışı gösterdi.
539.	Досым, сен нанбассың да, зиянкес сұм	539.	Dostum, belki inanmazsın, zalimler
540.	Естімеген, кермеген іс көрсетті!	540.	Görmedik şeyleri bize çok gösterdi!
	6. Алдаушы сұмдарды партияның білгені жақсы болды		6. Yalancıları partinin bilmesi iyi oldu
541.	Міне, енді көтеріліп қуанамын,	541.	İşte, artık, rahatladım, seviniyorum,
542.	Қалдырып күйзелуді уанамын.	542.	Unutup bunalmayı, avunuyorum.
543.	Партияның достығын көргеннен соң,	543.	Partinin dostluğunu gördükten sonra,
544.	Озық колхоз аттарын қуа аламын.	544.	İlerici kolhoz atlarına yetişiyorum.
545.	Қуанам партия көз салғанына,	545.	Seviniyorum partinin dikkat etmesine
546.	Сұмдарды қыран көзі шалғанына.	546.	İnsafsızları kartal gözün gördüğüne
547.	Біздегі зиянкес — бай, құлақты айдап,	547.	Bizim zalim, zengin, hainleri kovup
548.	Бізді де мықты қолына алғанына...	548.	Bizi de güçlü eline almasına...
	7. Сұмдардын тұрпат, құлықтары		7. İnsafsızların görünüş ve tutumları
549.	Тексерсең біздің арыз — дауымызды,	549.	Bakarsan bizim itiraz ve şikâyetlerimize
550.	Көрер ең талай арам жауымызды,	550.	Görürdün birçok haram yağımızı,
551.	Сұмдардың не қылғанын түгел біліп,	551.	Kurnazların yaptıklarını tamamen öğrenip,
552.	Аз табар ең бас, арқа сауымызды...	552.	Az bulurdun sağlam kafa ve sağlam sırtımızı.
553.	Іште жүрген жау сұмдар неше түрлі,	553.	Aramızda bulunan çeşit çeşit zalimler,
554.	Болса-дағы бір тілек, бірақ сырлы.	554.	Hedefleri bir ise de, ama sihirli.
555.	Әдіс, мінез тұрпаты алуан-алуан,	555.	Hedefleri bir ise de, ama sihirli
556.	Адамшылық, ұждансыз жаны кірлі!	556.	İnsanlıkları, vicdansız namusu kirli.
	8. Колхоздағы зиянкестін бірі		8. Kolhozdaki hainlerden biri
557.	Кейбірінің тұрпаты салмақты ызбар,	557.	Kimine görünüşü korkunç ve soğuk
558.	Артықсынып тұнжырап кейде	558.	Üstünlük edip bazen de kibirlenir

	сыздар,		
559.	Төңкеріске мәңгілік жібіместей,	559.	Devrime karşı ebediyen ısınmazmış gibi
560.	Көкірегінде қатқан қан тастай мұз бар.	560.	Göğsünde sert bir kan taş gibi buz var.
561.	Нығыз дене, айуан жендет сынды,	561.	Sıkı vücut, hayvan celladı gibi,
562.	Қанды лөкет қонышында ұзын қынды,	562.	Kanlı bıçak koncunda uzun kınlı,
563.	Күтулі бір колхоздың малын көрсе,	563.	Bakımlı bir kolhozun malını görse,
564.	Тісін қайрап ішінен көзі тұнды.	564.	Diş bileyerek, gözü parlıyor.
565.	Мінген атын өксітіп тыным бермей,	565.	Bindiği atı yorarak, rahat bırakmadan,
566.	Делбедей қып қинады бейне жынды.	566.	Olarak zorladı benim canımı.
567.	Бүлдірсе, құртса, сойса күнде малды,	567.	Yok etse, öldürse, kesse her gün malı,
568.	Сонда ғана көңілі біраз тынды...	568.	Ancak o an gönlü rahatları...
569.	Ондай сұм колхоз малын бақтырмайды,	569.	Böyle zalim kolhozada at besletmez,
570.	Ұқыптап мал күткенді жақтырмайды,	570.	Dikkatle hayvana bakmayı da hoş görmez,
571.	Өзінің күшігіне қаймақ құйып,	571.	Kendi eniğine kaymak koyup,
572.	Өзгеге шырлы қорек таттырмайды...	572.	Başkalara hiç bir şeyden tattırmaz...
	9. Екінші біреу		9. Bir Diğeri
573.	Кейбірінің тұрпаты баяу ғана,	573.	Bazısının görünüşü aheste gibi,
574.	Кеп отырып сөйлейді таяу ғана,	574.	Yanına gelip konuşur yavaşça,
575.	«Не үшін, сорлы-ау жел танау боласың!» деп	575.	“Niçin böyle oluyor” diye,
576.	Сөздері секілді ылғи аяу ғана...	576.	Sözlerinin şekli her zaman acır gibi
	10. Үшінші өтірік белсенділер		10. Başka bir yalancı
577.	Үшінші сұм — өтірік белсенділер	577.	Başka bir kurnaz yalancı
578.	Ат, айғырды сабылтып теңселдірер.	578.	Atı, aygırı boşuna koşturup yorarlar.
579.	Бірі ызбарлы сыздаған, бірі әңгүдік,	579.	Biri kibirli, magrur, biri ahmak,
580.	Бермесең қар жаудырап, берсең күлер.	580.	Vermezsen kar yağdırır, versen güler.
581.	О да «қамкор» болады көңілін тапсаң,	581.	O da “hami” olur gönlünü alsan,
582.	Қонса күтіп, жатқанда жылы жапсаң.	582.	Gelse, özen gösterip, yatarsa yorgan örtsen
583.	Түнде көңілі «сабаздың» табылмаса,	583.	Gece gönlünü “cesur”un alamazsan,
584.	Үй иесі бір «контр» болды шапшан.	584.	Ev sahibi bir “kontr” olur bir anda.
	11. Сұмның басқармадағы бірі		11. Açıközlü idarecilerden biri
585.	Кейбіреуі уәкілге жағынады,	585.	Bazısı vekillere yanaşiyor,
586.	Мың түрлі еппен жорғалап ағылады.	586.	Bin çeşit hareketle aklanıyor.

587.	Үкіметтің оң көзі өзі болып,	587.	Hükümetin sağ eli kendisi olarak,
588.	«Ол қыңыр, бұл қисық» деп шағынады.	588.	“Bu eğri, şu çarpık” diye hep sızlanıyor.
589.	Істегіш боп кейде ол сұм тайтақтайды,	589.	Bazen her şeyi yapacakmış gibi koşturuyor,
590.	Кейде көлгір қамқор боп жайтақтайды.	590.	Bazen merhametli hami gibi hareket ediyor.
591.	Алдауыш белсендіні итше үйретіп,	591.	Yalancılarını it gibi öğretip,
592.	Дамыл алмай еппенен айтақтайды...	592.	Hiç durmadan çabucak kışkırtıyor...
593.	Колхозға сұм иттерін сүйтіп жапты,	593.	Kolhozu hain itler öylece kapattı,
594.	«Ал, белекең» дүрдиіп тынбай шапты.	594.	“Al Beleke” ise durmadan saldırıp durdu.
595.	Колхозшыны есінен адастырып,	595.	Kolhozunun aklını şaşırtı,
596.	Өшіккенін құтырған итше қапты...	596.	Karşı çıkan it gibi taladı...
597.	Олдағы колхоз малын жеміреді,	597.	Bir yandan kolhoz malını yiyor,
598.	Қан ішкен қандес итше семіреді.	598.	Kan içen kanlı it gibi semirdi.
599.	Өтірік малды жаудан күзетпек боп,	599.	Yalandan hayvanları yağdan korumuş olup,
600.	Ыржақтап майлы сүйек кеміреді.	600.	Keyifle yağlı kemik kemirdi.
601.	Қауіп қылғанды ықтырад шетке қағып,	601.	Tehdit edeni bir kenara bırakıp,
602.	«Бұл қалай?» дегенді ұрад бетке қағып.	602.	“Bu nasıl?” diyenin yüzüne tokat vurup.
603.	Басқаның сұлуына тас атады,	603.	Başkalarının güzel işlerine taş atar,
604.	Ардақтап өз мәстегін көтке қағып.	604.	Saygı duyup kendi kısa boyunu götüne sokup.
	12. Бар ма әлі кәрі райком		12. Var mı daha yaşlı “raykom”¹⁷²
605.	Білмеске «ауком», «райком» — бәрі райком,	605.	Bilmeyenler için “aukom” ¹⁷³ , “raykom”-hepsi “raykom”
606.	Бар ма әлі сендердегі кәрі райком?..	606.	Var mı daha oradaki yaşlı raykom?
607.	Сен де оған жалған цифр бересің ғой,	607.	Sen de ona yalan bilgi veriyor musun?
608.	Болса егер ол сендерде әлі райком!..	608.	O size hâlâ olsa da raykom!
609.	Ол әлі райкомдіктен кеткен жоқ па?	609.	O hâlâ raykomluğu bırakmadı mı?
610.	Кетуге жоғары арыз еткен жоқ па?	610.	Gitmesi için yukarıya şikâyet eden yok mu?
611.	Көрсетіп болды ғой бар қасиетін,	611.	Gösterdi işte bütün haysiyetini,
612.	Кететін мезгілі енді жеткен жоқ па?	612.	Gitme zamanı hâlâ gelmedi mi?

¹⁷²Raykom- bölge komitesi başkanı

¹⁷³ Aukom- köy başkanı anlamında

613.	Аралап колхоздарды көре ме өзі,	613.	Dolaşarak kolhozları görüyor mu hiç?
614.	Көрсе егер дұрыс баға бере ме өзі?	614.	Görse de doğru kararlar veriyor mu hiç?
615.	Бізді кеп неше жылда бір көрмеді,	615.	Kaç yıl geçti bir defa gelmedi,
616.	Әнгүдік ұлықсыған төре ме өзі?	616.	Burnu havada bir bey mi yoksa o?
617.	Емес пе жауапкері бір ауданның	617.	Değil midir sorumlusu bu bölgenin
618.	Көлемді, біз тәрізді дыр ауданның,	618.	Hem geniş, hem de ünlü bölgenin,
619.	Керек қой өте-мөте дұрыс болу	619.	Gerek değil midir dürüst olmak
620.	Басшысы жырак жатқан ірі ауданның?	620.	Başkanı irak değil mi büyük bölgenin?
621.	Әрине, мұндай сөздер оған жақпас,	621.	Doğrusu böyle sözler ona yaraşmaz,
622.	«Мойныма, жақсы айттың», — деп, тұмар тақпас.	622.	“aklımda, doğru dedin” diyerek, nazarlık takmaz.
623.	Ырза болып, бұл сөзге қоштанып кеп,	623.	Sevinerek bu sözü destekleyip kabırır,
624.	Кетермелеп арқаға мені қақпас.	624.	Kaldırmadan başımı okşamaz.
625.	Шын басшы адам қырағы болар еді,	625.	Başkan dediğin tedbirli olur,
626.	Қойын да жақсы қойшы теріс бақпас.	626.	Koyun da iyi olur çoban da yanlış yapmaz.
627.	Қойшы да қойын жұртқа шаддырмаса,	627.	Çoban da koyunu da yurda öfkelenmese,
628.	Ешкім оған орынсыз жала жаппас.	628.	Hiç kimse ona sebepsiz yere iftira da etmez.
629.	Ол қырағы болса, жау бүйте алмас ед,	629.	O tedbirli olursa yağı böyle yapamaz
630.	Сақ қойшының қойына қасқыр шаппас.	630.	Dikkatli çobanın koyununa kurt saldırmaz
631.	Сорымызға біздің ол тап болды ғой,	631.	Bizim başımızı belası o oldu ya
632.	«Сортаң қойшы қойлары егіз таппас!».	632.	“Tembel çobanın koyunları ikiz doğurmaz!”
633.	Басшы болсаң бір аудан көлемінде	633.	Başkanı olsan büyük bir alanın
634.	Іс ақсаса, «өзімнен көремін?..» де,	634.	İş aksasa “kendim suçluyum” de
635.	Алданба көз бояған сұмдарменен	635.	Aldanma göz boyayan hainlere
636.	Әйтпесе «басшы емеспін, төремін!..» де.	636.	Yoksa... “başkan değil, soyluyum”de.
	13. Сен де өтірік мағлұмат бересің бе?		13. Sen de mi yanlış bilgi veriyorsun?
637.	Дариға, кәрі райком бар болса әлі,	637.	Ne yazık, orda yaşlı raykom olsa da hâlâ,
638.	Қатесін айтуға алды тар болса әлі.	638.	Hatasını söylemeye korkuyorlarsa da hâlâ.
639.	Секілді салтақ бура көкке қарап,	639.	Kirli, pis buğra gibi göğe bakarak,

640.	Білімі мінезі мен пар болса әлі.	640.	Bilgisi mizacına uygun olursa hâlâ.
641.	Алдына барып сен де жүгінемісің,	641.	Karşısına geçip sen de diz çöküyor musun?
642.	Лас жанды, подхалимше бүгілемісің?	642.	Kötü kalpli yalakalar gibi бүкүлүyor musun?
643.	Үйренген табак жалап жұрт көзінше,	643.	Tabaklarını yalamaya alışıyor musun?
644.	Жағынып, майдаланып үгілемісің?	644.	Yalvarıp, yakarıp, eziliyor musun?
645.	Қайпактап, кішірейіп бас ұрамысың,	645.	Kendini küçülterek baş eğiyor musun?
646.	Көрсенде, кемістікті жасырамысың?	646.	Görsen de noksanlarını söylemiyor musun?
647.	Колхоздың жайы, күйі қандай десе	647.	“Kolhozun hali nasıl?” diye soru sorsa
648.	Өтірік мал цифрын асырамысың?	648.	Yalan bilgilerle mal sayısını arttırıyor musun?
649.	Егер ол кеткен болса, боктаймысың?	649.	O gittiği zaman sövüyor musun?
650.	Қопарып қателерін «тоқтаймысың?»	650.	Alt üst edip hatalarını “duruyor musun?”
651.	Кінәнын барлығын тек соған жауып,	651.	Suçun tamamını ona yükleyerek,
652.	Дүп-дұрыс, өзің, түзу оқтаймысың?	652.	Sen dürüs ve haklı biri oluyor musun?
653.	Кетсе ол, қорқып оны сілеймісің?	653.	Gitse o, korkarak onu suçluyor musun?
654.	Барда мақтап, кеткен соң мінеймісің?	654.	Varken övüp, gittiğinde sövüyor musun?
655.	Жаңа келген райкомды тағы мақтап,	655.	Yeni gelen başkanı överken
656.	Кеткенге сырттан шоқпар білеймісің?	656.	Gidene uzaktan sopayı biliyor musun?
657.	Дариға, не болғаның, өйтсең сен де?	657.	Hadi, ne olduğunu sende söylesene?
658.	Ниетің азғаны ма, болып сенде?	658.	Niyetin mi bozuldu, paye alınca?
659.	Кешегі ер бүгін азса жалынғыш боп,	659.	Dünkü er bugün azsa olsa yalaka,
660.	Кейде бұл не болғаны, шіркін пенде?!	660.	Neler oluyor, yazık değil mi zavallı halka?
661.	Сен азсаң, дос күйзелер: «Есіл ер!» деп,	661.	Sen azarsan, dost üzülür: “Zavallı er” diye,
662.	Жау күлер: «Жүрген соны несін ер» деп,	662.	Düşman güler: “Nesi bunun er” diye
663.	Сөйлесең сен өтірік жағынам деп,	663.	Söylersen yalanı hoş görüneyim diye,
664.	Өмірі ойламаймын, кешірем деп!	664.	Hiç düşünmem bir gün affederim diye!
	14. Білмейтін пенде көп қой ар дегенді		14. Bilmeyen bende çoktur namusu
665.	Білмейтін пенде көп қой ар дегенді,	665.	Bilmeyen bende çoktur namusu,
666.	Білмейтін «адамшылық бар» дегенді.	666.	Bilmeyen çoktur insanlığın varlığını.
667.	Әйтеуір ондай пиғыл біздерде жоқ,	667.	Ne de olsa öyle illet bizde yoktur,
668.	Жәбірлеп, қорласа да мал дегенді.	668.	Zorlasan da, horlasan da hayvan deneni.
669.	Сондай бір пиғылдар бар адамзатта,	669.	Öyle bir fikir var insanoğlunda,
670.	Кірленген адамдығы арам датка.	670.	Kirlenen insanlığı haram lekelerle.

671.	Жәбірлеп бізді қанша мал десе де,	671.	Zorlayarak bize her ne kadar mal dесе de,
672.	Ондай сыр жоқ еді ғой Қызыл атта.	672.	Öyle bir sır yok idi Kızıl atta.
	15. Тайма, достым, Октябрь жолынан		15. Yılma, dostum, Ekim yolundan
673.	Көңіліңе ауыр алма, ақын «сері»!..	673.	Gönlüne dert etme, şair yiğit her şeyi!
674.	Тарқайды түгел айтса жүрек шері.	674.	Dağılır söylersem yüreğin kanı.
675.	Кешегі сертті майдан — Октябрде,	675.	Geçenki yeminli Ekim meydanında
676.	Түскен ең тура жолға ердің ері.	676.	Düşmüştür en doğru yola merdin merdi.
677.	Сол жолдын асуында талай ердің,	677.	Yolu geçmesinde bunca yiğidin,
678.	Табаннан қан, мандайдан тамған тері.	678.	Tabanından kan, alnından akan teri.
679.	Нелер қиын кезенді, тас аранды,	679.	Ne zorluklar çektik kanlı çetin,
680.	Сол жолдың артта емес пе еді ауыр жері!	680.	Yılın geçmedi mi ağır günleri
681.	Досыңның, достым, енді көңілін шайма!	681.	Dostum dostum, artık gönlümü kırma.
682.	Ешкімге жасып енді қолың жайма!	682.	Hiç kimseye kırılarak kolunu açma!
683.	Өткеміз Октябрдің қиын жолын,	683.	Geçmişiz Ekim'in zorlu yolundan,
684.	Сол жолдан мазақ болып енді гайма!	684.	Bu yoldan maskara olarak sakın yılma!
	16. Әркімнің бағасын беру керек		16. Herkesin hakkını vermek lazım
685.	Әрине, мен бассыздық. іздемеймін,	685.	Elbette bende başsızlık istemiyorum,
686.	Мен саған «еріс жөнге жүр!» демеймін.	686.	Ben sana “kötü yolda yürü” demiyorum.
687.	Қырағы жол басшыға қарсы болып,	687.	Açıkgözlü, uyanık kılavuza karşı olup,
688.	Тәртібін партиянын бұз демеймін.	688.	Partinin düzenini boz demiyorum.
689.	Әрине, тәртіпті нық сақтау керек,	689.	Elbette düzeni koruyup kollamak gerek,
690.	Қырағы болса басшы мақтау керек.	690.	Açıkgözlü olursa kılavuz övmek gerek.
691.	Ер ұлы төңкерісті» болған адам,	691.	Ulu devrime katılan insanın,
692.	Өлсе де сол қасиетін ақтау керек.	692.	Ölse bile haysiyetini koruması gerek.
693.	Әуелден партия айтқан ашық жолды,	693.	En başta gösteren partidir doğru yolu,
694.	Шындықты қайпақтамай жақтау керек.	694.	Hakikatı sonuna kadar desteklemek gerek.
695.	Қырағы бола алмады кәрі райком,	695.	Açıkgözlü davranmadı yaşlı raykom,
696.	Сондықтан бағаны оған шақтау керек!	696.	Bu nedenle herkesin hakkını vermek gerek!
	ҚЫЗЫЛАТҚА		KIZIL AT'A
	1. Әлі де өкпелеймісің?		1. Hala dargın mısın?
697.	Көлігім! Наз қимылды нар сияқты.	697.	Taştım! Naz eden hırçın bir deve gibi.
698.	Айдарың алтын жібек тал сияқты.	698.	Yelelerin altın ipek tanesi gibi.

699.	Саған мен шындық сырын ағытсам да,	699.	Sana ben hakikat sırrını söylesem de,
700.	Үнінде әлі де екпе бар сияқты.	700.	Sesinde hala bir dargınlık var gibi.
701.	Әлгі айтқан сөздерің тым аз сияқты.	701.	Deminki söylediklerin çok az gibi.
702.	Кей сөзің әлі де екпе наз сияқты.	702.	Bazı sözlerinde hala sitem var gibi.
703.	Егіске неге қайрат тасытпайсың,	703.	Ekin ekmeye hala neden gitmiyorsun,
704.	Қоздырған қуат күшті жаз сияқты,	704.	Artıran gücü, kuvveti yaz gibi,
705.	Сөйлейсің маған әбден нанбағандай,	705.	Konuşuyorsun bana hiç de inanmamış gibi,
706.	Қалтқысыз шын сөзіме қанбағандай,	706.	Kuşkusuz hak sözüme kanmamış gibi,
707.	Жолдасым, неге мені кекетесің,	707.	Yoldaşım neden benimle alay ediyorsun,
708.	Шындықты айттым ғой мен аңдағандай.	708.	Gerçeği söyledim ben safça bir insan gibi.
709.	Банадан айтқан сырды тек көремісің?	709.	Demin söylediklerimi az mı görüyorsun?
710.	Енді өзің өз пайданды жек керемісің.	710.	Kendi menfaatini artık düşünmüyor musun?
711.	Қастығын тап жауының кеш білдің деп,	711.	Husumetini düşmanın geç anladın diye,
712.	Енді ылғи кекеп маған өкпелермісің.	712.	Artık hep böyle alay ederek üzer misin?
	2. Тағы айтайын		2. Şunu da söyleyeyim
713.	Мана айтқан уақиғаны тағы айтайын,	713.	Az önce anlattıklarımı tekrar söyleyeyim,
714.	Өкпелі көңіліңді әбден ағарғайын.	714.	Küskün gönlünü biraz rahatlatayım.
715.	Бағана өзің де айттың: «зиянкестер	715.	Demin sen de demiştin ya “zalimler
716.	Құртты — деп, — колхозыңның тағал тайын».	716.	Yokettiler, mahvettiler kolhozun mallarını, hayvanları”
717.	Көп колхоз тап жауына берілмеген,	717.	Çoğu kolhoz yağılara aldirtmamıştır,
718.	Жұмыла іс істеуден ерінбеген.	718.	Birleşerek çalışmaktan yorulmamıştır.
719.	Сендердей кей колхозды басқарғандар,	719.	Sizinki gibi bazı kolhoz başkanları,
720.	Зиянкес — тап дұшпаннан жерінбеген.	720.	Zalim-Hainlerden öğrenmemiştir.
721.	Көп колхоз дұшпанға әсер еткізбеген,	721.	Birçok kolhozda yağının etkisini önlemiştir.
722.	Малының мандайына шерткізбеген.	722.	Hayvanların hiç birine fiske vurdurtmamıştır.
723.	Тап жауы кей колхозда колхозшыға,	723.	Bazende düşmanları kolhozunun,
724.	Сөздерін партияның жеткізбеген.	724.	Sözlerini partinin onlara iletmemiştir.
725.	Сөйтіп ап өз істерін істей берген,	725.	Böylece kendi işlerini sürdürmüşlerdir.
726.	Қастықты неше түрлі үстей берген.	726.	Hükümlerini türlü türlü yürütmüşlerdir.
727.	Партия іс тапсырған адамдарды,	727.	Partice görevlendirilen kişileri,

728.	Алдап тек, өтірікке күйгеі берген.	728.	Yalanlarla onları da kandırmışlardır.
729.	Өзгерткен боямалап дұшпан түсін,	729.	Değiştirmiştir boyayarak yağı yüzünü,
730.	Өзгерткен әдіс пенен күрес ісін.	730.	Değiştirilmiş usullerle güreş hareketlerini.
731.	«Жау кайда?» деген үнге үн қосқан боп,	731.	“Yağı nerde” demiş gibi ses çıkarıp,
732.	Қасқырша салған малға қанды тісін...	732.	Vahşi kurtlar gibi hayvanları dişlemişlerdir.
	3. Сендерге Сталиннің нұсқауын жеткізбеген		3. Sizlere Stalin'in¹⁷⁴ yönergesini iletmemişlerdir
733.	Білсе де не боларын істін артын	733.	Bilse de işin sonun ne olacağını
734.	Колхоздын алдаған жау жас пен картын.	734.	Kolhozun aldirtmiştir gencini yaşısını.
735.	Қастығын істей берген, колхозшыға	735.	Düşmanlık etmiştir hep kolhozcuya
736.	Жеткізбей партиянын алты шартын.	736.	İletmemiştir partinin altı şartını.
737.	Ақыға, бір шарты оның, — саты кою:	737.	Birinci şartı onun seviye koymak:
738.	Ісіне карай еңбек ақы кою.	738.	İşine göre herese hakkını vermek.
739.	«Сен саларда, мен салар» деп, қараған	739.	Sen yaparsın, ben yaparım diye beklemeden
740.	Іске шын жауапсыздық атын жою.	740.	Sorumsuzluk gibi illeti yok etmek.
741.	«Қадрлар әр сайманды тұтсын!» деген,	741.	“Uzmanlar aletleri tutusun” demiştir,
742.	«Бірдейлік, жауапсыздықбітсін!» деген.	742.	“Aynılık, sorumsuzluk bitsin” demiştir.
743.	«Көлігін міндетке алған, я сайманын	743.	“Taşıtını sorumluluğuna alsın”
744.	Колхозшы қарағындай күтсін..!» деген.	744.	Kolhozcu göz bebeği gibi baksın demiştir.
745.	Мысалы: «Не бір малды, не бір затты,	745.	Örneğin: “Ne bir hayvanı ne bir aracı,
746.	Егісте не бір аңыз, не бір атты.	746.	Çiftlikte ne bir sabanı ne de bir atı.
747.	Міндетіне алғандар күтпей койса,	747.	Sorumluluğuna alanlar bakmıyorlarsa,
748.	Ондайлар жазатартсын, деген қаты!..»	748.	Cezalandırılırsın sert bir şekilde...
	4. Сталиннің ұранымен		4. Stalinin sloganıyla
749.	Кей жерде жаудың сөйтп қылығы асты,	749.	Bazı yerlerde yağının işi haddi aştı,

¹⁷⁴Josef Stalin (asıl adı *İosif Vissariyonoviç Çugaşvili*) (18 Aralık 1878; Gori, Tiflis Guberniyası - 5 Mart 1953, Moskova), Gürcü asıllı Sovyet devlet adamı, mareşal, 1922'den, 1953 yılındaki ölümüne kadar 31 sene boyunca Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri. Lenin'in ölümünden sonra, Sovyetler Birliği'nin lideri konumuna gelmiştir.

750.	Сөйтсе де, жау сұмдығын партия ашты:	750.	Zamanla yağının suçunu parti açık etti:
751.	Өзгерткен түсін, ісін жауды ку!...» деп,	751.	“Görünüşünü değiştiren kurnaz yağı” diye
752.	Хатшысы партияның ұран шашты.	752.	Parti yazıcısı naralar attı.
753.	Партия қазір тегіс аттануда,	753.	Parti artık yeni yeni yola koyulmakta,
754.	Алқымға тап дұшпанын қатты алуда.	754.	Düşmanın boğazına sarılmakta.
755.	Колхозды өркендету ісінде шын,	755.	Kolhozu geliştirme hareketlerinde gerçekçi,
756.	Сөздері партияның жатталуда.	756.	Sözleri partinin ezberde.
757.	Партия колхоздарды тазалауда,	757.	Parti kolhozları temizlemekte,
758.	Қаттырақ тап дұшпанын «мазалауда».	758.	Vatan hainlerini rahatsız etmekte.
759.	Өтірік цифр беріп көз бояған	759.	Yalan verilerle/rakamlarla aldatanları
760.	Ұждансыз пасықтарды жазалауда...	760.	Vicdansız hainleri cezalandırmakta...
	5. Біздің райком дұрыс... Қимылда енді!...		5. Bizim raykom doğru yolda... Kımlıda artık...
761.	Жаңа адам біздің райком біздің бастық:	761.	Yeni insan bizim raykom- bizim başkan
762.	«Мәлімет болсын, дейді, ылғи растық...»	762.	Malumat olsun diyor sadece doğruluk.
763.	Кекетпе:	763.	Alay etme:
764.	«Жалған цифр бересің!..» — деп,	764.	“Yalan rakam veriyorsun” diye,
765.	Мен де өйтсем жау болам ғой қылған қастық.	765.	Öyle yaparsan bende yağı olurum, husumet ederim.
766.	Парт бастық қыран көзін қадап отыр,	766.	Parti başkanı dikmiştir kartal gözünü,
767.	Бетке ұрад қылғандарды ондай ластық.	767.	Yüzüne vuracaktır yaptığın her işi.
768.	Қунағым, шын қимылда егіске енді,	768.	Çiftliğe doğru hızla gidelim artık,
769.	Орғанда шат боларсың, мол боп астық!	769.	Sevinirsin biçtiğinde bol ekini...
	6. Жаңа райком		6. Yeni Raykom
770.	Жолдасым, тиді маған сөзің ащы,	770.	Yoldaşım, acı sözlerin bana ağır geldi,
771.	Әлі де өкпе айтасың, бейне назшы...	771.	Hala darılarak sitem ediyorsun bana nazlı...
772.	Тынымсыз колхоздарды аралауда,	772.	Durmadan kolhozları dolaşmakta,
773.	Келгелі жана райком — біздің басшы.	773.	Geleli yeni raykom- bizim başkan.
774.	Ол барды көп түкпірге қашық демей,	774.	Gitti uzak köylere bir şey demeden,
775.	Аралап колхоздарды шашық демей.	775.	Dolaştı kolhozları dağınık demeden.
776.	Жағалап үйлеріне кіріп көред	776.	Gidince evlerine kadar giriyordu

777.	Мейлі онды, мейлі нашар лашықдемей.	777.	İyi olsun, kötü olsun külübe demeden.
778.	Дамыл жоқ келгелі онда, ерінбейді,	778.	Tatil yok onda asla üşenmez,
779.	Ұлықсып көкиіп ол керілмейді.	779.	Mağrurlanıp, kibirlenip, böbürlenmez.
780.	Бұрынғы кәрі райком сияқты емес,	780.	Eski yaşlı raykom gibi değildir o,
781.	Кіруге лашыққа да жерінбейді.	781.	Girmeye külübeye hiç iğrenmez.
782.	Сөйтіп ол колхоздармен танысуда,	782.	Böylece o kolhozlarla tanışmakta,
783.	Сан жәрдем колхозшылар алысуда.	783.	Birçok yardımı kolhozcular almakta.
784.	Сөйлесіп өзіменен ауызба-ауыз,	784.	Konuşarak kendisiyle yüz yüze,
785.	Мүддесін айтып халық қанысуда.	785.	Derdini söyleyen halk memnun kalmakta.
786.	Бұрынғы кәрі райкомды алып тастап,	786.	Yaşlı raykomu işten atarak,
787.	Жіберген «жөндесін!» деп, мұны қастап.	787.	Göndermişler “yenisini” düzeltsin diye.
788.	Міне, бұл партияның дұрыс жолын	788.	İşte bu partinin doğru yolunu
789.	Қисайтпай апара жатыр тура бастап.	789.	Bozmadan götürüyor yol göstererek.
	7. Көргенде өзің де танырсың		7.Görürsen sen de onu tanırsın
790.	Көргенде оны өзің де көңілің толып,	790.	Gördüğünde sen de gönlün dolup
791.	Сәзімді дұрыстарсын ырза болып.	791.	Sözüme hak verirsin sevinerek.
792.	Сәл ғана қияпатын суреттейін,	792.	Birazıcık simasını söyleyeyim,
793.	Көруге сендерді де келер шолып.	793.	Görmeye sizleri de gelir coşup
794.	Жас кісі, зор денелі, кара торы,	794.	Genç kişi, iri bedenli, esmer
795.	Терең тұр — кара кер көз, кайрат шоры,	795.	Derin bakışlı siyah, çekik gözlü, gayretli,
796.	Бұрынғы, соңғы келген райкомдардың	796.	Eski, ondan önce gelen raykomların
797.	Ішінен кәзге түсер ең бір зоры.	797.	Arasında en dikkat çekicicisi.
798.	Қайратты шомбал дене темір-шойын,	798.	Gayretli, iri yarı, demir çelik,
799.	Ұстайды жасырыңқы ұзын бойын.	799.	Göstermek istemez uzun boyunu
800.	Түзу бас, ашық жүзді, айқын шырай,	800.	Dik başlı, açık yüzlü, açık huylu
801.	Кең жауырын, сұңғак күшті берік мойын.	801.	Geniş omuz, kuvvetli, sağlam boyunlu.
	8. Кәрі райком қандай еді?		8. Yaşlı raykom nasıldı?
802.	Білемісің, кәрі райком не етуші еді?	802.	Biliyor musun yaşlı raykomun ne yaptığını?
803.	Қағазбен «жарлықты нық» етуші елі.	803.	Kağıt üzerinde “emri yerine” getiriyordu
804.	Кей-кейде отарбамен халаларға	804.	Bazen de trenle şehirlere gider, bazen de
805.	Келіп те бұйрық беріп кетуші еді.	805.	Gelip emir verip gidiyordu.
806.	Аралап түкпірлерге бармаушы еді,	806.	Dolaşp uzaktaki kolhozlara gitmiyordu,
807.	Тексеріп күйіне көз салмаушы еді.	807.	Teftiş edip, durumlarına hiç bakmıyordu.
808.	Отырып қаладатеқ қойқан басып,	808.	Oturup şehirde sadece hantalca

			yürüyerek
809.	Шеттерден дұрыс дерек алмаушы еді.	809.	Çevresindekilerden doğru bilgi de alamıyordu.
810.	Ол кейде қарт бураша басушы еді,	810.	Bazen yaşlı buğra gibi yürüyordu
811.	Күркілдеп долы қаһар шашушы еді.	811.	Öksürük dolu hiddetini döküyordu
812.	Қайрандап, отырғандар ыға сөйлеп,	812.	Sıkıntı çekerek oturanlar; sızlayarak
813.	Немесе ауыздарын басушы еді.	813.	Ağızlarını elleriyle kapatıyordu.
	9. Мен ешкімнен ештеңе тілеуші ме едім?		9. Ben kimseden bir şey mi istedim?
814.	Жаныма кей сөздерін жаман батты,	814.	Sözlerinin bazıları bana çok ağır geldi,
815.	Қадалған көк найзадан тиді қатты.	815.	Sivri okun acısından acı geldi
816.	«Жаңаға» жағынасың, ескіні ұрып,	816.	“Yeniye” iyi görünmek için eskisini suçluyorsun,
817.	Дегендей жақтың маған арам датты.	817.	Demiş gibi sürdün bana bütün lekeleri.
818.	Кекедің, наз да қылдың және сөктің,	818.	Alay ettin, nazlandın ve sövüp saydın,
819.	Кегінді улы сөзбен окша төктің.	819.	Öfkeni sözlerinle ok gibi attın.
820.	Жалпандап жалған айтып «ақын» болсам,	820.	Yalakalık edip, yalan söyleyerek şair olsam,
821.	Астында жүрмес едім аспан көктің!	821.	Altında yürümezdim mavi gökyüzünün!
822.	Келгенді мактап, достым, жағынбаймын!	822.	Geleni överek, dostum, yağ çekemem!
823.	Кеткенді текке сөгіп шағынбаймын.	823.	Gideni sebepsiz sövüp, şikâyet edemem
824.	Не айтсам,	824.	Ne desem,
825.	Көпшіліктің сырын айттым,	825.	Çoğunluğun sırrını söyledim,
826.	Ешкімнен тана көз ап тағынбаймын!	826.	Kimseden boncuk alarak süslenemem.
827.	Сірә мен, текке жанды сілеуші ме ем?	827.	Ben sebepsiz bir kişiye söver miyim hiç?
828.	Кеткенге сырттан шоқпар білеуші ме ем?	828.	Gidene uzaktan kılıcımı bilir miyim hiç?
829.	«Жақсы деп білмесем де, «Жақсысың» деп,	829.	İyi olmadığını bilerek “İyisin” desem
830.	Біреуден мен бірдеңе тілеуші ме ем?	830.	Birinden ben bir şey diler miyim hiç?
	10. Мен өтірік айта алам ба?		10. Ben yalan söyler miyim?
831.	Демеймін сен орынсыз текке лақтың,	831.	Sen yerli yersiz üzüluyorsun diyemem,
832.	Демеймін, еш жазасыз «жала» жаптың.	832.	Hiç suçsuzken iftira atıyorsun diyemem.
833.	«Опасыз, адамшылық арың жоқ» деп,	833.	“Vefasız, insanlık namusu yok” diye,
834.	Жанымды у тікенді тілмен шақтың.	834.	Benim gönlümü kırmadın da diyemem.
835.	Дос боп жүріп, ұмытып алдадың деп,	835.	Dost olduğun halde, unuttun aldattın diye,

836.	Бойымнан тастан ауыр күнә таптың.	836.	Boynuma taştan ağır suçu yükledin.
837.	«Советті сен де алдарсың цифрмен!» деп,	837.	“Sovyeti sen de kandırıyorsun rakamlarla” diye
838.	Тіліннің қайта-қайта уын жақтың.	838.	Dilinin zehrini tekrar tekrar bana sürdürün.
839.	Пасықтық — өз-әзінің сөзін жүтқан,	839.	Fasıklıktır, kendi sözünü tutmamak,
840.	Арзандық — кез келгенге бетін тұтқан.	840.	Alçaklıktır, her gelene yüzünü tutmak
841.	Жанымды зіл күнәмен айыпты қып,	841.	Canımı bu günahla suçlayarak,
842.	Қорладың: «жалғаншы! деп, досты ұмытқан».	842.	Aşağıladın “Yalancı, dostu unutan”.
843.	Мойныма жүктедің зіл ауыр жүкті...	843.	Boynuma yükledin bu ağır yükü.
844.	Кай жерде досың шындықсырын бүкті?	844.	Dostun ne zaman hakikati бүktü?
845.	Істедім не істесем де арды алдамай,	845.	Yaptım, ne yapsam da namusum ile
846.	Қай жерде жолдас қылдым өтірікті?	846.	Ne zaman dosta etmişim iftirayı?
847.	Мен сірә, жанға жалған айтушы ма ем?	847.	Ben birine hiç yalan söyler miydim?
848.	Мойныма ондай кірді артушы ма ем?	848.	Boynuma bu lekeyi takar mıydım?
849.	Ұжмағын дүниенін шарт қылса да,	849.	Cenneti bu dünyanın şart ederlerse
850.	Пасық боп шындықтан мен қайтушы ма ем?	850.	Fasık olarak hak yolundan çekilir miydim?
851.	Не сүйсем, шын беріліп сүймеуші ме ем?	851.	Ne sevsem gönülden sevmiyor muydum?
852.	Бас исем, шын құрметтеп имеуші ме ем?	852.	Baş eğersem saygıdan eğmiyor muydum?
853.	Суышып кеңлім қайтса, жасыра алмай,	853.	Gönlüm soğuduğu an saklayamadan
854.	Айласыз от пен уға күймеуші ме ем?	854.	Hilesiz ateşlere yanmıyor muydum?
855.	Мен сірә, итше зорға жағынғам ба?	855.	Ben güçlüye it gibi yalvarmış mıydım?
856.	Бағынсам-құлша жымып бағынғам ба?	856.	Boyun büksem de, köle gibi yalvarmış mıydım?
857.	Өтірік сүймейтінлі «сұлуым!» деп	857.	Sevmeyene yalandan “Güzelim” diye
858.	Күрсініп, күйіп-жанып, сағынғам ба?	858.	Üzülerek, yanarak, özlemiş miyim?
859.	Мен сірә, шын шаттанбай билеуші ме ем?	859.	Ben sevinmeden böyle yapar mıyım hiç?
860.	Жыр шертіп шын күйленбей күйлеуші ме ем?	860.	Coşmadan ezgi çalıp, yanar mıyım hiç?
861.	Көргенде жан қайысар қиындықты,	861.	Can acıtıcı zorluklar gördüğümde,
862.	Қабакты қара бұлттай түймеуші ме ем?..	862.	Suratımı asarak, üzülmez miyim hiç?
863.	Енді мен ол мінезден қайта алам ба?	863.	Şimdi gelip bu mizacımla değiştirir miyim

			ben?
864.	Арымды зорлап былғап жай табам ба?	864.	Namusumu zorlayarak rahat bulur muyum ben?
865.	Алдауыш белсенділер қыртты екен деп,	865.	Yalancılar istedi diyerek,
866.	Советке менөтірік айта алам ба?	866.	Sovyet'e yalan bilgi verir miyim hiç?
	11. Міне жаз!..		11. İşte Yaz!..
867.	Күлігім, кәріп тұрсың сұлу жазды,	867.	Uçar atım, görüyor musun güzel yazı
868.	Күш беріп шаттандырған қуаты азды.	868.	Güç verip, sevindiren her canlıyı
869.	Күй қосып әсем жазбен асқар асып,	869.	Şarkı söylerim güzel yazla yüksekleri aşır
870.	Қаңқылдап келген ұшып аққу, қазды.	870.	Öterek uçup gelen ördek, kazı.
871.	Зеңгір кек, айна келді тербетеді,	871.	Sema mavi, ayna gölü salladı
872.	Сыңқылдап аққу әні сұлу назды.	872.	İnleyen beyaz kuğu nazını
873.	Жұпар иіс, торғын әуе күйге толған,	873.	Nefis koku, her yer huzur dolu,
874.	Шерткендей алтын-күміс сымды сазды.	874.	Sanki güzel bir ezgi çalmaya başladı.
875.	Мінеки, көріп тұрсын жасыл белді,	875.	Bak, görüyor musun yeşil dağları,
876.	Жұпар иіс жұмсақ торғын жібек желді.	876.	Nefis kokulu ılık hafif rüzgârı
877.	Әндетіп қаз бен үйрек, аққу келіп,	877.	Şarkı söyleyerek kaz, ördek, kuğu gelip
878.	Шаттанып күйге толған айдын келді...	878.	Sevinç ve huzur dolu aydın gölü...
879.	Жарқылдап көкте әндетіп сұқсыр үйрек,	879.	Uçar yükseklerde güzel ördek,
880.	Ойнайды найзағайша салып ирек.	880.	Oynuyor şimşek gibi resim çizerek
881.	Сусылдап жасыл ала жібек канат,	881.	İpek gibi kanadını sallayarak,
882.	Шырқайды жазғы емірдің күйін күйлеп.	882.	Çalıyor yazın hayat şarkısını
883.	Көк ала сұқсыр үйрек жасыл мойын,	883.	Alacalı mavi ördek yeşil boyunlu,
884.	Аспанда жарысады салып ойын.	884.	Semada yarışıyor oynayarak.
885.	Найзадай көктен теніп, айна көлге	885.	Ok gibi gökyüzünden ayna göle
886.	Қонады күміс суга шомып бойын...	886.	Konuyor gümüş suya başını batırarak...
887.	Қара жер иігендей төсін ашып,	887.	Kara toprak erimiş gibi göğüs açarak,
888.	Шаттанып жаратылыс күймен тасып,	888.	Sevinip, yaradılış ezgisini çalır,
889.	Жер жүзі тіршілікке тұтынуда,	889.	Bütün dünya yaşamını sağlamakta,
890.	Көк гүлдеп, құрт жыбырлап тұқым шашып.	890.	Çiçek açıp, canlılar da çoğalmakta
	12. Сайдағым		12. Önderim
891.	Сайдағым, ор киігім, құралайым!	891.	Önderim, kahverengi geyiğim, ceylanım!

892.	Құшақтап сұқсыр мойнына оралайын!	892.	Kucaklayarak boynuna sarılayım!
893.	Жарқырап бәйге алам деп өткізейік,	893.	Parlayarak ödül alırım diye geçirelim,
894.	«Егіске күш төк!» деген көктем айын.	894.	“Ekine güç ver!” demişti ilkbaharda.
895.	Жел жетпес құйын қаңбақ сәйгүлігім,	895.	Rüzgârdan hızlı, kasırğa gibi atım,
896.	Жүйрігім, маған аян бәйгелігің!	896.	Bana malumdur senin gücün!
897.	Серт майдан биылғы егіс өте-мөте,	897.	Yeminli meydan bu yılki ekin,
898.	Есіңе ал оның жұртқа әйгілігін!	898.	Hatırla onun meşhur olduğunu.
	13. Күлігім		13. Kısrağım
899.	Сұлуым, мінсіз денең бейне сүлік,	899.	Güzelim, noksansız vücutlum
900.	Шыбықтай көк сым құрыш сылаң күлік.	900.	Dal gibi gibi uzun boylum.
901.	Бұл жазғы сертті егісте басқалардың	901.	Bu yazın ekinlerini biçmede
902.	Ішіндекөңілім сенген сен бір түлік!	902.	Bütün hayvanlardan en güvenilirim!
903.	Қалмаушы ең сертті жерде, шу, дегенде,	903.	Kalmayacaktın geride yeminli işte,
904.	Өзгелер қалушы ед сен үдегенде.	904.	Diğerlerini bıraktırdın hep geride.
905.	Осындай майданда тез күйленуші ең,	905.	İşte böyle meydana koşuyordum,
906.	Шалдығып, арып кейде жүдегенде!	906.	Yorulup, bazen bunaldığımda!
907.	Кәне енді, егіске күш саласын ба?	907.	Hadi, artık çiftliğe çıkar mısın?
908.	Мерт қылмай, ерлеп бәйге аласын ба?	908.	Mahvolmadan yarışa girer misin?
909.	Жауда да, жарыста да озған, досым,	909.	Yağda da yarışta da önde olan dostum,
910.	Ұялтып бұл егісте қаласың ба?	910.	Utanıp, yere bakıp kalır mısın?
	ҚЫЗЫЛ АТТЫҢ СӨЗІ		KIZIL ATIN SÖZÜ
911.	Жолдасым, сөзіне енді көңілім толды,	911.	Yoldaşım sözünle şimdilik yetiniyorum
912.	Достықпен егіске серт — әкел қолды!	912.	Dostlukla çiftliğe yemin olsun, ver elini!
913.	Қоздырып сөзің қуат бар денеме,	913.	Sözlerin arttırdı vücudumun direncini,
914.	«Атшабар!..» деген үндей желік болды.	914.	“Yarışma” gibi çağırın destek oldu.
915.	Сөздерің көңілімді шын желіктірді,	915.	Sözlerin gönlümü alevlendirdi,
916.	Жарысқа егістегі еліктірді.	916.	Yarışmaya katılmama etki etti.
917.	Ұранын үкіметтің күйге қосып,	917.	Hükümetin sloganını şiir ederek,
918.	Жүгірттің тал бойыма электрді.	918.	Vücuduma büyük bir enerji verdi
919.	Әрине, сөзіңе енді түгел нанам!	919.	Tabi ki sözlerine ben inanıyorum!
920.	Жарқырап күнше ашылды көңіл	920.	Parladı güneş gibi benim ruhum

	санам.		
921.	Тек, көрсем күйлі аттарын көрші ауылдын,	921.	Ama, gördüğümde komşu kolhoz atlarını,
922.	Намыс қып, ішім күйіп назаланам!	922.	Utanyorum, içim yanıyor üzülüyorum.
923.	Солардай біз де күйлі болмас па едік, —	923.	Biz de onlar gibi neşeli olamaz mıydık?
924.	Жауға жол бермесе деп ызаланам.	924.	Yağıya fırsat vermeseydi, diye sıkılıyorum.
925.	Тезірек жау қастығын көрмеді, деп	925.	Neden düşmanlar cezalandırılmaz diye
926.	Ыза боп кейде әшейін, күйіп-жанам!	926.	Bazen yanıyor, bazen de kül oluyorum.
927.	Мен сені сан майданда ұялтпадым,	927.	Ben seni savaş meydanında rezil etmedim
928.	Егісте сол шабыстан қалай танам?	928.	Çiftlikte de bu yolda çekilmeyeceğim
929.	Бәйге алмай күш қарыштап, ар емес пе,	929.	Yarışarak çalışmamak ayıp değil mi?
930.	Ашқанда сүтті төсін Жер — ұлы анам!..	930.	Kucağını açtığında toprak anam.
931.	Менімен шын екпінді серік болсын,	931.	Bana gerçek önderler yoldaş olsun,
932.	Серіктік шын сүйіскен берік болсын.	932.	Yoldaş olmak samimi dostluktan olsun
933.	Өзін де айтып тұрсын демедік деп:	933.	Kendin de diyorsun: ben demedim
934.	«Қызыл ат кәдірсіз, тек, керік болсын».	934.	“Kızıl at paha biçilmez bir güç olsun”.
935.	Нағыз дос жолдасынан кем көрмесін.	935.	Gerçek dostu yoldaşından değersiz görmesin.
936.	Істемей күш іріксем мен, жем бермесін.	936.	Çalışmadan, boşuna yatsam yem vermesin.
937.	Жолдасын — істе көлік, жауда серік	937.	Yoldaşın- işte taşıt, meydanda arkadaş
938.	Аяусыз жау малымен тең көрмесін!	938.	Acımasız yağıyı hayvanlardan saymasın!
939.	Енді, тек, шын екпінді қолымды алсын!	939.	Artık, gerçek önder elimden tutsun!
940.	Баппенен жемдеп күту толымдалсын!	940.	Dikkat ile beslemekle yola koyulsun
941.	Әлгі айтқан партиянын жақсы шарты	941.	Demin söylediğimiz partinin makul şartı
942.	Үздіксіз іс жүзінде орындалсын.	942.	Noksansız iş şeklinde gerçekleşsin.
	ЕГІСТЕН KEЙІН		EKİNDEN SONRA
	Қызыл ат бәйге адды		Kızıl At Ödül Aldı
943.	Қызыл ат бәйге ап қайтты егіс жайдан,	943.	Kızıl at ödül olarak geldi tarladan,
944.	Бірнеше күн өтті де егіс айдан...	944.	Bir kaç gün geçti ekin ayından...
945.	Оратын ол егінді күн де жетер,	945.	Geldi ekinleri biçme zamanı,
946.	Тағы да кезектегі қызып майдан...	946.	Yine meydanda iş başladı.

947.	Қызыл ат серт майданда март қылмады,	947.	Kızıl at yeminli meydanda yalnız bırakmadı,
948.	Шабысқа жалдылықты шарт қылмады.	948.	Yarışma için yeleli olmayı şart etmedi.
949.	Бәйге алды күйсіз жүйрік құлаш созып,	949.	Yarışma için hızlı olmayı şart koşmadı,
950.	Колхозын бұл жарыста арт қылмады.	950.	Kolhozunu bu yarışta utandırmadı.
951.	Күліктің бұл шабысы, ерлегені,	951.	Yarış atının bu koşması, cesurcaydı,
952.	Нұр болып жаусын жерге терлегені.	952.	Işık olarak yağsın yere terleri.
953.	Егерде бұл шабыста бел аспаса,	953.	Eğer bu yarışta önde gelmese,
954.	Жолдасын болар еді жерлегені..	954.	Yoldaşımı sokacaktı yerin dibine.
	ҚЫЗЫЛ АТҚА КЕЛЕЙІК		KIZIL ATA GELELİM
	Біреулер қызыл атты түйе дейді...		Birileri Kızıl Ata deve dedi...
955.	Кәне, ақын, қызыл атқа келейік те!	955.	Hadi şair Kızıl Ata gelelim de!
956.	Жүгіртіп, бұландатып желейік те.	956.	Koşarak sallanarak yelelim de.
957.	Жолына қызыл аттың кім не шашты,	957.	Yoluna Kızıl Atın kim ne attı,
958.	Тезекше найза ұшымен терейік те!	958.	Tezek gibi mızrak ucuyla toplayalım da!
959.	Қандай жұрт Қызыл атты не деседі?	959.	Hangi yerde Kızıl ata ne derler?
960.	Недесіп, неге жорып, «кеңеседі?»	960.	Ne diyip, neye yoruyorlar neden bahsediyorlar?
961.	Не десіп кенескенде қылқындасып,	961.	Ne deyip, bir biriyle görüşerek,
962.	Ұзақша мойындарын тенеседі?..	962.	Ortak bir karar veriyorlar.
963.	Біреулер қызыл атты түйе дейді,	963.	Bazıları Kızıl Ata deve diyor,
964.	Біреулер шабар байтал-бие дейді.	964.	Bazıları yarış atı, genç bir kısrak diyor.
965.	Біреулер Қызыл атты дұрыс танып,	965.	Bazıları Kızıl Atı tanıyarak,
966.	Ақынның жазған сөзі жүйе дейді.	966.	Şairin yazdıkları doğru diyor.
967.	Біреулер, Қызыл атты «белсенділік»	967.	Bazıları Kızıl Ata “yalancı”
968.	«Әдет» пен құрту үшін күйелейді.	968.	“Gelenekçi” diyerek yok etmeye iftira atıyor.
969.	Және олар: «сұм белсенді бізбіз-ау» деп,	969.	Ve onlar: “kurnazlar
970.	Оқыса қызыл атты үйелейді!..	970.	Okursa Kızıl Atı anlayacak!
	БІЛІМДІ СЫНШЫ МЕН ТЫРАҢ СЫНШЫ		BİLGİLİ TENKİTÇİ İLE BİLGİSİZ TENKİTÇİ
971.	Талдауы білімдінің сынға салып,	971.	Yorumu bilginin incelenerek
972.	Шын жәрдем түзетуге сымға салып,	972.	Gerçekten yardım etmek için ipe dizer,
973.	Білімді сын тура жөн сілтегенде,	973.	Bilgili doğru yol gösterdiğinde,
974.	Әуелейсің құлашты шынға салып.	974.	Havalanırsın kucağımı açarak.
975.	«Сыншымын!» деп, кей мақау тағады тек,	975.	“Tenkitçiyim” diye bazı cahiller,

976.	Шатасқандай нак ізді жымға салып.	976.	Şaşırmış gibi ilk defa bakar.
977.	Білімге бай болғансып күлкі болад,	977.	Bilgisini çok göstemek isterken maskara olur,
978.	Әлін білмей есепті мыңға салып.	978.	Haline bakmadan hesabını bine dayandırıp.
979.	Мешел мәстек секілді тырбандайды,	979.	Titrek kısa boylu ata benzeterek
980.	Тарта алмайтын соқаны тыңға салып.	980.	Gücü yetmeyen kara sabanı iterek
981.	Көкше қоян секілді тырандайды,	981.	Mavi gri tavşan gibi çırpınıyor
982.	Аяғын ала алмаған құмға салып.	982.	Kuma koyduğu bacağını çekemeyerek.
983.	Дариға, тыраң сыншы тырандаған!..	983.	Yazık, talihsiz tenkitçi eleştiriyor
984.	Сын шіркін қиын жол ғой бұрандаған...	984.	Tenkit etmek zor bir yoldur...
985.	Оп-оңай өнер-білім ұстата ма.	985.	Kolay hüner, bilim bulunur mu?
986.	Секілді жортқантүлкі бұлаңдаған!	986.	Tilki gibi bin kıvranıyor.
	ҚҰРАЛАЙЫМ		CEYLAN GÖZLÜM
	Қанлай жан қызыл атқа мін тағады?		Hangi insan kızıl Atta kusur bulur?
987.	Қандай жан қызыл атқа мін тағады?	987.	Hangi insan kızıl atta kusur bulur?
988.	Таққанда, не деп оған сын тағады?	988.	Bulsa da nasıl bir noksan bulur?
989.	Мін тапқысы келген жан табады ғой,	989.	Noksan bulmak isteyen elbette bulur,
990.	Бірақ та ол «сынды» оған кім тағады?	990.	Ama o noksanı ona kim yakıştırır?
991.	Ол «сыншы» сұм «белсенді» пасықтар ма?	991.	“Tenkitçi”, hainler, bu kadar kurnazlar mı?
992.	Ары жоқ адамшылық жасықтар ма?	992.	Namusu olamayan dünyaperest zalimler mi?
993.	Шолак ағақ, жылы орын алсам-ау, деп,	993.	Sakat bir ün, sıcak bir yer bulmak için,
994.	Жорғалап қол жалаған сасықтар ма?	994.	Başkanların elini yalayan pislikler mi?
995.	Көз бояп, «рапорт» берген, зәлімдер ме?	995.	Kandırarak yalan bilgi veren hainler mi?
996.	Подхалим — екі жүзді тәлімдер ме?	996.	Yalaka, ikiyüzlü bilginler mi?
997.	Өтірік цифр беріп өкіметке,	997.	Sahte rakam vererek hükümete
998.	Колхоздың малын құртқан «мәлімдер» ме?	998.	Kolhozun malını yok eden “malumatçılar” mi?
999.	Бұлардың «сындарының» мәндері бар,	999.	Bunların tenkidinin ne anlamı var,
1000.	Өзінше әрқайсының әндері бар.	1000.	Her birinin kendine has şarkısı var
1001.	Қулардың сын-сымағы, бір пошым сын,	1001.	Kurnazların tenkidi de yapmacıktır,
1002.	Болса да ішінде ұсақ, «нәндері» бар.	1002.	Olsa da içinde azıcık “gücü” var.
1003.	Кей жерде, «белсекеңнің» ағасы бар,	1003.	Bazı yerde yetkilinin ağası var,

1004.	Бейшара, «сын» жамылған тағасы бар.	1004.	Zavallı “tenkit” örtünen dayısı var.
1005.	«Сынына» бұлардың да құлақ қойдым:	1005.	Onların “tenkidine” de kulak vermişim:
1006.	Өзінше сұрқылтайдын бағасы бар.	1006.	Kendince bir altın kadar değeri var.
	ТЕК ЕҢБЕКШІ ТАП СЫНЫ ТҮЗЕТПЕК		SADECE İŞÇİLERİN ELEŞTİRİSİ DÜZELTİR
1007.	Еңбекші тап сынаса Қызыл атты,	1007.	İşçi sınıf eleştirse Kızıl atı,
1008.	Өзінікі қып сынар, жақпай датты.	1008.	Kendisinden sayarak eleştirir.
1009.	Жолына басын тіккен достарынан,	1009.	Uğruna başını koymuş dostlarını,
1010.	Сенемін, айырады жау мен жатты.	1010.	Umarım ayırır yağı ile yabancıyı.
	АҚЫНҒА		ŞAİR’E
	Айна алдында кім?		Ayna karşısındaki kim?
1011.	Ақын «ер», сені дос қып қалаған кім?	1011.	Şair “yiğit”, seni dost olarak seçen kim?
1012.	Күйінді алтын сазға балаған кім?	1012.	Ezgini altın saza benzeten kim?
1013.	Сазыңның күміс күйін сынға салып,	1013.	Şarkının gümüş sesini yükselterek,
1014.	Терендеп көзін саған қадаған кім?	1014.	Derin bakışlarını sana yönelten kim?
1015.	Жабырқап бір нәрсеге қапалансан,	1015.	Kederlenerek bir şeylere üzülürsen
1016.	Күйзеліп жүрек-бауыры қанаған кім?	1016.	Isdırap çekerek kalbi kanayan kim?
1017.	Кейде жан нәзік күйді тілегенде,	1017.	Bazen nazik ezgi dilediğinde
1018.	Майда ескен жібек желше жалаған кім?	1018.	İlkbaharın ılık yeli gibi yalayan kim?
1019.	Жақпаса алтын саздың күміс күйі,	1019.	Boş olmasa altın sazın gümüş türküsü
1020.	Шәуілдеп итше сені «талаған» кім?	1020.	Havlayan köpek gibi seni “dalayan” kim?
1021.	Иттерді, өзің елеп «кет» демеген,	1021.	İtleri kendin önemsemeden “git” demedin.
1022.	Қуалап тастауға шын жараған кім?	1022.	Zamanla onları kovmaya kalkan kim?
1023.	Сүйсініп жақсы ісіне күнше күліп,	1023.	Sevinip iyiliğine güneş gibi gülüp
1024.	Сені андып, қимылынды санаған кім?	1024.	Seni takip eden, sana bakan kim?
1025.	Айнаға кезін салшы алдындағы,	1025.	Aynaya bir baksana önündeki
1026.	Кермектеу езу тартып қараған кім?	1026.	Ekşimsi bir gülüşle oradan bakan kim?
1027.	Күлерлік түрлі мінез пенде де бар,	1027.	Gülünç hareketler herkeste var,
1028.	Ақын «ер» күлкі мінез сенде де бар.	1028.	Şair “yiğit” gülünç mizaç sende de var
1029.	Десейші: «кейде» айнаға төніп тура,	1029.	Desene: “bazen” aynaya düz bakarak,
1030.	Кермектеу қарайтын жәйт менде де бар.	1030.	Ekşi gülme hali bende de var.
1031.	Ақыннан, ақын жай-күй сұраспай ма?	1031.	Şairden şair hal hatır sormaz mı?

1032.	Жыр шертіп, күй құлағын бұраспай ма?	1032.	Ezgi çalıp, saza kulağını çevirmez mi?
1033.	Естіген, көрген-білген, жырды теріп,	1033.	Duyduğu ve bildiği ezgileri çalarak
1034.	Оюдай кестелеген құраспай ма?..	1034.	Bir nakış gibi halı dokumaz mı?
	АЛТЫН САЗЫМ... ЖАН КҮЙІМ...		ALTIN NAĞMEM CAN EZGİM
1035.	Алтын саз, енді күймен еркіндейік,	1035.	Altın nağme, artık ezgiyle rahatlayalım
1036.	Шарықтап сұлу күйге «желпін!» лейік.	1036.	Yükselerek güzel ezgiye “uç” diyelim
1037.	«Толганып, күміс сымды әсем күйлеп,	1037.	“Dalgalanarak gümüş telle şarkı söyleyip,
1038.	Сынқылдап нәзік үнмен серпіл!» дейік.	1038.	Nazlanarak güzel seslerle dağıl” diyelim.
1039.	Сырлы әнін күміс сымға салдырайық,	1039.	Büyülü şarkıyı gümüş tellere söyletelim,
1040.	Қос сымды бес саусаққа шалдырайық.	1040.	Çift isimli beş parmağa çaldıralım.
1041.	Сызылтып әңгімені күймен сөйлеп,	1041.	Hoş bir sohbeti ezgiyle söyleyip
1042.	Жан мейірін сұлу күйге қандырайық.	1042.	Canımızı güzel bir nağmeyle doyuralım
1043.	Келе ме жердің сәні саз болмаса? —	1043.	Olur mu dünya güzel türkü olamazsa?
1044.	Әндеткен аққу менен қаз болмаса?	1044.	Şarkı söyleyen kuğu ile kaz olmazsa
1045.	Сұлудын сыны әдемі айтыла ма,	1045.	Güzelin şarkısı güzel olur mu,?
1046.	Күміс сым, алтын күйлі саз болмаса?	1046.	Gümüş tel, altın nağmeli saz olmazsa?
1047.	Жан күйім, шерттің жыр ғып Қызыл атты,	1047.	İçimden gelerek söyledim ezgilerimde Kızıl atı,
1048.	Сызылтып нәзік сезім — махаббатты!	1048.	Nazlandırıp nazik duygu- sevgimizi!
1049.	Жібектей күймен толғап аяладың,	1049.	İpek gibi nağmelerimle okşadım,
1050.	Көк шыбық, құралай көз сұлу затты!	1050.	Dal gibi, ceylan gözlü güzel şeyi.
1051.	Жан күйім, қайнаған күй сыйыменен,	1051.	Ruhum kaynar, kaynayan ezgilerimle
1052.	Үнге сап алтын саздың күйіменен.	1052.	Şarkı söyleyip altın sazın nağmeleriyle.
1053.	Күлікті сұқсыр мойын сыландаттың,	1053.	Yelesini parlak boynu süslüyor,
1054.	Жаз жібек желдің ырғақ биіменен...	1054.	Yazın ipek yelinin hoş dokunmasıyla.
1055.	Күміс күй шертпей қайтып тұра алайын,	1055.	Gümüş ezgi çalmadan nasıl yaşarım?
1056.	Күй шертпей қайтып дастан құра алайын?	1056.	Ezgi yapmadan söylemeden nasıl destan söylerim?
1057.	Шарықтап тау тұйғынша көкте кезіп,	1057.	Yükselerek beyaz atmaca gibi dağlardan da göğü gezip,
1058.	Қиғаштап қанатымды бұралайын.	1058.	Eğilerek kanadımı kıvırayım.
1059.	Қызыл ат, сүйген достым, егісте оздың,	1059.	Kızıl At, sevgili dostum, ekinde başarılı oldun

1060.	Айна көз, сұлу үнді құралайым!	1060.	Ayna gözlü, güzel sesli ceylanım!
1061.	Оралып қаз мойнынды құшып сенің,	1061.	Sarılarak kaz boynu gibi boynuna,
1062.	Айналып сылап-сипап бұлалайын!..	1062.	Dönüp okşayarak seni yine yorayım.
1063.	Еріксіз ойнаған күй шарлап кетіп,	1063.	Aniden çaldığım ezgi uçuverdi,
1064.	Лашындай шарықтады шектен өтіп.	1064.	Doğan gibi yükseliyor sınır bilmeden.
1065.	Ойнатып алтын сазды уақыт бөлдің,	1065.	Oynatarak altın sazını, zaman ayırdın,
1066.	Кеше гөр, өйткенімді ғапу етіп!	1066.	Affet benim, yaptığım cahillikleri.
1067.	Жан бар ма қанатсызда сенен жүйрік?	1067.	Canlı var mı, kanatlı yok senden hızlı?
1068.	Шапқанда бұлдырайсың оқтай сүйрік.	1068.	Koştuğunda ateşten daha hızlı.
1069.	Жарқылдап тұяғыңнан от шашырап,	1069.	Işıldayarak toynağından ateş fırlatan
1070.	Желменен ысқырысып жал мен құйрық!	1070.	Rüzgârlarla yarışır yelen ve kuyruğun.
1071.	Үкімет «құралды күт, майла» деген,	1071.	Hükümet: “aletlere bakın, yağlayın” demiştir,
1072.	Айрықша атты күтіп байла деген.	1072.	Ayrıca, “ata bakın, iyi besleyin” demiştir.
1073.	Отанды жаудан қорғау қызметіне,	1073.	“Vatanı yağılardan koruma hizmetinde
1074.	Артықша жүйріктерін сайла деген.	1074.	En hızlı atlardan seçin” demiştir.
1075.	Күлігім, енді міне, бұланасын,	1075.	Beceriklim, artık biraz terleyeceksin,
1076.	Бұландап еркеленіп сыланасың.	1076.	Sallanıp sevinerek şımaracaksın.
1077.	Күйленіп күшіңтасып, шапшып, ойнап,	1077.	Ezgilerle gücün dolup, taşıp, oynayıp,
1078.	Біленіп, ширатылып қыналасың!	1078.	Bilenip, olgunlaşıp, parlayacaksın.

SAKEN SEYFULLİN İLE İLGİLİ BAZI GÖRSELLER

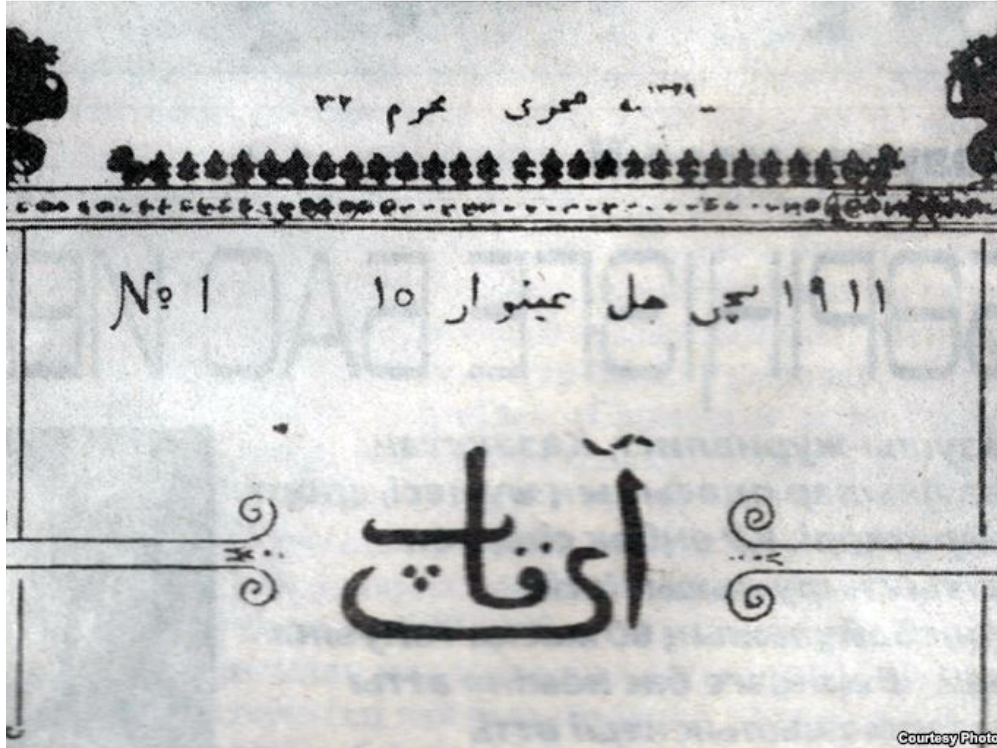

(1921)

Saken'in adı Muhtar Awezov tarafından verilen oğlu UYAN, 1 yaşında anne kucağında iken

Yazılarının yayınlandığı “Ayqap” gazetesi

1964 yılında Sovyet Rusyada Saken Seyfullin adına basılan bir pul

Bağımsız Kazakistan'da Saken adına basılan bir pul

20 Şubat 1988'de müzeye çevrilen Saken'in evi

Alihan Bökeyhanov, Beyimbet Maylin, Mağjan Jumabaev, Ahmet Baytursunov, Saken Seyfullin gibi Kazak aydınlarının yattığı koğuşlar

Saken Seyfullin ve Sebit Mukanov (1927)

Özgeçmiş

Ö. Faruk KIRAL, Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde 1986 yılında doğdu. İlköğrenimini doğduğu şehirdeki Elbistan İlköğretim Okulunda gördü. Elbistan Mükrimin Halil Lisesinden 2003 yılında mezun oldu. 2006 yılında ÖSYM'ce Kazakistan Kızılorda Korkut Ata Devlet Üniversitesine yerleştirildi. 2010 yılında adı geçen üniversiteden mezun oldu. 2012 yılında Atatürk Üniversitesinde Pedagojik Formasyon eğitimini başarıyla tamamladı. Aynı yıl Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilimdalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2014 yılında MEB'ce Ardahan Şeh. Uzm. Çavş. İbrahim Erdoğan Anadolu Sağlık Meslek Lisesine Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak atandı. “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi” uzmanı olan Kiral, ayrıca Kazakça, Kırgızca, Azerice, Gagavuzca gibi Türk Dil Ailesine mensup dilleri bilmektedir.